

KERÉKPÁROS ÖRÖKSÉGTÚRÁK

FELSŐ-TISZA-VIDÉK

Aktív
Magyarország

KERÉKPÁROS ÖRÖKSÉGTÚRÁK A FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN

IMPRESSZUM

Írta és szerkesztette: Deák Attila

Térképek: Ágoston Szabolcs

Grafikai tervezés: Csutkai Márton

Fotók: Csutkai Csaba, Mudrák Attila, Burián Zsolt

Szakmai és nyelvi lektorálás: Dr. Bácskainé Pristyák Erika, Virányi Zsolt, Deák-Rabi Eszter

Kiadó: Aktív- és Ökoturisztikai Fejlesztési Központ Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Baráth Gergely ügyvezető igazgató

A kiadvány megjelenését támogatta: Aktív Magyarország Kormánybiztosság

A kiadvány megjelenésének további támogatói: Vásárosnamény Város Önkormányzata,

Középkori Templomok Útja Egyesület; Magyar Kerékpáros Turisztikai Szövetség;

Tiszántúli Református Egyházkerület, Nyírségi Turista Egyesület

Nyíregyháza, 2020.

A Felső-Tisza-vidék Magyarország és a Kárpát-medence egyik kevésbé ismert régiója, azonban az elmúlt években egyre inkább reflektorfénybe kerül. Néhány éve Tokaj-Hegyaljával és a Nyírséggel együtt kiemelt turisztikai térséggé nyilvánították. 2017-ben elnyerte Magyarország legígéretesebb kulturális úticélja címet az Európai Bizottság által kiírt „*European Destinations of Excellence*” (EDEN), azaz „*Kiváló Európai Desztinációk*” díjat.

A Felső-Tisza-vidék területén napjainkban több ország, Magyarország, Ukrajna, Románia, Szlovákia osztozik, de egykor ez a terület egy összefüggő földrajzi, történeti, néprajzi régiót alkotott, melynek lenyomatait megtaláljuk kulturális és természeti örökségében.

A Felső-Tisza-vidék természetvédelmi területekben gazdag, ahol még meghatározóak a természetközeli állapotok. Ez a táj a víz birodalma, ahol a Tisza és mellékfolyói, a Szamos, a Túr, a Kraszna és a Bodrog az aktív kikapcsolódás egész tárházát kínálja az ide érkezőknek. Szabadstrandjairól, vízitúra útvonalairól már régóta ismert ez a térség. Az azonban kevésbé ismert, hogy kiváló kerékpártúrákat tehetünk erre. Az Alföld többi részével ellentétben a Felső-Tisza-vidéken az aprófalvas településszerkezet a meghatározó, amely kifejezetten kedvező a bringásoknak.

A sík terep lehetővé teszi, hogy nagyobb erőfeszítés nélkül meghódítsuk ezt a vidéket. De ami igazán vonzó lehet a bringások számára, hogy több száz kilométer hosszan tekernek a folyók mellett a kerékpározható aszfaltozott töltéskoronák, amelyek bár árvízvédelmi célból épültek, mégis remek lehetőséget nyújtanak kerékpártúrák szervezésére.

Annak érdekében, hogy felfedezzétek ennek a varázslatos tájnak minden fontosabb szegletét, rejtőzködő értékét, úgynevezett kerékpáros örökségtúra útvonalakat jelöltünk ki. A kerékpáros örökségtúrák a Felső-Tisza-vidék különböző részeinek bemutatására irányulnak, minden útvonal különbözik egymástól, így akár több alkalommal is érdemes visszatérni. Az örökségtúrákat járva a Felső-Tisza-vidék leglátványosabb természeti és kulturális örökségét ismerhetjük meg. Az örökségtúrák meghódításának önállóan is nekivághattok, de a Nyírségi Turista Egyesület, a Középkori Templomok Útja Egyesület és a Vásárosnaményi Tourinform Iroda által meghirdetett, szervezett túrákon is részt vehettek. Bárhogy is döntötök, ez a kiadvány akár egy útikönyv segítségére lesz az örökségtúra útvonalak felfedezésében, így mindig legyen kéznél ha útnak indultok. A kiadványban szereplő örökségtúrák útvonalai letölthetőek a www.oroaksegtura.hu honlapról is.

SZATMÁR-BEREGI ÖRÖKSÉGTÚRA KERÉKPÁRTÚRA A FELSŐ-TISZA-VIDÉK SZÍVÉBE

A Szatmár-Beregi örökségtúra Magyarország északkeleti szegletének felfedezésére irányul. Arra a vidékre, amelyet Móricz Zsigmond, e táj egyik leghíresebb szülőtte, a történelmi Magyarország utolsó tündéri mezejének nevezett. Tündérmező a víz birodalma, amelyet behálózna a Tisza és mellékfolyói, a Szamos, a Túr és a Kraszna. Ez a vizek által körbezárt érintetlen táj, természetvédelmi területekben gazdag és túralehetőségek egész tárházát kínálja az ide érkezőknek. A Felső-Tisza-vidék vízitúra útvonalai, főnyes szabadstrandjai igen népszerűek, de kevesen tudják, hogy ez a térség büszkélkedhet Magyarország egyik leghosszabb kerékpárút-hálózatával, amely bár árvízvédelmi célokból épült, a kerékpáros túrázók számára óriási élményt nyújt. A folyók mentén több száz kilométer hosszan tekeregnek a töltéseken az aszfaltozott töltéskoronák, amelyek kitűnően, és ami fontos, távol az autós forgalomtól, biztonságosan bringázhatóak. Ezen a vidéken nem kell tartanod a fárasztó hegymenetektől vagy meredek lejtőktől. Egymástól karnyújtásra lévő, hangulatos, csendes kis falvak között, az illatos Szatmár-beregi alma és szilva ültetvényeken keresztül, csodálatos természeti környezetben vezet utunk arra a vidékre, amely a középkori templomok földje, ahol megismerkedhetünk a mosolygó szentek templomával Csarodán vagy a mezítlábas Notre Dame-al Tákoson.

Ezeket az ékszerdobozhoz hasonló parányi kis templomokat a Középkori templomok útja fűz fel egy útvonalra, amely a Felső-Tisza-vidékkel együtt 2017-ben elnyerte Magyarország legjobb kulturális úticélja címet. Ez az a vidék, amely a magyar irodalom kultikus zarándokhelye, ahol alkotott Kölcsey Ferenc, ahol megszületett a magyar himnusz, ez a táj ihlette Petőfi Sándort vagy a gyermekéveit itt töltő Móricz Zsigmondot.

Az első nap célja a Szamos-mente meghódítása, a szatmári táj felfedezése. Az út a Szamos-menti töltésen halad végig Fehérgyarmat és Csenger között, végig a forgalomtól elzárt területen. Utunkat mindvégig a Szamos kíséri. Ezen a vízjárta vidéken a települések a legmagasabb pontokra települtek, terjeszkedésüknek pedig vizek szabtak határt. Az első meg álló Cégénydányád, ahol a Kölcsey-Kende kúria megtekintése kihagyhatatlan. A kastélyt Kende Zsigmond építette az 1830-as években klasszicista stílusban. Nagyobb átalakításra az 1910-es években került sor. A nemrégiben felújított kúriát egy varázslatos 13 hektáros angolpark veszi körbe, amelyben számos növényritkaság található. A kastélypark büszkesége egy 7 méter átmérőjű platánfa. A kastélyban a Hortobágyi Nemzeti Park felkészült látogatói és kiállításai ismertetik meg a látogatókkal a Felső-Tisza-vidék természeti értékeit és magát a kúriát.

Cégénydányád után elhagyva két igazán különleges templommal a Gyügyei és Szamosújlaki református templommal ismerkedünk meg, amelyek attól váltak nemzetközi hírűvé, hogy műemléki felújításukat Európa Nostra díjban részesítették, amely a műemlékvédelem Oscar-díjának tekinthető. Különösen magával ragadó a román stílusú gyügyei templom 1767-ben készült kazettás mennyezete, melynek kazettái szimbolikus jeleneteket, bibliai eseményeket ábrázolnak. Figyelemre méltó még a templom népies barokk berendezése, a szószéke és a karzata.

Úton Csenger felé még egy parányi kis Árpád-kori templomnál érdemes megállni a szamostatárfalvai református templomnál, amelynek nagyon különleges falainak homlokzati díszítése. Ennek a díszítési módnak a lényege, hogy a téglák rövidebb oldalát sötétre égették, a falakat pedig vakolatlanul hagyták. Ugyanezzel a dekorációs módszerrel találkozunk Csengerben, Csegöldön és Baktalórántháza középkori templomaiban is. A szamostatárfalvai templom hűen őrzi középkori formáit, ugyanis a falu kegyurainak nem volt elegendő vagyonuk a templom bővítésére, korszerűsítésére. De mérete jelzi azt is, hogy a Felső-Tisza-vidék apró falvaiban mekkora templomok állhattak évszázadokkal ezelőtt.

Szamostatárfalva után visszatérünk a Szamos töltésére és egészen Szamosbecsig haladunk, ahol a nagy forgalmú

49. számú út keresztezi utunkat. Néhány száz métert a Szamos híd fölött, a 49-es úton kell megtennünk, ahol nagyon körültekintően közlekedjünk. Ezt követően ismét a Szamos-menti töltésre kerekedhetünk fel és egészen Csengerig biztonságosan haladhatunk. Néhány kilométer múlva megérkezünk Csengerbe, Szatmár ékszerdobozába. Csengerben látható a Felső-Tisza-vidék egyik legnagyobb gótikus temploma, melynek égetett téglás homlokzati díszítése, szögletes tornya, kazettás mennyezete a legizgalmasabb műemlékek sorába emeli ezt a templomot. A templom a helyi viszonyokhoz képest szokatlanul nagy mérete jelzi a település középkori jelentőségét.

Szamostatárfalvai református templom

A csengeri református templom igen fontos szerepet töltött be a hitújítás korában, 1576-ban megtartott csengeri zsinat fordulópont volt a magyar reformáció történetében. A 18. század közepén készült kazettás mennyezet a Felső-Tisza-vidék legkorábbi kazettás mennyezetei közé tartozik. A város több jelentős épülete egységes, úgynevezett Makovecz stílusban épült fel, amelyek igazán különleges hangulatot árasztanak. Érdekes pár percet szánni a városcsúszpontra.

Csengert elhagyva, Csengersima irányába indulunk, ahol fokozott óvatosságra lesz szükségünk, hiszen a néhány kilométeres távolság kizárólag a 49-es számú úton küzdhető le. A Szamos-menti túra legdélibb pontja Csengersima, melynek kicsiny szigeten álló félköríves szentélyű román kori temploma, a régió legkorábban épült templomai közé tartozik, fa berendezéseit pedig a legszebb 18. századi asztalosmunkák között tartjuk számon. Kazettás mennyezetét ugyanaz a mester készítette, mint a gyűgyei kazettás mennyezetet. A kazetták figurális ábrázolá-

sainak teológiai magyarázatát a csengersimai lelkipásztor érzékletesen szemlélteti. Ha az időbe még belefér, érdemes ellátogatni Nagygécre, amely az 1970-es árvíz alkalmával írta be magát az emlékeztünkbe. Ebben az évben ugyanis a szomszédos a Szamos áradásakor Romániában felrobbantották a Szamos gátat, amely elárasztotta az akkor virágzó Nagygéce és Komlódtótfalut. Nagygéce építési tervét rendelték el, így tilos volt az ott élőknek visszaköltözniük otthonaikba. A település majd negyven éven keresztül az enyészeté lett, ahol a természet fokozatosan hódította vissza az embertől a települést. Ennek állít emléket a templom körül kialakított emlékpark. Úton a szállás felé érdemes betérni Csegöld 14. században épült görög katolikus és Jánkmajtis 15. században épült római katolikus templomába, amelyek szigetként emelkednek ki a Szatmár-beregi régió református tengeréből. Szállásunkat Jánkmajtis, Szamosújlak, Penyige háromszögében érdemes lefoglalnunk, amellyel nem érdemes késlekedni, mert ezen a területen még nem épült ki a falusi szállások hálózata úgy, mint északabbra.

A második nap Kisszekeres – Nagyszekeres – Vámosoroszi – Kölcse – Sonkád – Túristvándi-Szatmárcseke-Nagyar-Tivadar-Tarpa-Márokpapi-Beregdaróc-Csaroda útvonalon folytatjuk utunkat. A nap első felében végig alacsony forgalmú mellékutakon haladunk, a Tiszát átlépve pedig ismételtelen töltéseken kanyarog utunk. A kisszekeresi református templom már az útról mutatja középkori formáit, ahová érdemes betérni. Ezzel szemben a nagyszekeresi református templom kötelező és kihúzandó eleme a bakanclistáknak. A négy fiatornyos, fa haranglábbal rendelkező templom egy kicsiny szigeten áll, amelyet a Gögő-Szenke patak fog közre. A templomot körülölelő természeti képződmény jól mutatja hogyan is nézhetett ki a Felső-Tisza-vidék a folyószabályozásokat megelőzően. A 15. században épült nagyszekeresi templom egekbe törő csúcsíves, mérműves ablakokkal, támpilléreivel, diadalívével a gótikus templomépítészet legszebb példái közé tartozik a Felső-Tisza-vidéken. Ajánljuk a vándorok figyelmébe a szentély boltozatának rekonstrukcióját, amelyből megtudhatjuk, hogyan is épültek fel a középkori bordás boltozatok. Magával ragadó látványt nyújt a templom berendezése, a szószék, a mózespád, a karzat és a padok mellvédje, amelyet Vasvári Ódor Gábor asztalosmester készített az 1770-es és 1780-as években. Vasvári Ódor Gábor nevéhez és kezéhez fűződnek a szatmári területek legszebb berendezési tárgyai.

Nagyszekerest elhagyva már messziről látható Vámosoroszi hatalmas barokk formájú, kőből készült templomtornya, úgyhogy mindenki menjen toronyirányt, ahol megismerkedhetünk a Felső-Tisza-vidék új üdvöskéjével, a Vámosoroszi református templommal. A Kisszekerest, Nagyszekerest és Vámosoroszi összekötő mellékúton jelentéktelen forgalommal kell számolnunk, ellenben az út melletti természetvédelmi területeken nem ritkák az élelem után kutató róka és borz családok. A vámosoroszi templom helyreállítása az elmúlt tíz évben több szakaszban zajlott le,

Nagyszekeresi református templom

ahol a kutatások igen látványos eredményeket hoztak a napvilágra. A templom homlokzatán körbe díszítő festések láthatók, a szentély pedig számos latin és magyar nyelvű feliratot őrzött meg. A szentély boltozatának bordáin végig futó díszítő motívumok, valamint sarkányos címert és emberfejet ábrázoló zárókő festései a legutóbbi kutatás során láttak napvilágot. A szentély karzata mögött található egy igen különleges falkép, amely a bűnbeesés jelenetét ábrázolja.

Csengeri református templom

Sonkádi
református templom

Az alakos ábrázolású freskó jelentőségét az adja, hogy a 16. században, a templom vallásváltása után készült. A templom szószékkoronáját, mózesszéket és karzatát Vasvári Ódor Gábor készítette.

Vámosoroszit elhagyva Császló felől közelítjük meg Sonkádót egy szinte forgalom nélküli mellékúton. Az út Császló után rosszabb minőségű, de biztonságos és különleges hangulatú, amely a Szatmár-Beregi táj-

védelmi körzetet szeli át. A mellékút végén Sonkádón a Túr-bukónál lyukadunk ki. Sonkád az örökségtúránk egyik fénypontja. A sonkádi református templomot a virágok templomaként tartják számon. A templom fa berendezései, kazettás mennyezete, karzata, szószékkoronája lenyűgöző látványt nyújt, de nem volt ez így a 1990-es évek előtt. A 15. században épült templom néhány éve közelebb állt a teljes pusztuláshoz, mint bármikor az évszázadok során. Ekkorra a templom már olyan rossz állapotban volt, hogy istentiszteletek megtartására sem volt alkalmas. Az 1990-es évek közepén induló munkák során kiderült, hogy a falak felületei és a lyukas mennyezet valódi kincseket rejtene. Az épület és berendezéseinek hiteles és bravúros restaurálásáért a templom 1998-ban Europa Nostra díjban részesült, amely ráirányította a nemzetközi műemlékvédelem figyelmét a Felső-Tisza-vidék egyházi örökségére.

Sonkádót elhagyva Kölcseán haladunk át először, ahol az út mellett magasodik a falu gótikus eredetű fa haranglábas református temploma. A templom felújítása jelenleg is zajlik. A műemléki kutatások számos izgalmas eredménnyel kecsegtetnek. A templom jelenleg a félkész állapotát mutatja, hiszen az útról nézve igényesen felújított zsindefedésű tetőszerkezete és északi homlokzata alapján úgy tűnik, mintha egy gyönyörűen felújított templommal állnánk szembe, azonban déli homlokzata egyelőre érintetlen. A templom belsejében megismerhetjük a restauratori, régészeti kutatóablakok jóvoltából a szentély töredékes freskóit vagy a karzatok eredeti színvilágát. A templom berendezési tárgyai ismét Vasvári Ódor Gábor nevét fémjelzik. Különösen izgalmas látványt nyújt a kazettás mennyezet közepén elhelyezkedő királykazetta.

Túristvándi és Szatmárcseke a klasszikus Felső-Tisza-vidéki kirándulás kihagyhatatlan állomása, így mi is célba vesszük. Ismét alacsony forgalmú mellékúton juthatunk el az Öreg-Túr partján álló vízimalomhoz Túristvándiba, ahol az ember úgy érzi magát, mintha

Beregi lápok

Szatmárcsekei csónakfejfás temető

egy mesébe csöppent volna. Valaha rengeteg vízi- és szárazmalom állt a Felső-Tisza-vidék falvaiban, ahol őrlötték az emberek a terményeiket. A malmok nem csak a gazdaság számára voltak nélkülözhetetlenek, hanem fontos találkozási pontjai voltak a helyi közösségeknek. Túristvándiban található Közép-Európa legnagyobb még ma is működőképes favázas vízimalma, amely a 18. században épült. A festői környezetben álló malom különlegessége, hogy az Öreg-Túr vize a lapátokkal nem felülről, hanem alulról érintkezik. A vízimalom festői környezetben, az Öreg-Túr partján áll.

Szatmárcseke csónakfejfás temetője igen közismert. A temetőben 1200 tölgyfából készült 1,5-2 méteres fejfa sorakozik, melynek eredetére. Több feltételezés is van, de megnyugtató válasz egyelőre nem született. A helyi hagyományok úgy tartják, hogy a temetőt a rendszeres áradások és belvizek következtében csak csónakkal lehetett megközelíteni, így a sírok fejfáját csónak alakúra faragták, hogy le tudják úsztatni a holtakat végső nyughelyükre. Más feltételezések szerint a fejfák stílizált emberarcokat ábrázolnak. A néprajztudomány álláspontja

szerint számos helyen megvannak a temetkezés és kopjafafaragás helyi hagyományai, de ezek a régi tradíciók feledésbe merültek. Szatmárcseken ezzel szemben tovább élt a kopjafakészítés ezen hagyománya, amely rendkívül ritka jelenség. Mások szerint ez a temetkezés egészen az ősi ugar-kori temetkezési szokásokig vezet vissza. Szatmárcseke és Kölcsey Ferenc neve szorosan összeforrt, hiszen itt élt 1815 és 1838 között, ebben a faluban írta a himnuszát, illetve itt lelt végső nyugalomra a reformkor egyik vezéralakja, a magyar irodalom és kultúra egyik legnagyobb formátuma. Ennek állít emléket a csónakfejfás temetőben található Kölcsey mauzóleum, amely felkerült a történelmi emlékhelyek listájára is.

Nagyar újabb irodalomtörténeti momentumokkal szolgál az utazók számára, ugyanis a néphagyomány szerint a település határában álló Petőfi-fa alatt írta Petőfi Sándor Tisza című versét. A faluban található az 1879-ben klasszicista stílusban épült, néhány éve igényesen felújított Luby-kúria és az épületet övező rózsakert igen impozáns látványt nyújt. A Kisart és Tivadart összekötő Tisza-hídon lépünk át

a Beregbe. Már a hídról lenézve láthatjuk a tivadari szabadstrandot, a Felső-Tisza-vidék egyik közkedvelt strandját. Itt érdemes megmártózni a Tiszában.

Tivadarnál ismét fel tudunk menni a gátra, ahol a beregi árapasztó tározó aszfaltozott töltésén haladunk egészen Tarpáig. A gát egyik oldalán a Tisza zúg, a másik oldalon alma és szilvaföldek lenyűgöző látványa tárul a szemünk elé. A Tivadar és Tarpa közötti gát tetejéről már messze látszik a tarpai református templom hatalmas fehér tornya, amely a Bereg legnagyobb gótikus eredetű temploma. A tarpai templomban több igazán izgalmas dologgal ismerkedhetek meg, mint például a Szent György legendával vagy az egykori kegyúri Báthory család patrónusának ősi legendájával. A templomban látható Szent György freskó Magyarország legismertebb Szent György legenda ábrázolásai közé tartozik, amely a jó, gonosz felett aratott győzelmét mutatja be. A Báthory család esetében a Szent György legendának ennél mélyebb jelentéstartalma is van, hiszen a család eredetmondá-

ja szerint a család őseinek számító Vid, az ecsedi lópban rejtőző sárkány legyőzésével vált híressé. A templom kapuja szintén figyelemre méltó, amely még a középkorban készült. Magyarországon mindössze néhány ilyen régi asztalos mestermű maradt fent. Tarpa tartogat még látnivalókat bőven. A tarpai szárazmalom a Tiszántúl egyik legrégibb ipartörténeti műemléke, amelyet a népi köznyelv csak lónyúzó malomnak hívott. A Tarpán látható szárazmalom jelentősége elsősorban abban áll, hogy ez a Tiszántúl utolsó eredeti helyén álló szárazmalma. Márokpapi felé haladva Tarpa határában áll a Tarpai-Nagyhegy, amely egy 154 méter magas vulkáni kúp, ahonnan csodálatos panoráma tárul a Kárpátok hegyeire. Érdekes egy gyors gyalogtúra keretében felmenni a hegy tetejére. Ennek a kimerítő, élményekben rendkívül gazdag nap végére Tivadar-Beregdaróc-Csaroda háromszögében érdemes a szálláshelyünket felkutatni, mivel ez a terület számos, igényes falusi szálláshelyben bővelkedik. Emellett ifjúság szálló működik Tivadaron, panzió pedig Beregdarócon.

Márokpapi református templom

Vásárosnaményi Beregi Múzeum

Az örökségtúra zárónapján elsőként Márokpapiba érdemes betérni, az itt található református templom arányaival, fa harangtornyával, az ablak körül tekergő virágmintás kifestéseivel az egyik legszebb középkori eredetű műemléke a Beregnek. Márokpapitól egészen Vásárosnaményig a 41. számú fő közlekedési út mellett futó aszfaltozott gáton tudunk biztonságosan tekerni. Figyeljünk a lehajtókra, mert a töltés a falvak háta mögött fut, ahonnan nehezebb a tájékozódás. A lehajtók egy része ráadásul nem aszfaltozott, így esőzés esetén a földutak feláznak. Ami ezután vár ránk, az valóban az örökségtúra legnagyobb kuriózuma, Csaroda. A Csarodán található Árpád-kori templom Magyarország egyik legkülönlegesebb temploma, amelyet a mosolygó szentek templomának is hívnak. Gyönyörű környezetéből a Csaronda-patak árteréből kiemelkedő templom nevét a templom északi falán található szentekről kapta, amelyeket készítője mosolygó szájjal, kedves arccal ábrázolt. A templom falai számos freskót őriztek meg a középkorból. A templomban lenyűgöző látványt nyújtanak a 17. századból származó virágmintás falfestések is. A templom középkori falai padlótól a tetőig őrzik a középkor és a reformáció korának falképeit. Díszes berendezése egészen magával ragadó látványt nyújt.

Csaroda mellett található egy másik híres beregi falu, Tákos. Tákos a református templomáról vált nemzetközi szinten ismertté, amelyet úgy emlegetnek errefelé, hogy a mezítlábas Notre Dame. Hogy miért is kapta ezt a nevet, mindenki meg fogja érteni, ha belép ebbe a parányi kis 18. században épült templomba, amely szerepel a világörökségi várományos listán. A Felső-Tisza-vidéken rendkívül elterjedt volt a faépítés, mivel ez egy erdőkben gazdag régió volt egészen a 19. századig. A tákosi templom sárból és fából készült paticsfala, malomkőre épült szószéke és Asztalos Lándor Ferenc asztalosmester kimagasló művészi színvonalon készült kazettás mennyezete és faragott padozata bámulatos összhangot teremt, amelyet méltó módon mutat be a templom idegenvezetője Viola néni.

Ezt követően Vásárosnaményba, a Bereg szívébe érkezünk meg, ahol a leghíresebb, Felső-Tisza-vidéki szabadstrand található, melynek olyan homokos a partja, mintha a tengerparton lennénk. A Felső-Tisza-vidéken a Tisza vize tisztább, a szabad strandok homokos partja pedig vetekszik a tengerpartok homokjával. A város büszkesége a Tomcsányi-kastély, amely a régió legszebb kastélyai közé tartozik.

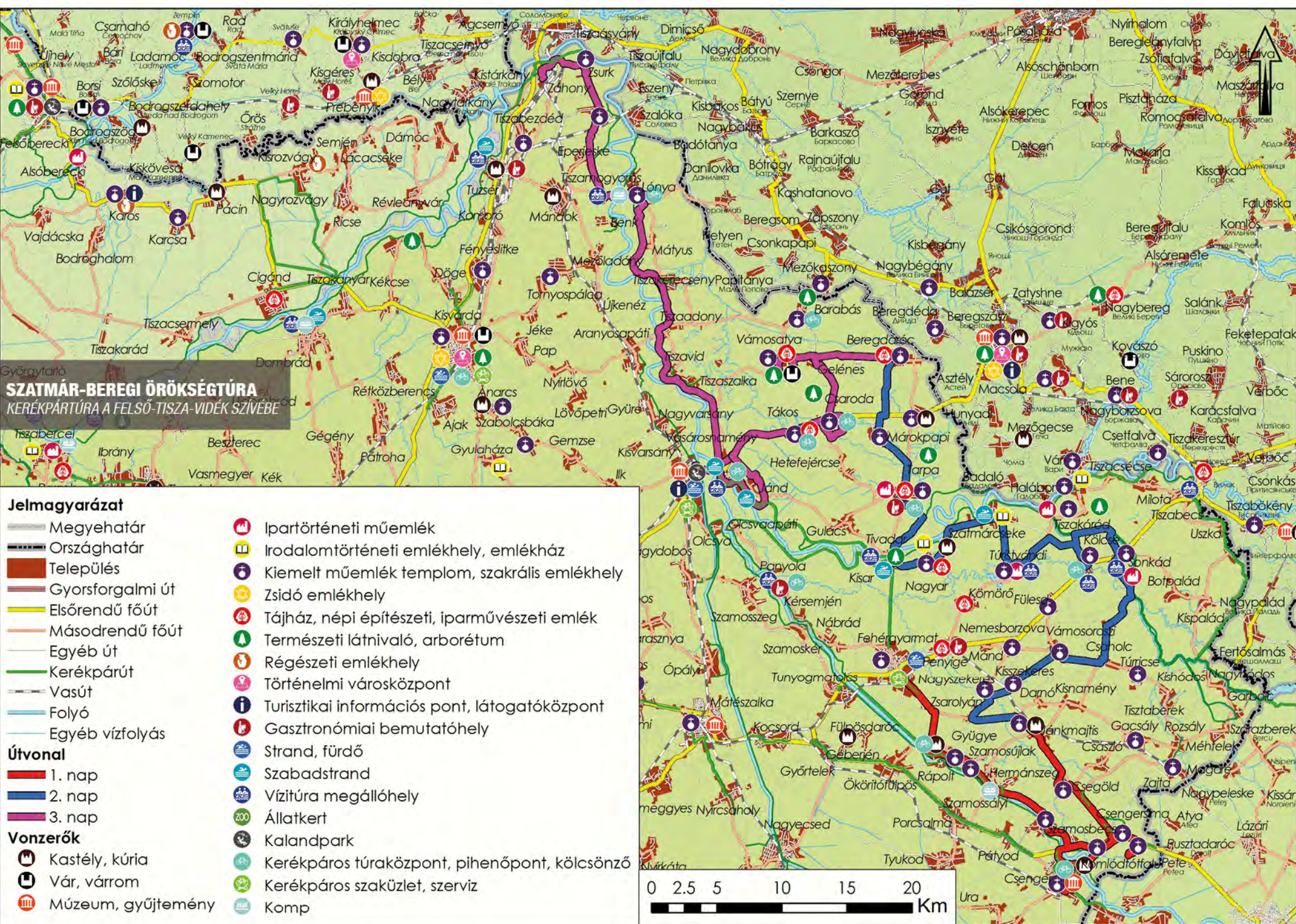
Falai a Beregi Múzeumnak adnak otthont. Ezt követően ismét felhajtunk a gátra a vásárosnaményi Tisza-híd körforgalmánál, amelyen egészen Lónyáig vezet az utunk. Itt kiadós tekerésben lesz részünk, hiszen a forgalomtól elválasztott aszfaltozott gáton egészen Lónyáig, a Bereg legészakibb pontjára haladunk előre. Gondoskodjunk megfelelő mennyiségű vízről, hiszen a töltésen elkerüljük a településeket és a vízvételi lehetőségeket. Vásárosnaménytől Tizzaszalka, Tiszavid, Tiszadony, Tizsakerecseny, Mátyus mellett elhaladva érkezünk meg Lónyára. Ha nagy a hőség inkább a közúton menjünk és nem a gáton. A 14. század első felében épült lónyai református templom látványa azonban feledteti a megtett kilométerek fáradalmát. Lónya annak a Lónyay-családnak az ősi birtoka volt, melynek leghíresebb tagja Lónyay Menyhért, aki a dualizmus korában pénzügyminiszter és miniszterelnök is volt.

De mielőtt a Lónyay családhoz került volna, maga Bánk bán is a falu birtokosai közé tartozott. A Lónyay család Lónyán található családi kriptáját érdemes felkeresni, amelyhez a lelkipásztortól elkérhetjük a kulcsot. Az 1300-as évek elejéről származó templom falai, padlójától, a mennyezetig tele vannak különböző korokból származó freskókkal, amelyek csak néhány éve, a tiszai árvízi helyreállítások során bukkantak elő a vastag vakolatrétegek mögül. A templom előtt álló fa harangtornyot a Felső-Tisza-vidék legszebb haranglábaként tartják számon.

A Tiszán kompon Lónyánál kelünk át és Tiszamogyorós, Eperjeske, Tiszaszentmárton, Zsurk érintésével érkezünk meg Záhonyba, amely az örökségtúra végállomása, egyben Kelet-Magyarország legnagyobb vasúti csomópontja.

Lónyai református templom

ELSŐ NAP

TÁV HOSSZA: 46 KM

ÚTVONAL: Fehérgyarmat - Cégénydányád (7,2 km) - Gyügye (1,8 km) - Szamosújlak (1,7 km) - Szamostatárfalva (8,8 km) - Csenger (6,2 km) - Csengersima (3,7 km) - Jánkmajtis (8,9 km) - Szamosújlak (7 km).

LÁTNIVALÓK: Cégénydányád, Kölcsey-Kende kúria; Gyügye és Szamosújlak református templomai; Szamostatárfalva református temploma; Csengeri református templom; Csengersimai református templom; a megmaradás temploma Nagygécen; Jánkmajtisi római katolikus templom.

MÁSODIK NAP

A TÁV HOSSZA: 82,8 KM

ÚTVONAL: Szamosújlak - Nagyszekeres (13,5 km) - Kísszekeres (2,4 km) - Vámosoroszi (5,2 km) - Csaholc (4,7 km) - Sonkád (9,6 km) - Kölcse (2,8 km) - Türistvándi (11,3 km) - Szatmárcseke (4,7 km) - Nagyar (7,7 km) - Tarpa (8,9 km) - Márokpapi (6,1 km) - Csaroda (5,9 km).

LÁTNIVALÓK: Kísszekeresi és nagyszekeresi református templom; Vámosoroszi református temploma; Sonkád református temploma; Kölcsei református templom; Türistvándi, vízimalom; Szatmárcsekei csónakfejtés temető; Luby-kúria és Petőfi-fa Nagyarban; Tarpai szárazmalom és református templom, tarpai nagy-hegy.

HARMADIK NAP

A TÁV HOSSZA: 79 KM

ÚTVONAL: Vámosatya - Csaroda (8,9 km) - Tákos (4 km) - Vásárosnamény (11,3 km) - Lónya (33 km) - Tisza-mogyorós (3,8 km) - Tiszaszentmárton (9,9 km) - Záhony (8,2 km).

LÁTNIVALÓK: Márokpapi református temploma; Csarodai református templom; Tákos református templom; Beregi Múzeum Vásárosnaményban; Lónyai református templom és a Lónyay család kriptája; Tiszaszentmártoni református templom.

A TÚRA TELJES HOSSZA: 208 KM.

A Szatmár-Beregi örökségtúra útvonala letölthető a www.orksegtura.hu weboldalon.

SZENT LÁSZLÓ ÖRÖKSÉGTÚRA

SZENT LÁSZLÓ NYOMÁBAN TEMPLOMOK, VÁRAK,
KASTÉLYOK VILÁGÁN ÁT A FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN

Szent László, a középkor lovagideálja. A magyar történelemben, történettudatban, művészet-történetben, néphagyományokban kiemelt jelentőségű szerepet tölt be. Szent László tisztelete a határvidékeken, elsősorban Székelyföldön és a Szepességben volt a legerősebb a középkorban, de a Felső-Tisza-vidéken is számos emlékhely kötődik hozzá. A Szent László örökségtúrára a Felső-Tisza-vidék Szent Lászlóhoz kötődő emlékhelyeit járhatják végig az érdeklődők, ahol megismerkedhetnek a Felső-Tisza-vidék legjelentősebb régészeti emlékeivel, váraival és kastélyaival. Az örökségtúra egy időutazás a honfoglalás és az Árpád-házi uralkodók mitikus korába, a kora újkor lángoló évszázadaiba, ahol az erődtett reneszánsz kastélyok, várak történelmünk legszebb reliktumai. Utazás a felvilágosodás évszázadába Bessenyei György kíséretében, a dualizmus dicsőséges évtizedeibe, a magyar történelmet formáló Andrássy, Lónyay családok örökségéhez. Az örökségtúra egy néprajzi kalandozás a Felső-Tisza-vidék rétközi, bodrogi és nyíri mezőségi tájain. A túra különlegessége, hogy utunkat a Tisza és holtágai, az árterek galéria erdei szegélyezik, ahol a strandokon frissülhetünk fel a nyári melegben.

Az örökségtúra nyitó állomása a Nyírségben található kisváros, Vaja. Vajára vonattal a Nyíregyháza és

Vásárosnamény között közlekedő 116-os vasútvonalon juthatunk el, amely komótosan, de szép környezetben teszi meg az utat. De mehetünk autóval az M3-as autópályán és 41-es főúton is. A kisvárosban garantáltan el fogunk időzni, hiszen több, igen látványos örökséget hagyott maga után a természet és az ember. A vajai őstó a Nyírség egyik legizgalmasabb természetvédelmi területe, amely jégkorszakból itt maradt növényvilágáról ismert. A település központjában álló 14. században épült igényesen felújított református templom, egekbe szökő négy fiatornyos, zsindelyes tornyával impozáns látványt nyújt. A Vay család egykori kegyúri templomának megtekintésére és a torony megmászására érdemes időt szánni, amely több izgalmas kiállítással várja az érdeklődőket. De a település igazi kuriózuma a Vay család várkastélya, amely az Alföld egyik legszebb reneszánsz műemléke. A kastély háromszintes saroktornyai még idézik a 17-18. század háborús megpróbáltatásait, maga a Vay család is védelmi céllal építette birtokközpontjába a 17. század elején. A kastély teljes körű felújítására az ezredfordulón került sor. A 2000-es években elvégzett régészeti kutatás során kerültek elő a lovagterem 17. századból való stukkódíszítései. A kastély egyik legszebb látványát az 1896-ban készült nikápolyi csatát megőrkítő mennyezeti freskója nyújtja. A kastély falai között 1963 óta

múzeum működik, melynek középpontjában a Rákóczi-szabadságharc áll, nem véletlenül. II. Rákóczi Ferenc 1703-ban és 1711-ben is megfordult a kastélyban. A Vay család kezdetől fogva hű támogatója volt a fejedelemnek és a szabadságharcnak. Vay Ádámot, aki az egyik legmagasabb katonai karriert futotta be a szabadságharc évtizedében, Rákóczi fejedelem udvari marsallá választotta. Vay Ádám síremlékét a református templom előtti parkban nézhetik meg a túrázók.

Vaját követően Baktalórántháza felé vesszük az irányt. Vaja és Rohod között kerékpárúton haladhatunk. Vigyázva a 41-es úton az átkeléssel, Rohodon áttekerve, a régi 41-es főúton, vagyis a jelenlegi 41-es úttal párhuzamosan Rohod és Baktalórántháza között futó alacsony forgalmú, árnyas, hangulatos mellékúton kell megközelíteni Baktalórántházát (41-es útra kerékpárosok nem mehetnek fel!). Baktalórántházán keressük fel a római katolikus templomot. A templom 15. században készült freskói, a régió legmagasabb művészeti kvalitással készült falképei közé tartoznak,

ráadásul igen magas színvonalú restaurálásuk nemrég fejeződött be. A falképek között láthatjuk Szent László megkoronázását bemutató jelenetet, amelyen a Szűz Mária karjaiban lévő kisded teszi László fejére a koronát. A templommal szemben található Dégenfeld-kastélyból néhány éve múzeum nőtte ki magát, ahol számos interaktív kiállítás várja az érdeklődőket. A klasszicista stílusú kastély a 17. században épült. A körülötte lévő kastélyparkban érdemes megpihenni egy kicsit mielőtt tovább indulunk.

A következő célpont Laskod, amelyet alacsony forgalmú mellékutakon közelíthetünk meg Nyírájkó, Petneháza irányából. A laskodi református templom őrzi az egyik korai Szent László legenda falképet, amely a László herceg Kerlésnél a kunok felett aratott győzelmét meséli el. A legendában a László király tisztelete, a középkori lovagideál ölt testet, ahol az ifjú herceg megmenti az elrabolt leányt. Egyes kutatók szerint ennél sokkal többről van szó, a jó és a rossz kozmikus harcát láthatjuk, a mitikus tudatunk kivetülését.

Baktalórántházi római
katolikus templom

Mások szerint a frissen születő keresztény Magyarország megmentését szimbolizálja a falkép. Egyes kutatók szerint a magyar őstörténet világába kalauzolnak minket vissza, oda ahonnan érkezünk, hiszen ezeknek a jeleneteknek a párhuzamait megtaláljuk a sztyeppei népek kultúrájában. Laskodot elhagyva, Nyírtass, Gyulaháza irányából, alacsony forgalmú, árnyas, erdő melletti mellékutakon haladunk át a Felső-Tisza-vidék rétközi tájai felé. A Rétköz a Tisza felső szakaszának szabolcsi mélyártere, amely a Lónyai-csatorna és a Tisza között terül el Tuzsértól egészen Gávavencsellőig.

A Rétköz a víz birodalma volt egészen a 19. századig. Hajdan a Tisza ezernyi ere hálózta be, mely mocsaras, lápos vidékké formálta a tájat, megszabta az ott élők mindennapjait. Hamarosan elérjük Anarcsot, ahol megtekintjük a 14. században épült református templomát és a Czóbel-kúriát. A klasszicista stílusú Czóbel-kúria 1826-ban épült, amelyet gyönyörű 6 hektáron elterülő őspark vesz körül. A nemrégiben felújított kúriában Czóbel Minka költőné, a család leghíresebb tagjának életével és munkásságával ismerkedhetnek meg az érdeklődők. Anarcs-tól Kisvárdáig kerékpárúton folytathatjuk utunkat. Kisvárdá patinás történelmi múltú kisváros, a Rétköz szíve, ahol Szent László emlékezete elevenen él (erről közterületi szobrok, utcanevek, róla elnevezett isko-

lák és intézmények is árulkodnak). Ennek oka, hogy a helyi hagyományok szerint az 1085-ben a Felső-Tisza-vidékre Kutesk vezetésével törő kun, besenyőd csapatokat László királynak a mai Kisvárdá közelében sikerült legyőznie. A Szent László szoborral átellenben álló mai római katolikus templom helyén állhatott az a templom, amelynek alapítása László királyhoz és a kunok felett aratott győzelem emlékére vezethető vissza. A ma is álló római katolikus templom igen viszontagságos évszázadokat élt át a kora újkorban. A kisvárdai vár 1558-as ostromának évében a templom súlyos pusztítást szenvedett. 1564-ben a benne tárolt lőpor robbant fel, a Bocskai-szabadságharc alatt a hajdúk, 1673-ben rabló banda gyújtotta fel. Ezt követően a romos hajót lebontották. A hajó helyén épült fatoldalakban a reformátusok, az elfalazott szentélyben a katolikusok tartottak istentiszteletet. Középkori formáit csak a szentély őrzi. A templom hajója és tornya a 18. században épült. Kisvárdá legjelentősebb látnivalója, 15. században épült vára. A vár magját 1465-1475 között építették, az erődítményt körülvevő külső védműveket emelték az 1520-as években. A vár a 16. század második felében több átalakításon esett át, amelyet olasz hadi mérnökök irányítottak. Az udvarhű Váradi család vára a Felső-Tisza-vidék egyik legnagyobb erősségének számított, 1520-as években. A vár a 16. század második felében több átalakításon esett át,

amelyet olasz hadi mérnökök irányítottak. Az udvarhű Váradi család vára a Felső-Tisza-vidék egyik legnagyobb erősségének számított, amelyet a 16. században többször próbáltak bevenni, sikertelenül. A Thököly és a Rákóczy szabadságharc idején a kuruc felkelők kezére kerül a vár. A 18. században a vár hadi jelentősége fokozatosan megszűnt és pusztulásnak indul. Az épület teljeskörű felújítása 2018-2020 között zajlik a nemzeti várprogram keretében. A vár mellett található várfürdő Magyarország egyik legnagyobb fürdőkomplexumává növi ki magát, ahol számos élményelem várja a túrázókat. Kisvárdá hangulatos történelmi városközpontja, polgári lakóházai, 19. században épült középületei idézik az egykor kereskedelmi fellegvárként működő város gazdagságát. A virágzó város életében fontos szerepet játszott a zsidóság, akik a város lakosságának körülbelül egyharmadát tették ki egészen a II. világháborúig. A zsidóság emlékét őrzi a 2000 sírt számláló zsidó temető és a város közepén található századforduló

épülő zsinagóga, amelyet Kelet-Magyarország legimpozánsabb zsinagógái között tartanak számon. A város számos szállást, éttermet, cukrászdát, kávézót, szórakozóhelyet tartogat, így akár itt is felüthetjük szállásunkat.

Két irányba folytathatjuk az utat a Bodrogköz felé. Kerékpárúton Fényeslitke irányába, onnan a régi 4-es számú úton, Komorótól Tuzsérig. Ennek az útnak a végén egy gyönyörű barokk kastély vár bennünket Tuzséron, amely a Tiszántúl egyetlen barokk freskóját őrzi. A Lónyay-család a térség és a magyar történelem egyik meghatározó családja. Karrierje a dualizmus évtizedeiben jutott el csúcsára, amikor miniszterelnököt és a monarchia pénzügyminiszterét ez a család adta Lónyay Menyhért személyében. A kastélyban szálláshely is működik, amit jó szívvel ajánlunk akár nagyobb csoportok részére. Tuzsér-Zemplénagárd között kompon léphetjük át a Bodrogköz kapuját. A másik alternatíva,

Laskodi református templom

Pácin Mágocsy-kastély

hogy Kisvárdától Dögéig kerékpárúton haladva a Rétközi-tó felé vesszük az irányt, amely az ország egyik legnagyobb mesterséges tava. A tó rehabilitációja nemrégiben zajlott le, így egy nagyon idilli környezetben tekerhetünk Kékcseig, ahonnan Tiszakanyarról Cigánd felé folytathatjuk utunkat. Ha ezt az utat választjuk, mindenképpen térjünk be Cigándon a Bodrogközi Múzeumportába, amely a Felső-Tisza-vidék legizgalmasabb skanzenje. Számos érdekes kiállítás lesz segítségül, hogy megismerjük a Bodrogköz népi kultúráját. A Bodrogköz néprajzi szempontból Magyarország legjobban kutatót területei közé tartozik. Ez a Tisza és a Bodrog által közrefogott táj évszázadokon át izolálta, őrizte hagyományait. Bármelyik utat is választottuk Kisvárdától (Kisvárdától - Fényeslitke - Komoró - Tuzsér - Zemplénagárd - Dámóc - Lácacséke - Semjén - Kisrosvány - Nagyrosvány - Pácint vagy Kisvárdától - Döge - Szabolcsveresmart - Cigánd - Pácint), Pácint felé kell tovább folytatni az utunknak. A Bodrogközben alacsony forgalmú közutak vagy a cigándi víztározó töltése között választhatunk, amíg el nem érjük Pácint.

Pácintban, ebben a kis eldugott bodrogközi faluban található Magyarország egyik legszebb reneszánsz várkastélya, amelyet Mágóczy András építtet 1581-ben. A Mágóczy család a tokaj-hegyaljai borkereskedelemről jelentős vagyont halmozott fel, de az 1550-es, 1560-as években több kiemelt jelentőségű várkapitányságnak lett a kapitánya. A kastély védművei, sarokbástyái arra az időre emlékeztetnek, amikor állandó háborúk dúltak. A kastély építési helyének kiválasztásában is az játszott szerepet, hogy Pácint távol esett a háborús területektől. A kastély jelentőségét az adja, hogy jelentős átépítések nem történtek rajta, így szépen megőrizte reneszánsz jellegét.

Pácint után két igazán különleges helyszín vár bennünket, a karcsi református templom és a karosi honfoglaláskori temető. Karcsán áll a Kárpát-medence

ce egyik leghíresebb rotunda temploma. A rotundák, vagyis a kör alaprajzú templomok, a legrégebbi templomépítészeti formáink közé tartoznak. Egyesek eredetüket a római pantheonokra vezetik vissza, mások a középkori Kaukázus vidékén, az örmény építészetben találják meg Kárpát-medencei párhuzamaikat. Egy hat karélyos román stílusban épült rotunda áll Karoson, amely a 12. században már állt. Ekkor került a johannita lovagrendhez, akik bővítették román stílusban. A templomot kívül belül csodálatos kőfaragványok díszítik. A legenda szerint nem a szentföldi lovagrend, hanem a templomot körülvevő tóból felemelkedő tündérekhez fűződik a templom építése. A Kárpát-medence leggazdagabb honfoglalás kori temetője a Bodrogközben, Karos határában található. Az első sírokra 100 évvel ezelőtt bukkantak rá. További gazdag leletek kerültek elő a 1980-as évek végén. A sírból számos méltóságjelvény, fegyverzet, vezéri szablya, veretes öv, díszes íjtegez, tarsolylemez, lószerszám került elő, amely arra enged következtetni, hogy ide temették el a honfoglaló fejedelmi kíséret rangosabb vezetőit. A sírokból előkerült gazdag leletanyag a miskolci Herman Ottó Múzeumban tekinthető meg. A településen található látogatóközpontban sok érdekes információt is megtudhatunk.

A Bodrogköz két úton keresztül hagyhatjuk el. Vagy Bodrogfalom és Tiszakarád irányába. Onnan az aszfaltozott töltésen egészen a tiszaberceli komp átkelőjéig juthatunk el. Ez tekinthető a rövidebb útnak, amelyet csak abban az esetben érdemes választani, ha nincs eső. Ugyanis a töltéstől a rév átkelőig a csapadék hatására a földút teljesen felázik és kerékpárral járhatatlanná válik. Másrészt előzetesen szükséges tájékozódni a Tiszabercelnél járó mezőgazdasági komp révészetéről, mivel itt hamarabb lezárják a kompot. Minden viszontagság ellenére azért érdemes ezt az útvonalat választani mert a Tisza túloldalán, közvetlenül a komp átkelője mellett található a Felső-Tisza-vidék egyik leghangulatosabb étterme. A másik alternatíva Karos után, hogy

Vajdácská-Sárospatak-Kenézli-Balsa irányába érjünk el a Tiszát végig aszfalt úton. A balsai komp tovább van nyitva. A második nap végén szállásunkat Szabolcsra érdemes elfoglalni, mivel számos igényesen kialakított vendégház és két panzió is várja a túrázókat, ahol előzetes bejelentkezés esetén az étkezést is tudják biztosítani.

A túra harmadik napját Szabolcs község történelmi értékeinek felfedezésével érdemes indítani, amely a Szent László örökségtúra egyik csúcspontjának tekinthető. Szabolcs a Felső-Tisza-vidék legkorábban kialakult hatalmi központja volt, amely egészen a tatárjárásig megőrizte jelentőségét. A településen keresztül folyó Tisza és a Kijevi Rusz felé vezető kereskedelmi út az Árpád-kor jelentősebb települései közé emelte Szabolcsot.

A település jelentőségét bizonyítja, hogy 1092-ben Szent László királyunk vezetésével zsinatot tartottak itt, amelyen a kor egyházi és világi előkelőségei is részt vettek. Szent László uralkodása során három törvénykönyvet adott ki. A szabolcsi egyházi zsinaton és törvényhozó országgyűlésen kihirdetett törvénykönyve elsősorban egyházi kérdésekben foglalt állást. A szabolcsi zsinat megerősítette az egyház hatalmát és a kereszténység erkölcsi tekintélyét. A 10. század-

ban épült szabolcsi földvár és közvetlen műemléki környezete kiemelt műemlék, régészeti terület és természetvédelmi terület. A szabolcsi földvár Közép-Európa legnagyobb épségben maradt földvára, melynek

Karosi honfoglalás kori temető

földfeltöltését egykor fából készült gerendaszerkezet tartotta össze. Sáncait mellvédek és őrtornyok védtek, falai alatt hét méter széles és három méter mély vizesárok húzódott, amelyen felvonó hidakon lehetett csak bejutni. A földvár tövében található (ma református) Árpád-kori templom, a Felső-Tisza-vidék legkorábban épült temploma, amely hűen őrizi román stílusú formavilágát. A templom mellett álló látogatóközpontban kérhetünk szervezett idegenvezetést.

Ha időnk még engedi érdemes betérni a 18. században épült Mudrány-kúriába, amelyben a 19 századi vidéki nemesi életet bemutató enteriőr kiállítás tekinthető meg, számos korhű berendezéssel. Szabolcsot elhagyva Tímár – Rakamaz – Tokaj útvonalon végig kerékpárúton haladva érjük el a világörökségi Tokaj-Hegyalja kapuját, Tokajt. Egy gyors városnézés, látogatás a Tokaji Világörökségi Bormúzeumba, kóstoló a hús borospincékben esetleg egy séta, a tokaji hegyen és indulás tovább a Tisza-mentén.

Tokaj – Tiszalök – Tiszadada – Tiszadob között az Eurovelo 11-es útvonalon haladunk tovább. Az Eurovelo Sátoraljaújhelynél lép Magyarország területére, Tokajnál éri el a Tiszát, Tiszalök és Tiszadob között szeli át Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét. Tiszatardos és Tiszalök között ismét kompra szállva lépjük át a Tiszát és a Felső-Tisza-vidék egy újabb tájegységére, a Nyíri Mezőségbe érkezünk. A Nyíri Mezőség Szabolcs-Szatmár-Bereg megye nyugati

szegletében található, melynek karakterét a Tisza és holtágai határozzák meg. A 19. században lezajló folyószabályozás következtében holtágak sora jött létre ezen a vidéken, amelyek mentén vadregényes galéria erdők sorakoznak. A Tisza és annak leválasztott holtágai kikapcsolódási, rekreációs lehetőségek, turisztikai látnivalók egész tárházát kínálják a túrázók számára. Vízitúra megállóhelyekben, kerékpárutakban, szabadstrandokban bővelkedik ez vidék. A természeti értékek, a természetvédelmi területek a Tisza és holtágai mentén egy összefüggő folyosót alkotnak. Rakamazon, Tiszalökön és Tiszadobon találhatók természetes vizekre nyíló strandok. Ha gyerekekkel vagyunk elsőként Tiszalökön érdemes megállnunk, ahol a Felső-Tisza-vidék egyik legjelentősebb szabadstrandja található, amellyel szemben ott áll Fekete Szakáll kalandparkja.

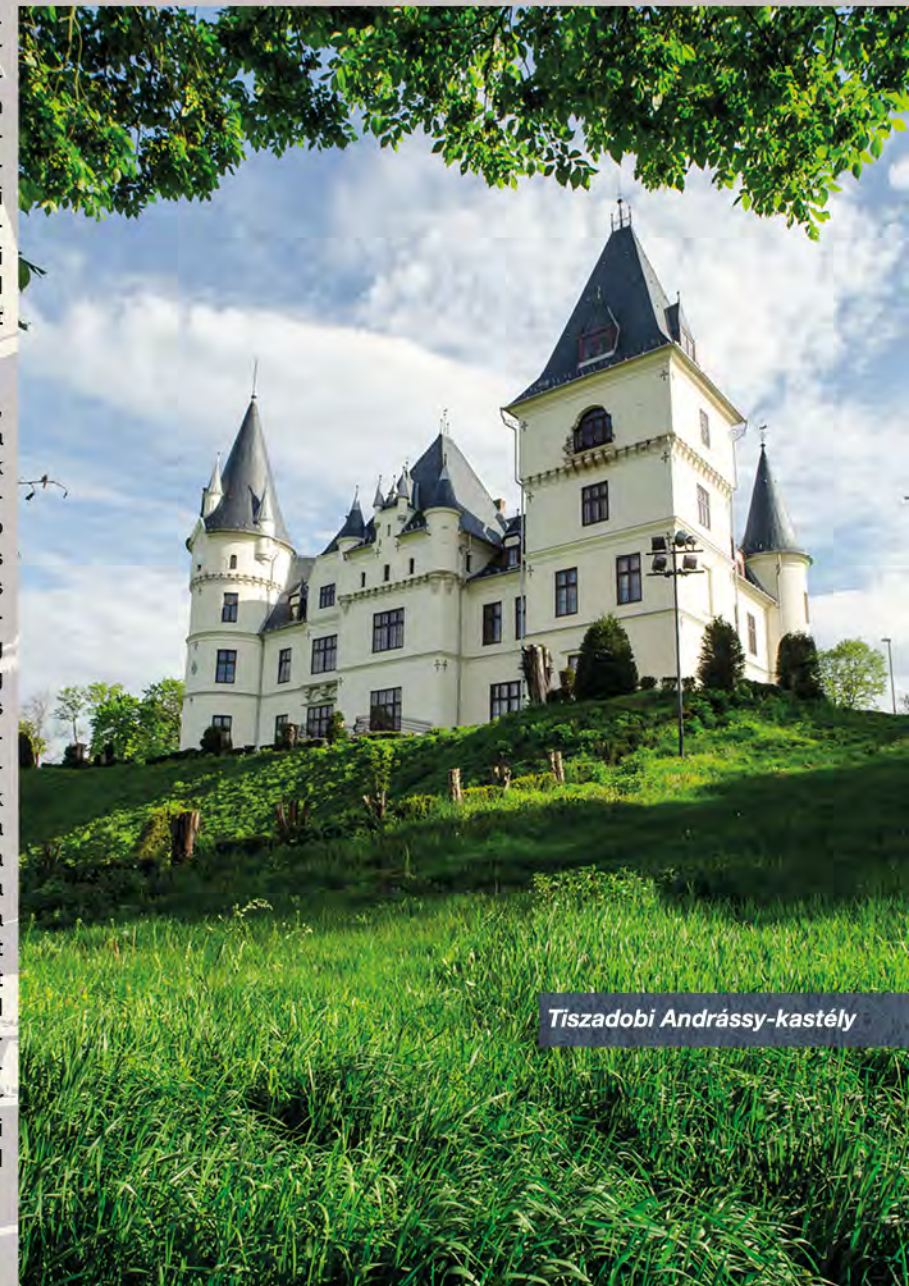
A várost átszelő kenyérgyári holtág mentén tanösvények, látogatóközpontok segítenek bennünket

a holtágak élővilágának megismerésében. A város határán túl, az üdülőterületet elhagyva szembe találkozunk a híres tiszalöki vízlepcsővel és vízerőművel, amely egy igazán érdekes ipari létesítmény. Közvetlen szomszédságában található a több száz növényfajt számláló, 31 hektáron elterülő tiszalöki arborétum. A Nyíri Mezőség tájain tovább haladva Tiszadadára érve érdemes ellátogatni a falu központját átszelő Tisza partjára, ahol egy hangulatos csárda várja a megfáradt bringásokat.

Az örökségtúra utolsó állomása Tiszadob, ahol Magyarország egyik leghíresebb és a magyar historizáló kastélyépítészet egyik legszebb épülete látható. Az Andrássy-család a magyar történelem egyik legismertebb arisztokrata családja volt, amely a dualizmus korában érte el legnagyobb társadalmi és közéleti súlyát. Legjelentősebb tagja Andrássy Gyula, a kastély építtetője négy évig volt Magyarország miniszterelnöke, 8 évig pedig az Osztrák-Magyar Monarchia közös külügyminisztere. A kortársak Andrássy Gyulára, mint a kor egyik legmeghatározóbb közéleti személyiségére tekintettek. Mindezek tükrében nem véletlen, hogy Andrássy Gyula hozzálátott tiszadobi birtokán egy ekkorra építkezésbe. A holtágak között megbújó, a Loire-mentén található késő gótikus és kora reneszánsz kastélyokra emlékeztető épület teljes körű felújítása nemrégiben fejeződött be, amely jelenleg enteriőr kiállításoknak ad helyet. A falut elhagyva a pontonhídon lépünk át a Tiszát, amely az ország utolsó pontonhídjai közé tartozik. A Tiszadobi ártér természetvédelmi terület és a Kesznyéteni Tájvédelmi körzeten át haladva Tiszalúcnál szállhatunk fel a legközelebbi vasútra.

Szabolcsi földvár

Tiszadobi Andrássy-kastély

Jelmagyarázat

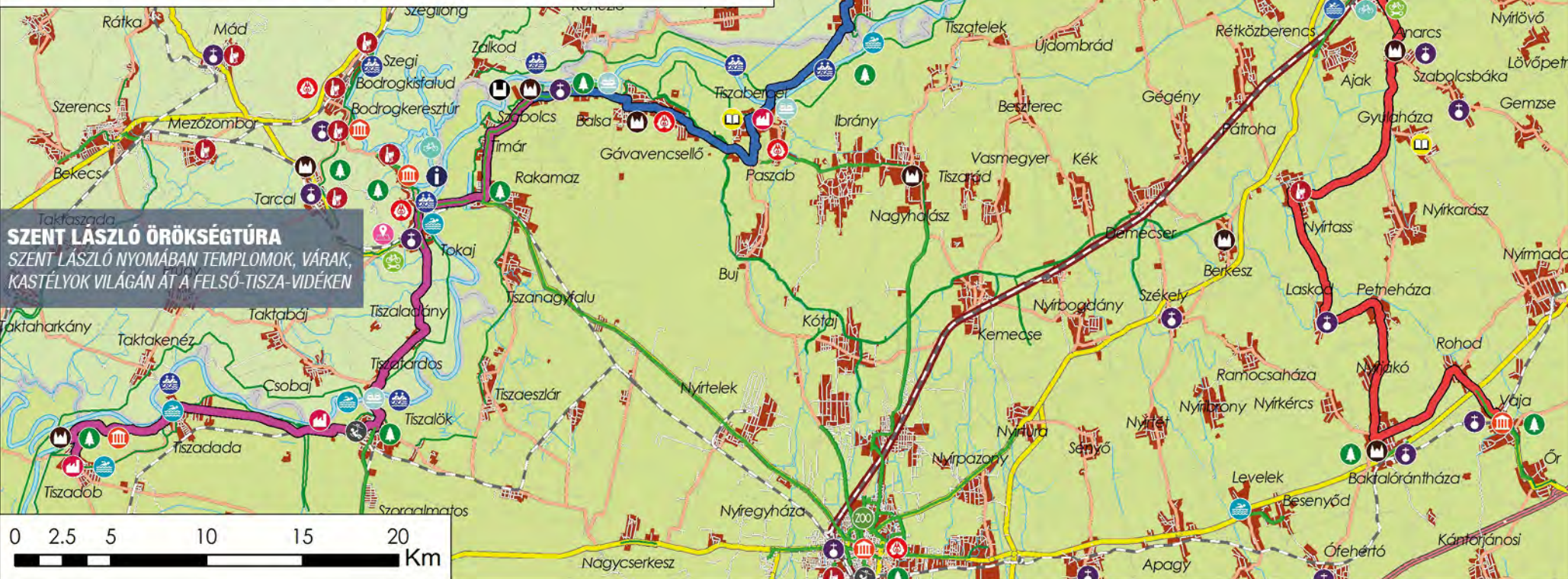
- Megyehatár
- Országhatár
- Település
- Gyorsforgalmi út
- Elsőrendű főút
- Másodrendű főút
- Egyéb út
- Kerékpárút
- Vasút
- Folyó
- Egyéb vízfolyás

Útvonal

- 1. nap
- 2. nap
- 3. nap

Vonzerők

- Kastély, kúria
- Vár, várom
- Múzeum, gyűjtemény
- Ipartörténeti műemlék
- Irodalomtörténeti emlékhely, emlékház
- Kiemelt műemlék templom, szakrális emlékhely
- Zsidó emlékhely
- Tájház, népi építészeti, iparművészeti emlék
- Természeti látnivaló, arborétum
- Régészeti emlékhely
- Történelmi városközpont
- Turisztikai információs pont, látogatóközpont
- Gasztronómiai bemutatóhely
- Strand, fürdő
- Szabadstrand
- Vízitúra megállóhely
- Állatkert
- Kalandpark
- Kerékpáros túraközpont, pihenőpont, kölcsönző
- Kerékpáros szaküzlet, szervíz
- Komp

ELSŐ NAP

TÁV HOSSZA: 71,3 KM

ÚTVONAL: Vaja - Baktalórántháza (16,8 km)

- Laskod (10,7 km) - Anarcs (17,3 km) - Kisvárd (6,1 km) - Dombrád (20,4 km).

LÁTNIVALÓK: Vaja, Vay-várkastély és református templom, vajai őstő; Baktalórántházai Dégenfeld-kastély és római katolikus templom; Laskodi református templom; Anarcsi Czöbel-kúria és református templom; Kisvárd történelmi városközpontja és a kisvárdai vár.

MÁSODIK NAP

A TÁV HOSSZA: 78,7 KM

ÚTVONAL: Dombrád - Cigánd (16 km) - Pácín (13 km) - Karcsa (4,1 km) - Karos (6,3 km) - Tiszabercel (23,6 km) - Gávavencsellő (9,4 km) - Szabolcs (6,3 km).

LÁTNIVALÓK: Cigánd, Bodrogközi Múzeumporta; Pácini Mágocsy-kastély; Karcsai rotunda; Karosi honfoglalás kori temető; Tiszaberceli Bessenyei emlékház és a műemlékvédelmi oltalom alatt álló szivattyútelep, Gávavencsellői sváb ház.

HARMADIK NAP

A TÁV HOSSZA: 47,1 KM

ÚTVONAL: Szabolcs - Tokaj (10,8 km) - Tiszalök (21,6 km) - Tiszadada (5,9 km) - Tiszadob (8,8 km).

LÁTNIVALÓK: Szabolcsi földvár és árpád-kori temploma; Tokaji Világörökségi Bormúzeum; Tiszalöki kenyérgyári holtág és vízi erőmű; Tiszadobi Andrassy-kastély.

A TÚRA TELJES HOSSZA: 197,1 KM.

A Szent László örökségút útvonala letölthető a www.orksegtura.hu weboldalon.

TÖRTÉNELMI EMLÉKHELYEK ÖRÖKSÉGTÚRA

KERÉKPÁRTÚRA A NYÍRSÉG ÉS A HAJDÚ-VIDÉK TÖRTÉNELMI EMLÉKHELYEI KÖZÖTT

A történelmi emlékhelyek örökségtúra a Nyírség tájait, monumentális emlékhelyeit fűzi fel, érintve a Partium és a Hajdú-vidék határait. A túra a Dél-Nyírséget szeli át, szélteben és hosszban Nyíregyházától Nagykárolyig, Nyírbátortól Debrecenig. Az örökségtúra által érintett emlékhelyek jelentőségüket tekintve a Kárpát-medence kiemelt örökséghelyszínei. Nemzetközi mércével mérve is figyelemreméltó műemlékek és természetvédelmi területek. Ez az útvonal a „nagy durranásokat”, a térség nagy kaliberű idegenforgalmi látványosságait fűzi fel egy útvonalra. A Báthori, a Kállay és a Károlyi családok nyomdokain haladunk végig, amelyek formálták e vidék épített örökségét és történelmét. Az örökségtúra három tájegységen és két országon halad keresztül Nyíregyháza - Nagykároly - Debrecen útvonalon. Nyíregyháza és Nagykároly között egyelőre csak egy-két szakaszon épültek kerékpárutak, így néhány helyen kénytelenek leszünk megbirkózni a 4911-es számú főút forgalmával. A túra harmadik napján, Debrecen és Nyírbátor között azonban végig kerékpárúton bringázhatunk. A Dél-Nyírségben már elindultak olyan kerékpárút fejlesztések, amelyek reményeink szerint, néhány éven belül egységes hálózattá fognak alakulni Nyíregyháza, Nyírbátor és Debrecen között, ezáltal felkerül ez a terület is a kerékpáros térképekre.

Személyi igazolványra szüksége lesz mindenkinek a határátlépéshez, hiszen Románia még nem része a schengeni övezetnek.

Az örökségtúra Nyíregyházáról, a Kossuth térről indul, ahol megismerkedhetünk a megyeszékhely historizáló városközpontjával, eklektikus stílusú főterével. Amennyiben időnk engedi térjünk be a 18. század utolsó harmadában épült nyíregyházi evangélikus templomba, amely Magyarország legnagyobb evangélikus templomai közé tartozik. Nyíregyházáról, a jelenlegi megyeszékhelyről, Nagykállóba, a valaha vármegye-központ szerepet betöltő város felé indulunk, amely egészen 1876-ig volt Szabolcs vármegye székhelye. Ennek a korszaknak az emlékét őrzi a város központjában található egykori vármegyeháza, amely 1769-1780 épült barokk stílusban. A 16. században a török hódítás felértékelte a Kállay-család tulajdonában álló kállói várkastély jelentőségét, amelyet az 1570-es években építettek át végvárrá. Az 1570-es években épült kállói erőd olaszbástya, négyszögletes alaprajzú, fülesbástya erődje, amely igen korszerű erődnek számított, a szatmári, ecsedi, károlyi várral együtt a Királyi Magyarország északkeleti határait védte. A kállói várat a Rákóczi-szabadságharc idején bontották el, melynek köveiből felépült a református templom.

Nagykállót elhagyva a szomszédos Kállósemjénben, a Kállay család egykori birtokközpontjában álló Kállay-kúriát vesszük célba. Nagykálló és Kállósemjén között végig kerékpárúton tudunk közlekedni. A Kállay család volt Szabolcs vármegye egyik legjelentősebb nemesi családja, melynek eredete egészen a 13. századig nyúlik vissza. A család hosszú története alatt számos magas rangú pozíciót töltött be a vármegye és a magyar királyság életében, egyik leghíresebb tagja Kállay Miklós a II. világháború éveiben volt Magyarország miniszterelnöke. A Kállay család mauzóleuma a kúria ősparkjában áll, ahol maga Kállay Miklós miniszterelnök is örök nyugalomra lelt. A Kállósemjénben található

Kállósemjén után Máriapócs felé indulunk tovább. Rövid ideig a 4911-es úton haladunk, de a pócspetri elágazásnál letérve ismételen alacsony forgalmú mellékúton mehetünk tovább. Pócspetri hallatán mindenkinek a Pócspetri-ügy juthat eszébe. 1948-ban a kommunista párt elindította az egyházi iskolák megszüntetését és államosítását. A katolikus püspöki kar tiltakozásra buzdította a híveket, amely során Pócspetriben helyi ellentüntetés bontakozott ki. Az események során a saját fegyvere által életét vesztette egy rendőr, melynek következtében a karhatalom koncepciót pert indított a jegyző és a plébános ellen. A történelmi szembenézés és Királyfalvi Miklós rehabilitálása jegyében az események színhelyének helyet

Kállósemjéni Kállay-kúria

barokk kúriát az 1760-as években ugyanaz a Salvator Aprilis olasz építész építette, aki a kállói vármegyeházát. A kúria egészen 1945-ig a Kállay család rezidenciája volt. A világháború alatt a szovjet katonák kifosztották, ezt követően a település lakossága vitte el a mozdítható értékeket. Az ötvenes években az épület új közjóléti funkciókat kapott, majd évtizedeken keresztül üresen állt. Néhány éve indult el a Kállay-kúria helyreállítása, melynek eredményeként ma régi fényében tündököl. A kastélyban színvonalas kiállítások, kávézó várja a túrázókat.

adó Irinyi-kúria épületét történelmi emlékhellyé nyilvánították 2018-ban. Pócspetrit Máriapóccsal kerékpárút köti össze, ahonnan már messziről látszanak a máriapócsi kegytemplom barokk tornyai.

A Nyírség néprajzi, etnikai, vallási arculata sokat változott a 17-18. század folyamán. A szervezett népességbetelepítések a Dél-Nyírség területén a török kiűzését követően gyorsultak fel. Ez a terület sokat szenvedett a török háborúk időszakában, melynek eredményeként sokan menekültek el.

A munkaerőhiány pótlása érdekében a földbirtokosok görög katolikus ruszin, román és római katolikus német nemzetiségű népességet telepítettek be. Pócsra a 17. században a görög katolikus vallású ruszin családokat hívott be az akkori földbirtokos. A telepesek bizánci rítusnak megfelelő fatemplomot emeltek. Ebben a templomban helyezte el a török rabságból kiszabadulást követően Csibi László, az Istenszülőt ábrázoló fogadalmi képét, amely 1696-ban közel egy hónapon át könnyezett. A csodás események híre a bécsi udvarba is eljutott. I. Lipót császára elszállította a képet, amely ma is megtekinthető a bécsi Szent István dómban (az új helyszínen a kép soha nem könnyezett). A pócsi lakosság nyomására 1707-ben új Mária-ikon készült, amely 1715-ben három napon át újra hullatta a könnyeit. Az újabb csoda zárandokok tömegeit vonzotta Máriapócsra, ezért egyre sürgetőbbé vált egy nagyobb templom építése. Ekkor merült fel a munkácsi püspökség részéről egy reprezentatív székesegyház és bazilita kolostor építésének igénye a zárandokok kiszolgálása érdekében. Az ellenreformációban ér-

dekelt bécsi udvar és a 18. században felemelkedő udvarhű új nemesség számára különösen fontos volt az új kultushelyek és búcsújáróhelyek kialakítása, a zárandoklatok terjesztése, melynek gondozását többnyire valamilyen szerzetesrendre bízták. Így jelent meg Pócsra a Bazilita rend. A székesegyház építése 1731-ben indult el és egészen 1749-ig tartott, immár a kor ízlésének megfelelően barokk stílusban. A 18. században fellendülő ellenreformáció szakrális építészetének művészeti nyelve a barokk volt, amely monumentális méreteivel, ünnepi megjelenésével, képzőművészeti alkotásaival, a lenyűgözés erejével kívánt hatni a hívők lelkére. A kegytemplom és a bazilita kolostor történelmi emlékhely rangot kapott néhány éve. A székesegyház árnyékában húzódik meg a 15. században épült római katolikus templom, amelyet szintén érdemes útba ejteni.

Máriapócs után az ófehértói római katolikus templom felkeresésére vállalkozunk. A két település között alacsony forgalmú mellékúton tudunk haladni. A Felső-Tisza-vidék tájait többségében református gyülekezetek használatában álló, középkori eredetű templomok övezik. Ezzel szemben a Dél-Nyírségben több kimagasló műemléki értéket képviselő római katolikus templommal találkozhatunk Nyírbátorban, Nyírbélteken, Máriapócsra vagy Ófehértón. Ezek közül kétségtelenül az egyik legjelentősebb művészeti értékkel bíró római katolikus templom az ófehértói. A templom különlegességét az adja, hogy falfelületein nagy kiterjedésben találhatóak a 15. századból származó freskók, melyeknek feltárása és restaurálása jelenleg zajlik. A Krisztus életét és szenvedéstörténetét bemutató sorozatból a „Jézus elfogatása” (Júdás csókja) és a „12 éves Jézus tanítása” jelenetek maradtak meg a legjobb állapotban. Az épen maradt részletek közül Assisi Szent Klára, a diadalív déli oldalán pedig a leprás beteget ápoló Árpád-házi Szent Erzsébet látható. Az északi hajófalán Szent György legendája elevenedik meg. Sárkányölő Szent György

alakja gyakran feltűnik a Báthory-család által építtetett templomokban, hiszen a család címerállata a sárkány volt. A szentélyben Antióchiai Szent Margit ábrázolása látható. A virágmintás, ornamentális motívumok emlékeztetnek arra az időszakra, amikor a reformátusok használatában állt az épület.

Ófehértó után, Nyírgyulajon keresztül Nyírbátor felé haladunk tovább. Nyírgyulaj és Nyírbátor között óvatosan tekerünk az úton, hiszen ezt az útszakaszt veszik igénybe azok az autósok, kamionosok, akik az M3-as autópályát a nyírbátori lehajtónál hagyják el. Nyírbátorba a szénatéri víztározó mellett érkezünk meg. Nyírbátorban garantáltan el lehet tölteni egy fél napot a város történelmi örökségének felkeresésével, ezért döntünk kell. Meghódítjuk a Báthory család egykori birtokközpontját, vagy másnapra tartogatjuk ezt, és folytatjuk az utunkat Nagykároly felé. Ennek érdekében, hogy

minél több időt tudjunk szánni erre a csodálatos nyírségi városra, azt javasoljuk folytassuk az utat, de előtte térjünk be valamelyik hangulatos éttermébe. Nyírbátort követően Nyírvasvári, Terem irányába, a 4911-es utat körülölelő nyírségi erdőkön keresztül haladva elérjük a Bátorligetig vezető elágazást.

Az első leágazásnál lefordulunk. Az út mentén haladva rengeteg szarvasmarha csordára lehetünk figyelmesek. A bátorligeti legelő természetvédelmi oltalom alatt áll, ahol aktív szarvasmarha legeltetés zajlik. A település központjába beérve keressük fel a Hortobágyi Nemzeti park által működtetett Bátorligeti ősláp látogatóközpontját, ahonnan kezdetét veszi a vezetett túra. A Bátorligeti ősláp hazánk egyik legrégebbi és leghíresebb természetvédelmi területe, amelyet az 1950-es években nyilvánítottak természetvédelmi területté. Jelentősége abban áll, hogy a Délkelet-Nyírség szélén elterülő, mintegy félszáz hektáros terület őrizte meg a legteljesebben az Alföld vegetáció történetének különböző állapotait, ahol számos különleges faj él. Az ősláp egy homokbuckák által körbefogott mélyedésben fekszik, ahol speciális mikroklíma alakult ki. A hűvös, páradús környezet olyan növény- és állatvilág fennmaradását tette lehetővé, melyek több ezer évvel ezelőtt, a jégkorszak idején éltek itt. Az ősláp területe fokozottan védett, így megtekintése csak szakvezetéssel és előzetes bejelentkezés alapján lehetséges. Bátorliget határában található a Fényi erdő természetvédelmi terület, amely azoknak a szinte összefüggő

Máriapócsi görög katolikus székesegyház

Bátorligeti legelő

nyírségi erdőknek az egyik legszebb maradványa, amelyek bő kétszáz évvel ezelőtt uralták a tájat. Bátorligetet elhagyva, Vállajnál érjük el a magyar-román országhatárt, amelyet rövid várakozás után, a

Nagykarolyi Károlyi-kastély

személy igazolványunk felmutatásával léphetünk át. Vállaj és Nagykaroly között megélnénk a forgalomra kell számítani.

Nagykaroly hangulatos kisváros a magyar-román határtól mindössze néhány kilométerre. A város épített és szellemi öröksége kimagasló jelentőségű a magyar kultúrtörténet szempontjából. Elég ha arra gondolunk, hogy itt született Károlyi Gáspár, akinek az első magyar nyelvű Bibliát köszönhetjük. Kölcsey Ferenc ebben a városban dolgozott vármegyei jegyzőként, Petőfi Sándor itt ismerkedett meg Szendrey Júliával, Ady Endre

itt végezte el az elemi iskolát. Kaffka Margit, szintén itt látta meg a napvilágot, akinek a város központjában áll szülőháza. Nagykaroly az 1780-as évektől 1876-ig Szatmár vármegye központja volt. Ez az időszak több reprezentatív épületet hagyott az utókorra. A Kalazanczi Szent József templomtól a Károlyi-kastélyig hangulatos terek hálójában kedves kis éttermek, kávézók, igényes hotelek sorakoznak. Az 1769-1778 között épült Kalazanczi Szent József templom monumentális méreteivel, barokk formáival, homlokzati szobraival hívja fel magára a figyelmet. Az épület egy 1834-es földrengés alkalmával óriási károkat szenvedett. Ezt követően többszöri átépítésen esett át. 1891-ben a Károlyi család a felújítási tervek elkészítésével nem kisebb személyt bízott meg mint Ybl Miklóst, akihez a szomszédos kaplonyi templom átépítése is fűződik. Nagykaroly és környékének múltja a Károlyi család nevével forrt össze. A Károlyi család felemelkedése már a középkorban elindult. A család birtokközpontja Nagykaroly volt, ahol Károlyi László 1482-ben

várat épített, amely a jelenlegi Károlyi-kastély első építési periódusa volt. A vár jelentősége a 16. században, a török fenyegetés hatására nőtt meg, amikor része lett a Magyar Királyság észak-keleti területeinek védelmét ellátó kállói, szatmári, ecsedi, erdői várakból álló végvárrendszernek. Az épületen a 16-17. században jelentős erősítési munkálatokat végeznek. Vizes árokkal, sáncokkal, erős falakkal veszik körbe, sarkait négy bástyával toldják meg. Miután 1660-ban Várad elesik, a végvárrendszerben betöltött szerepe felértékelődik, így az 1660-as években ismételen korszerűsítik. Károlyi Sándort bízta meg a bécsi

udvar a szabadságharcot lezáró szatmári béke előkészítésével. Rákóczi és Károlyi több alkalommal tárgyalnak egymással Vaján a Vay-kastélyban és itt a Károlyi-kastélyban. Sőt 1711-ben a szatmári béke aláírására is itt került sor, a kuruc haderő a fegyvert pedig a közeli majtényi síkon tette le. A mindig is udvarhű Károlyi család a török kiűzését követően a térség legnagyobb birtokosává válik. Ők hívtak be Nagykaroly és környékére svábokat. Így ezek a települések a mai napig is erős sváb identitással rendelkeznek, amely érződik kulturális és gasztronómiai hagyományaikban, a települések arculatán és a szakrális építészeti örökségben. Szatmár református tengeréből a római katolikus sváb települések szigetként emelkednek ki. Visszatérve a Károlyi-kastélyhoz, a török veszély, a kuruc-labanc háborús konfliktusok megszűnésével a 18. században elindul a védművek felszámolása és az épület barokk építése, amely ekkortól már csak reprezentációs célokat szolgált. Az emeleti ráépítés, a kastély mögött található lovarda és a kastélyt övező park ekkor készül el. Az 1834-es földrengés kis híján maga alá temette a kastélyt. Átépítése a korizlésnek megfelelően, a klasszicizmust felváltó, mozgalmassabb romantikus stílusban történt, amely a középkor iránti „rajongás” megnyilvánulását hozta a művészetben. Az 1890-es években jelentős historizáló stílusú átépítések zajlanak, amelyek ugyanannak a Meining Artúrnak a tervei alapján készülnek, akinek a nevéhez köthető a tiszadobi Andrássy-kastély építése. A kastély hét toronnyal bővül, visszanyeri a vizesárkot, a kastélyudvart pedig tetővel látja el, amely erősítette középkori jellegét. A kastélyon több neogótikus, neoreneszánsz motívum jelent meg. A kastély ekkor nyeri el lovagvár kinézetét. A kastély teljes körű felújítása nemrégiben fejeződött

be, amely ma szabadon látogatható, emeleti szintjén pedig igényes enteriőr kiállítások várják a látogatókat. Nagykarolytól néhány kilométerre lévő Kaplonyban áll a Kaplony nemzetség egykori monostora, amelyet valószínűleg a 11. században alapítottak. A Kaplony nemzetség leszármazottja a Károlyi család, amely a helyi hagyományok szerint 1080-ban monostort alapított. A török háborúk korában a falu teljesen elnéptelenedett, a monostor romos állapotba kerül, a szerzetesrend pedig elhagyja. A Károlyi család a török háborúkat követően az ellenreformáció jegyében, a katolicizmus terjesztése érdekében a kolostort és a templomot újjáépíti, a ferences rendet hívja a településre és újra alapítja a kolostort. 1834-es földrengésben az épület súlyos károkat szenvedett, melynek helyreállításával Ybl Miklóst bízzák meg. Ekkor nyeri el az épület neoromán jellegét. A templomhoz tartozó látogatható kriptában helyezték örök nyugalomra a templom kegyurait, a Károlyi család tagjait. A legkorábbi szarkofágok az 1600-as évek elejéről származnak.

Kaplonyi római katolikus templom

Mielőtt visszatérnénk Magyarországra érdemes ellátogatni a Nagykároly melletti Berére és Csomaköze. A berei református templom, melynek mintaértékű helyreállítása nemrégiben fejeződött be, őrzi a térség egyetlen középkori freskóját. A római katolikus svábok lakta Csomaközben a református gyülekezet fokozatosan elhagyta a települést, így gótikus eredetű temploma felhagyottá vált a 20. század második felére. Mintaértékű átfogó helyreállítása 2013-ban indult el, melynek eredményként mára a térség egyik legszebb középkori templomát láthatjuk, amely kiállítótérként működik. Csanálosnál lépjük át a határt. Vállajon érdemes megtekinteni a svábok építészeti örökségét, az egykori sváb tornácós lakóházakat és a település közepén álló historizáló stílusban épült római katolikus templomot. Vállaj, Terem, Nyírvasvári településeken át érünk vissza Nyírbátorba.

Nyírbátor az örökségtúra legjelentősebb állomása, ahol a történelmi jelentőségű műemlékek, nemzetközi szinten is ismert művészettörténeti emlékek sorakoznak. A Báthori család ősi birtokközpontjának felfedezését a minorita templomnál érdemes elkezdni. Nyírbátorban a legszebb, országos jelentőségű műemlékeket a Báthori család építette,

akik Bátor kegyurai voltak több száz éven keresztül. A Szent György tiszteletére szentelt, ma a református gyülekezet használatában álló templom, a minorita templom és a várkastély egy építészeti koncepció keretében készült, építkezésük szinte párhuzamosan zajlott. 1479-ben nagyszámú oszmán hadierő indult el Havasalföld ellen, annak érdekében, hogy megszüntesse a magyar befolyást a két román fejedelemségben. A Bátor István és Kinizsi Pál által vezetett magyar haderő Kenyérmezőnél csaptak össze 1479 október 13-án a török haderővel, ahol a magyar csapatok fényes győzelmet arattak. A vonatkozó irodalomban gyakran jelenik meg, hogy az építkezéshez szükséges anyagi fedezet biztosítása a 15. század második felének egyik legnagyobb hadi vállalkozásához, a győztes kenyérmezei csatához köthető, melynek hadizsákmányából felépülhettek ezek a csodálatos épületek. Ennek alátámasztására azonban nem szolgálnak oklevelek, krónikák.

A minorita templom a 15. század második felében épült, a Szent György templommal egy időben, amelyet eredetileg a Báthori család mauzóleumának szántak. Miután Báthori György és vele együtt Bátor lakossága csatlakozott a reformációhoz, a templomra és kolostorra igen hanyattatott sors várt.

A 16. század közepén jóformán megszűnt a településen a katolikus egyház, a ferences szerzetesek elvándoroltak, a templom és a mellette álló kolostor üres lett, amelyet 1587-ben feldúltak, kifosztottak és felgyújtottak. Ezt követően egészen a 18. századig romokban, használaton kívül állt. Bátor rövidesen a Károlyi család kezébe került, akik támogatták az ellenreformáció terjedését és a térség rekatolizációját. Kelemen Didákot és a ferencesrendi minorita szerzetesrendet hívta be 1717-ben. A kolostori élet újjászervezése és a templom átalakítása barokk stílusban az ő nevéhez fűződik.

A templom értékes barokk berendezési tárgyakkal büszkélkedhet, amely közül kiemelkedik az oltárok jelentősége. A legmagasabb művészeti kvalitással az 1731-ben készült Passió vagy más néven a Krucsay-oltár készült, amelyet vezeklésül Krucsay János Szabolcs vármegyei alispán adományszerzett az egyháznak bűnbocsánata jeléül, amiért igazságtalanul kivégeztette feleségét. A minorita templom mellett található kolostor elődjét a ferences rend alapította, akik a 14. század elején telepedtek le Bátorban. 1733-1743 között felépült az új U alaprajzú, négyszögű udvarral rendelkező kolostor, amely északi irányban csatlakozott a templomhoz. A minoriták 1950-ig lakták a kolostort, az 1960-as években a Báthori István Múzeumot itt nyitotta meg kapuit.

A Báthori István Múzeumot a 60-as évek végére 30 ezer darabos gyűjteménnyel dicsékedhetett. 1968-ban került a Múzeum birtokába a Magyar Nemzeti Múzeumtól a csónka stallum, amely jelenleg is a Múzeum legfontosabb műtárgya. A történelmi Magyarországról származó legjelentősebb fennmaradt gótikus stallum a bártfai és a nyírbátori, melyeket az Itálián kívüli reneszánsz bútorművesség első alkotásai között tartanak számon. A bátori stallumokat a magyar bútorművesség legjelentősebb alkotásai között tartják számon. A várostörténeti sétány a település két legfontosabb műemlék együttesét, a minorita templomot és kolostort, a Báthori István Múzeumot és a református templomot, Báthori várkastélyt köti össze. A várostörténeti sétány jelentősége, hogy számos embernagyságú szoborcsoport keretében ismerhetjük meg a település és a Báthori család történetét. A szoborcsoportok a család és a kegyúri birtokok sorsfordító eseményeit mutatják be köztéri alkotások keretében.

Nyírbátori református templom

A várostörténeti sétányon végighaladva a református templomhoz érünk, amely monumentális méreteivel, a mellette álló gigantikus fa harangtoronnyal szegezi magára a tekintetünket. A templom építésének elkezdése Báthori Istvánhoz kötődik, de nagyobb részben ifjabb Báthori András alatt történtek az építkezések. Báthori István és Báthori András Hunyadi Mátyás humanista udvarához kötődött, így nem véletlen, hogy a templom a késő gótika és a korszak új stílusát, a kora reneszánsz stílusjegyeket hordozza magán. A Jagello-korszakban jellemzővé vált, hogy az épületek késő gótikus stílusban épültek, azonban a belső díszítése, dekorációja a reneszánsz stílusban készült.

Nyírbátori minorita templom

Ennek a kettőségnek, a két stílus együtt állásának lehetünk tanúi a nyírbátori református templomban. A Szent György templom teljesen egységes hálóboltozatos terével, hatalmas mérműves ablakaival, csúcsíves nyugati kapujával a korszak egyik legmagasabb színvonalú késő gótikus épülete. Ezek a stílusjegyek a ferences rendi templomépítészeti hagyományokat tükrözik, ugyanis a ferenceseket bízták meg a templom építésével. A templom déli oldalán kettős nyílású faragott kapu található. Egyedülálló a templomtető későgótikus ácsszerkezete, amely néhány éve látogathatóvá vált a turisták számára. Kétségtől az épület legszebb műrészlete a későgótikus stílusban épülő szarvasbordás hálóboltozat. Külön érdemes kiemelni a templom reneszánsz műrészleteit. A humanizmus jelenléte a magyar kulturális életben, mint a 15. század legerősebb szellemi irányzata a Hunyadiak időszakában vált egyre erősebbé. A Báthori család szoros kapcsolatban állt Mátyás humanista udvarával, így nem véletlen, hogy a reneszánsz stílus első vidéki megjelenése éppen a Báthori családhoz kötődik. A Báthori család az egyik legnagyobb világi megrendelője volt az új művészetnek. Báthori Gábor az 1510-1520-as években reneszánsz stílusban jelentősen átépítette a Szent György templomot. A templom legszebb reneszánsz műrészletei közé tartozik a déli oldalon található kettős kapu, a szentélyben található papi ülőfülke és szentségtartó fülke, valamint a kegyúri oratórium baluszteres

mellvédje. A nyírbátori református templom büszkélkedhet a Kárpát-medence egyik legmagasabb fa harangtornyával, amely 1640-es években épült. A 16. században kezdtek divatba jönni a templom mellett szabadon álló harangtornyok és a teljes egészében faszindellyel fedett haranglábak, amelyek szintén erőteljes reneszánsz hatásokat mutatnak. A régió legrégebbi és egyben a mai Magyarország legnagyobb fa harangtornya itt látható. A nyírbátori fatorony

Báthori-várkastély

különleges ötvözete az erdélyi és partiumi fa torony építészetnek. A toronysisak magasba ívelő, légiesen karcsú csúcsa és négy fiatornya monumentális látványt nyújt. A Szent György templom a Báthori család temetkezési helyévé vált, így az épület több történelmi jelentőségű személy síremlékét őrzi.

A legrégebbi síremlék a templom építtetőjének, Báthori István vajdának vörös márványlapja, amely lovagi páncélban ábrázolja.

A református templomtól néhány méterre áll a Báthori várkastély. A várkastélyról igen kevés forrás maradt ránk. A Báthori család valamikor a 15. század első felében egy udvarházat épített, ezt az udvarházat bővítette ki és építtette át Báthori István a 15. század végén. Báthori András a kastélyt reneszánsz stílusban újjáépíttette és kibővítette. A várkastély a 16. században élte a fénykorát, 1549-ben ebben az épületben született meg a bátori egyezmény, amelyen az Erdélyi Fejedelemség és a Magyar Királyság egyesítéséről tárgyaltak a felek. A bátori egyezmény jelzi a Báthori család és Bátor fontosságát a 16. századi magyar közéletben. A kastély a 18. századra már erősen romos állapotba került, az épület még használható részeiben magtárat hoztak létre. Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal a romos egykori ebédlőpalota szárnyát 1985-ben műemlékké nyilvánította. A kastély felújítása 2005-2006 között történt meg. A felújítást követően az épületben kiállítások kaptak helyet. A kastélyban a Báthori család és Bátor történetének jelentős eseményeit 45 életnagyságú figurá-

ból álló panoptikum jeleníti meg. A Báthori várkastély és a szomszédságában álló Szent György templom történelmi emlékhely rangot kapott 2011-ben. A kulturális utazást követően érdemes ellátogatni a Sárkány Wellness és Gyógyfürdőbe. A városban található szálláshelyek jó lehetőséget nyújtanak az esti pihenéshez.

Nyírmihálydi református templom

Az örökségtúra harmadik napján Nyírbátortól egészen Debrecenig végig kerékpárúton közlekedhetünk. Nyírbátor, Nyírbogát, Nyírgelse, Nyírmihálydi, Nyíradony között a településeket összekötő végig jó minőségű, külterületi kerékpárutak épültek. Hajdúsámson és Debrecen között azonban fel kell készülni, hogy a bringaut annyira rossz állapotú már, hogy szinte nem is látszik. Felújítása hamarosan meg fog történni. Az örökségtúra harmadik napján elsőként Nyírmihálydiban érdemes megállni.

A bringaúttól néhány méterre, ennek ellenére nehezen észrevehető helyen áll egy csodálatos 13. században épült református templom, amely félköríves szentélyével, izgalmas tömegformálásával, a templomot körülölelő gyümölcsössel hívja fel magára elsőként a látogató figyelmét. A templom belsejében, igen közel a szentélyhez fennmaradt egy 15. századból származó pokol jelenet ábrázolás, amelyen ördögök és egy igen furcsa, elefánthoz hasonlító lény látható. A temp-

Guti templomrom

lommal szemben rövidesen megnyitja kapuit egy látogatóközpont, amely a bringások igényeit is ki fogja szolgálni. Nyírmihálydi után átlépve Hajdú-Bihar me-

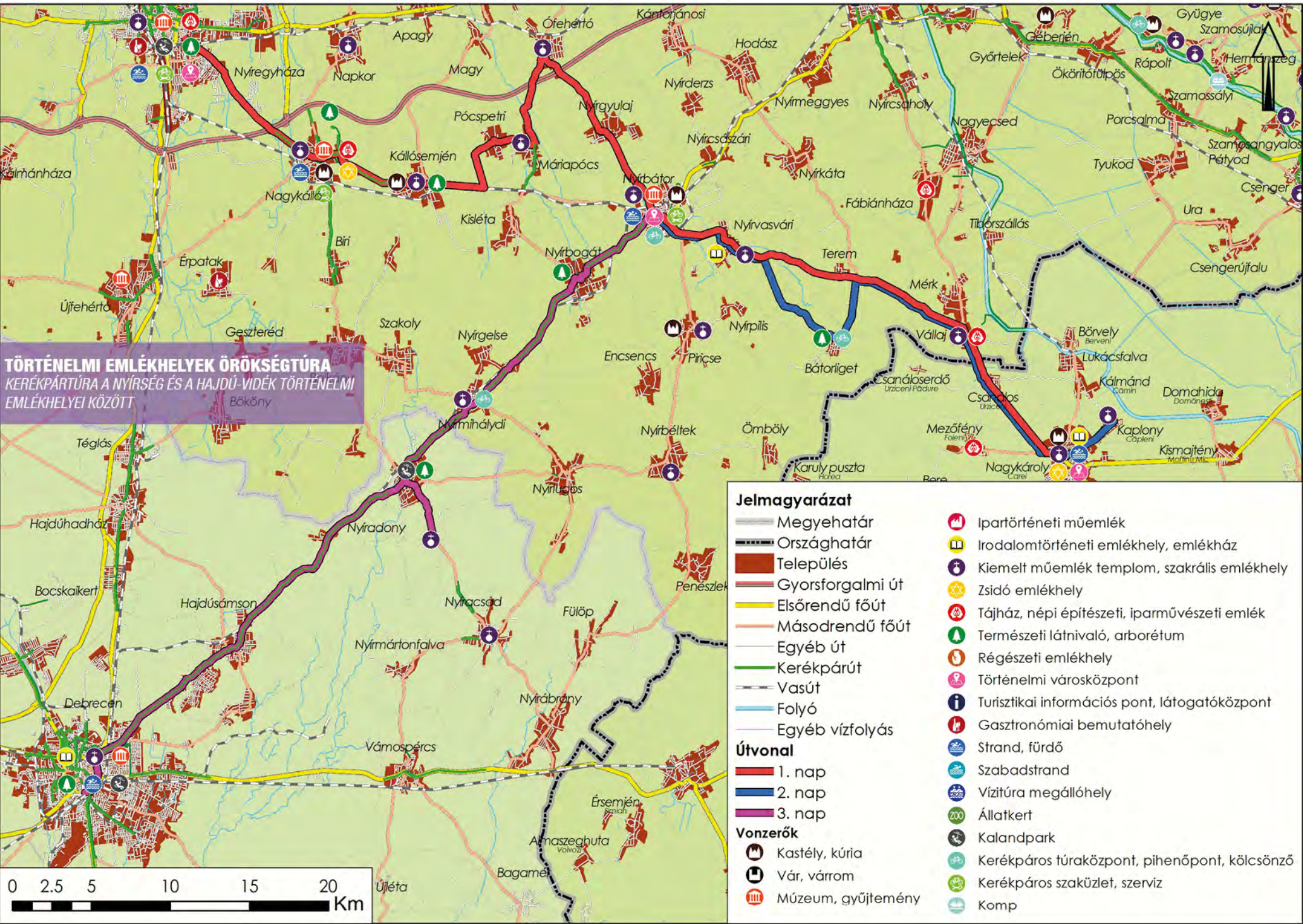
gye határát Nyíradony következik, ahol érdemes beiktatni az ebédet. Igényesen felújított középületek mellett, hangulatos utcákon, tereken át elérkezünk egy kereszteződéshez, ahol Nyíracsa felé kanyarodunk. Ha az időnk és energiánk már nem engedi folytathatjuk az utunkat Debrecen felé, de elhiheti mindenki, hogy óriási veszteség kihagyni ezt a 13 km-es kitérőt. Amennyiben letérünk a bringaútról a kereszteződésnél, alacsony forgalmú mellékúton folytatjuk az utat,

ahol a Gúthi erdő árnyas fái szinte úgy borulnak az út fölé, mintha alagút lenne. Ne lepődjünk meg, ha szarvasok cikáznak el mellettünk vagy előttünk. A Gúthi erdő az Alföld legnagyobb egybefüggő erdője, amelynek gazdag madár és növényvilága van. Az út mellett található az Árpád-korból származó templomrom, amelyet az útról letérve egy ösvényen lehet megközelíteni. A templom a Gutkeled nemzetség monostora volt. A Gutkeled nemzetség a Nyírség és Szatmár legna-

gyobb földbirtokos nemzetsége volt, akik a 11. században jelennek meg. Hozzájuk kötődik a legtöbb korai alapítású templom építése a térségben.

Nyírbátori csonka stallum

ELSŐ NAP
TÁV HOSSZA: 85,8 KM

ÚTVONAL: Nyíregyháza - Nagykálló (11,7 km) - Kállósemjén (7 km) - Máriapócs (11 km) - Ófehértó (7,4 km) - Nyírbátor (14,5 km) - Vállaj (24,6 km) - Nagykároly (9,6 km).

LÁTNIVALÓK: Nyíregyháza historizáló városközpontja; Nagykállói volt vármegyeháza; Kállósemjéni Kállay-kúria; Máriapócsi görög katolikus székesegyház és római katolikus templom; Ófehértói római katolikus templom.

MÁSODIK NAP
A TÁV HOSSZA: 48,5 KM

ÚTVONAL: Nagykároly - Kaplony (5 km) - Bátorliget (28,7 km) - Nyírbátor (14,8 km).

LÁTNIVALÓK: Nagykárolyi Károlyi-kastély és Kalazanczi Szent József templom; Kaplonyi római katolikus templom; berei és csomaközi református templom; Vállaji római katolikus templom; Bátorligeti ősláp; Nyírbátori minorita templom és kolostor; Báthori István Múzeum, várostörténeti sétány, nyírbátori református templom, Báthori várkastély és Panoptikum.

HARMADIK NAP
A TÁV HOSSZA: 79,1 KM

ÚTVONAL: Nyírbátor - Nyírmihálydi (19,5 km) - Nyíradony (11,5 km) - Nyíracsaád (6,8 km) - Debrecen (41,3 km).

LÁTNIVALÓK: Nyírmihálydi református templom; Gúti-templomrom; Nyíracsaádi református templom; Debrecen történelmi városközpontja, Debreceni református nagytemplom és Református Kollégium Múzeuma.

A TÚRA TELJES HOSSZA: 213,4 KM.

A történelmi emlékhelyek örökségtúra útvonala letölthető a www.orksegtura.hu weboldalon.

BEREGVIDÉK ÖRÖKSÉGTÚRA

KERÉKPÁRTÚRA KÁRPÁTALJÁN, A TÖRTÉNELMI BEREG ÉS UGOCSA TÁJAIN

A Beregvidék kerékpáros örökségtúra a történeti Bereg, Ugocsa és részlegesen a szatmári vidék felfedezését célozza. Az úticél ezúttal Kárpátalja, amely a Felső-Tisza-vidék egyik legizgalmasabb régiója. A Beregvidéket a magyar-ukrán határ, mint mesterséges tájhatár vágja ketté. A Beregvidék keleti fele a történeti Bereg vármegye egykori központjával Beregszásszal, Ukrajnához tartozik, melynek területe lényegében a mai beregszászi járás területére terjed ki. A hajdan „Silva Bereg” névvel illetett táj az egykori Bereg vármegyének a mai országhatár és a Tisza közötti, Tarpától Lónyáig terjedő részét érinti, melynek jelenlegi központja Vásárosnamény. Az örökségtúra két világ határán halad keresztül. Egy olyan határon ahol véget ér a gótika és kezdetét veszi az ortodoxia, ahol véget ér az Alföld és belépünk a Kárpátok előterébe, ahol az ukrán-magyar nyelvi és nemzetiségi határok húzódnak. Beregvidék kulturális öröksége szépen reprezentálja, hogy a művészettörténet nem ismeri a mai állampolitikai határokat. A beregszászi és a nagyszőlősi római katolikus templomok, mint a térség legjelentősebb műemlékei mintául szolgáltak számos Felső-Tisza-vidéki templom építéséhez. Művészettörténeti analógiák egész sorával találkozhatunk az örökségtúra folyamán, hiszen egyértelműen azonosíthatók azok

a festő és asztalos műhelyek, amelyek ebben a régióban működtek. Az örökségtúra Vásárosnaményból indul. Vásárosnamény a Magyarországhoz tartozó beregi területek központja, amely a Felső-Tisza-vidék egyik kulturális és idegenforgalmi centruma. A városban két látványos kiállítással ismerkedhetünk meg a tûrázókkal. A Lónyay család barokk stílusban építette a 18. század folyamán több ütemben a város központjában található kastélyt, amelyet a 19. század közepén a Tomcsányi család örökölt meg. Az igényesen helyreállított kastély ad otthont a Beregi Múzeumnak, ahol gazdag néprajzi gyűjtemény mutatja be a Bereg népművészeti értékeit. A Hunor Hotelben tekinthető meg egy másik izgalmas kiállítás, a hotel tulajdonosának magángyűjteménye, amely több földrész vadállományának trófeáit mutatja be. Vásárosnaményból Vámosatya irányába indulunk. A két települést alacsony forgalmú mellékút köti össze. A falu határában álló, hosszú álmából ébredező, az 1540-es években épült Büdy vár romjait keressük fel elsőként. A várhoz a település előtt kell egy szántóföldön keresztül lekanyarodni, amelyen murvás út vezet keresztül. A várrom feltárása, régészeti kutatása jelenleg is zajlik. A várat a császárhú Büdy Mihály építette, aki Bereg vármegye főispánja volt. A reneszánsz stílusban épült lakóvárát vizesárok,

Büdy várrom Vámosatya határában

három ágyútorony, kaputorony és várfal oltalmazta. A várat a Habsburg Ferdinánd és Izabella királyné időszakában fellobbanó polgárháború során 1557-ben és 1564-ban is megostromolták. Az 1564-es rendkívül heves ostromot Báthori István vezette, amely során az erőd komoly ellenállást nem tudott kifejteni. A régészeti feltárások során képet kaptak a kutatók az ostrom hevésségéről, nagy mennyiségű ágyúgolyó, srapel darabok, szétrobbant mozsárágyú maradványai kerültek elő. Az ostrom során a vár teljesen használhatatlanná vált. A vár megtekintését követően a vámosatyi református templomhoz látogassunk el. A Felső-Tisza-vidék legszebb és leghangulatossabb templomainak toplistájában minden bizonnyal előkelő helyen szerepelne a vámosatyi református templom, amely méreteiben, díszítettségében, alaprajzi elrendezésében méltó képviselője a beregi térségre jellemző egyházi örökségnek. A templom egy periódusban épült, a 13. század végén, 14. század elején. Az épület alaprajzi szerkezete és keresztboltozatos szentélye kísérteties hasonlóságot mutat Csaroda, Lónya és Márokpapi református templomaival. A templom leglátványosabb műemléki részletei közé tartoznak a hajóban található reformáció korából származó ornamentális motívumokat ábrázoló falképek, amelyek az 1971-es műemléki kutatás során kerültek elő. A falképek csak egy része került elő ekkor, azonban 2017-ben újabb szondákat nyitottak a restaurátorok és sorra kerültek elő újabb virágmintás motívumok. A Felső-Tisza-vidéken számos templomban csodálhatjuk meg ezeket a díszítési motívumokat, ornamentális festéssel találkozhatunk Csarodán, Márokpapiban, Lónyán, Vámosoroszipban, Túrricsén és Ófehertón is.

A következő állomásunk a csarodai református templom, vagyis a mosolygó szentek temploma. Vámosatya és Csaroda között alacsony forgalmú úton bringázhatunk. A csarodai református templom Magyarország leghíresebb középkori templo-

mai közé tartozik, amelyet az Árpád-kori templomok klasszikus példaként szoktak említeni. A román stílusban épült égbe szökő, karcsú, ikerablakos tornya, fűrészfogas párkánya, lőrésszerű ablakai árulkodnak korai keletkezéséről. Belépve a kapukon

Csarodai református templom

több rétegű freskóciklussal ismerkedhetünk meg, amelyek közül a leghíresebbek a mosolygó szentek. A középkori falképek a hajó északi falát és a szentély teljes területét beborítják. A diadalíven és a déli falon a 17. századból származó, ugyanolyan virágmintás motívumok láthatóak, mint Vámosatján. A templom berendezése a 18. században készült, amelyből kiemelkedik szépségével a szószékkorona, a templom kazettás mennyezete és karzata, valamint a karzat alatt található epitáfium.

A templom különlegessége, hogy középkori és reformáció kori páratlan gazdagságú művészeti örökségét egyszerre láthatjuk. Mindössze két kilométerre található Tákos, amelyet aszfaltozott töltés köt össze Csarodával. A 18. században épült tákosi református templom fa haranglábával, fehérre meszelt paticsfalával, már távolról magára vonzza a túrázók tekintetét. A templomot Viola néni mutatja be, aki felhívja a figyelmet arra, hogy a tákosi templom ikertestvére a kárpátaljai Csetfalván található, amely ennek az örökségtúrának az egyik állomása. Így hát érdemes emlékeinkbe vésni a Tákoson látottakat, hogy másnap meggyőződhesünk erről. Tákos parányi méreteivel, díszes berendezésével teljesen magával ragadja az embert, pláne mikor megtudjuk, hogy miből épült a templom és mi tartja a szószéket. Akkor hirtelen megértjük miért is nevezik ezt a templomot a mezítlás Notre Dame-nak.

Visszatérve a töltésre Márokpapi felé indulunk tovább végig a 41. számú úttal párhuzamosan. A töltésen az út hosszabb, de biztonságosabb, mint a közúton, ráadásul egy igen hangulatos részén járunk a beregi árapasztó tározónak, ahol gyakori jelenség, hogy ők családok ugranak elő vagy tűnnek el a közeli erdőkben. Márokpapiban ismételtelen egy parányi kis középkori templommal állunk szemben, melynek falait kívülről ugyanazok a virágmintás motívumok díszítik, amelyet Vámosatján és Csarodán láhattunk. A templom több alkalommal leégett, 1566-ban a tatárok prédálták fel, 1939-ben villámcsapás érte, többször fontolgatták, hogy lebontják az épületet. Az ezredforduló alkalmával az árvíz itt is komoly károkat okozott, de éppen ennek köszönhetette mintaértékű helyreállítását. Márokpapiból Beregdaróc felé vesszük az irányt, ahol megtekintjük a falu gótikus korból itt maradt templomát, amely szintén sok viszontagságon esett át fennállása óta. Az épület szoros

hasonlóságot mutat a szomszédos beregszászi római katolikus templommal. Az örökségtúra első napján érdemes itt Beregdarócon megszállnunk.

Másnap a határt Beregsuránynál lépjük át. Beregdarócot és Beregsurányt alacsony forgalmú közút köti össze, amelyen biztonságosan útnak indulhatunk. Az ukrán-magyar határ átlépéséről sajnos igazak a hírek, valóban több órát is igénybe vehet, amíg átlépjük a Beregvidéket kettőszelő országhatárt, amennyiben autóval érkezünk. Azonban kerékpárral és gyalogosan mindössze negyed órát vesz igénybe a határátlépés. Kárpátaljára érve gondoskodjunk a pénzváltásról, bár a Beregvidéken sok szolgáltató elfogadja a forintot is. Elsőként Asztélyon haladunk át, amelyet kerékpárút köt össze Beregszásszal, így a nagy tranzitforgalom ellenére is biztonságosan folytathatjuk utunkat. Kárpátalján a Beregvidék központjával, Beregszásszal, a város történelmi belvárosával ismerkedünk meg elsőként. A Felső-Tisza-vidék legjelentősebb települése a középkorban Beregszász volt, amelyet

Beregdaróci református templom

az itt látható templom méretei is tükröznek. A hagyományok szerint a város alapítása I. Béla Lampert nevű fiának nevéhez fűződik. Kezdetben a kun, később a tatár betörések következményeként a település elnéptelenedett, ahová II. Géza és IV. Béla szászokat telepített be, akik meghonosították a szőlőtermesztését és az aranybányászatot, amely Beregszász gazdagságának és prosperálásának az alapját jelentette. A város jelentősége Nagy Lajos király uralkodása alatt nőtt meg, aki szabad királyi városi címet adományozott számára. Ezt a gazdagságot és a város középkori jelentőségét idézi a római katolikus templom. Gótikus északi kapuja, támpillérei, mérműves ablakai, boltozott mennyezete, faragott kőkonzolai a gótika kiemelt alkotásainak számítanak a régióban, amelyek több templom

**Beregszászi
római katolikus templom**

építéséhez szolgáltak mintául a Felső-Tisza-vidéken. Az ország három részre szakadását követően Beregszász sok viszontagságon ment keresztül. Előjogait megcsorbították, a Magyar Királyság és az Erdélyi fejedelemség közé szorulva, hol a tatár, hol a lengyel, hol a császári, hol az erdélyi csapatok dúlták fel. A város a reformáció egyik fellegvárává válik a 16. században, amelyet mi sem bizonyít jobban, hogy 1552-ben zsinatot tartottak. Bethlen Gábor uralkodása alatt válik Beregszász az Erdélyi Fejedelemség részévé. Bethlen Gábor 1629-ben kastélyt épített a város központjába és gyakran megfordult falai között. A reneszánsz stílusban épült Bethlen-kastély a római katolikus templom mögötti utcában található, amelyben ma a Beregszászi Múzeum működik. Az 1630-as években Beregszász a Rákóczi család kezébe kerül. 1657-ben a lengyel-svéd háborúba belebonyolódó II. Rákóczi György ellen a lengyelek megtorló hadjáratot indítanak, amely során Varsó elfoglalásáért válaszul betörnek az országba és iszonyatos pusztításba kezdenek Beregszászon. Ekkor gyújtják fel a beregszászi római katolikus templomot és a közeli kismuzsalyi templomot. A Thököly szabadságharc alatt, a Munkácsot ostromló császári csapatok pusztítják a várost, amely során a császári hadsereg védelmi állásaként szolgáló templomot és a Bethlen-kastélyt felgyújtják a várból kitörő kuruc csapatok. A Rákóczi-szabadságharc egyik társadalmi és katonai bázisává válik a Felső-Tisza-vidék, Beregszászon és környékén elsőként csapnak fel a szabadságharc lángjai. Itt adta ki 1705-ben híres Beregszászi kiáltványát II. Rákóczi Ferenc. A szabadságharc bukása után a szabadságharcban betöltött szerepéért évtizedeken át büntette Beregszászt a bécsi udvar. A város ekkor kerül az udvarhú Schönborn család birtokába. A kiegyezést követően, a polgárosodás évtizedeiben a város ismételten virágzásnak indult, amely során számos olyan építkezés indult el, amelyek a mai napig a városközpont arculatának emblematikus épületei. 1890-ben épült a ma is látható vármegyeháza, néhány évvel később a törvényszék, amely

a Rákóczi Ferenc Főiskolának ad otthont. 1913-ban épült a Vérke-patak partján álló kaszinó, amelyben ma az Arany Páva étterem működik. A trianoni békediktátumot követően Csehszlovákiához, 1939-ben újra Magyarországhoz, a második világháborút követően a Szovjetunióhoz, 1990-ben Ukrajna része lett Kárpátalja és vele együtt Beregszász. Mint látható a város igen viharos századokat élt meg, a virágzás és a pusztulás időszakai pedig fellelhető a város épületein, terein.

Beregszász és Tiszaújlak között végig egy alacsonyabb forgalmú mellékúton haladunk, de az ukrainai közlekedés esetében jóval körültekintőbben kell eljárunk. Beregszászt elhagyva a beregszászi-dombvidék szőlőültetvényei kísérik végig utunkat. A Beregszász, Nagymuzsaly, Bene, Kigyós pincéiben, borházaiban kóstolhatók meg a borvidék legjobb borai. Beregszászon a borászat igen hosszú múltra tekint vissza, a borkultúra évszázadokon keresztül virágzott. A beregszászi borászat az egész történelmi Magyarországon, sőt nemzetközi szinten is jegyzett volt egészen a két világháború közötti időszakig. Az itt élők igen magas színvonalú szőlőtermesztést folytattak. A szovjet kolhozok felállítása szinte teljesen tönkretette a helyi borvidéket, több generáció nőtt fel, akiknek már csak töredékes ismeretei vannak a borásztról. Az utóbbi években kezd magához térni a szőlőtermesztés, számos bortermelő nyitotta meg pincéit a vendégek számára. Ráadásul a borászok többsége magyar, így a kommunikáció sem jelenthet akadályt. A túra során mindenképpen iktassunk be egy borkóstolóval egybe kötött ebédet Nagymuzsalyban vagy Benén.

Az 1657-es lengyel betörés nem csak Beregszászt érintette, hanem Kismuzsalyt is. A falu a támadás következtében pusztásodásnak indult és beolvadt a szomszédos Nagymuzsalyba. Ennek az iszonyatos pusztításnak az emlékét őrzi a Nagymuzsaly határában álló romtemplom, amely a 14. században épült. A szántóföld közepén álló romtemplomhoz földút vezet, amelyet gyalogosan érdemes megközelíteni. Annak ellenére, hogy a templomrom 1657 óta tető nélkül áll, semmilyen állagmegóvásban nem részesült, szépen őrzi középkori formáját. Nagymuzsaly központjában egy dombtetőn áll egy másik 14. században épült, fa haranglábbal rendelkező templom, amelyet szintén érdemes útba ejteni. A következő település Bene, amely szintén sokat szenvedett a történelem során. 1567-ben tatár csapatok felégették, lakosságát elhurcolták,

**Kismuzsalyi
templomrom**

1998-2001 között több alkalommal került árvíz alá. A Borsova-patak partján álló, 14. században épült templom négy fiatornyos fazsindellyel fedett tornyával uralja a vidéket, amely festői látványt nyújt. Mielőtt rátérnénk a Tiszaújlakot Nagyszőlőssel

összekötő útra, mindenképpen térjünk be Csetfalvára, ahol Kárpátalja egyik legszebb temploma áll, ahogy Viola néni említette a tákosi református templom iker-testvére. A szoros kapcsolat a két templom között egyértelműen a 18. században készült fa berendezések miatt mutatható ki, ugyanis mindkét helyen Asztalos Lándor Ferenc asztalosmester dolgozott. A kazettás mennyezet, annak színvilága egészen izgalmas látványt nyújt. A jelenleg kék színű karzaton nyitott kutatászondák jelzik, hogy a kék festékréteg alatt díszes dekorációk lapulnak. A 2000-es árvízi helyreállításkor került elő a diadalíven található, vélhetően Szent Mihály arkangyalt ábrázoló freskó.

A nap végére még vár ránk egy forgalmas út, amely elvezet bennünket Nagyszőlősrre, az egykori Ugocsa vármegye központjába. A 25 ezer fős Nagyszőlős

számos látnivalóval, hangulatos éttermekkel, igényes szálláshelyekkel várja az ide érkezőket. A magyarság aránya a város lakosságának 15%-a. A település már igen korán szőlőtermesztéssel és borászattal foglalkozott, eredetileg királyi vincellérek lakták. A borkultúra több száz éves tradíciói jelen vannak a település életében mind a mai napig. IV. Béla uralkodása alatt szabad királyi város lett, Károly Róbert további kiváltságokat és előjogokat adományozott számára. A ma is látható nagyszőlősi várat 1308-ban építtette Borsa Kopasz a Tiszántúl legjelentősebb ura, amelyet a polgárháború éveiben Károly Róbert elfoglalt tőle, majd lerombolt, 1315-ben maga Károly Róbert építtette újjá a várat felesége Mária királyné számára. Nagyszőlőssel együtt 1399-ben Zsigmond király Perényi Péternek adományozta az erősséget a nikápolyi csatában tanúsított hősiességért. A 15. században a vár a ferences

rendhez került, akik a vár mellett kolostort és templomot is alapítottak, melynek alapfalait nemrégiben sikerült a régészeti kutatásoknak feltárnia. A ferencesek fontos szerepet játszottak a település életében. A legenda szerint a Nándorfehérvári diadalban elhunyt Kapisztrán János földi maradványait itt rejtették el. A Nagyszőlősi vár a 16. században az Erdélyi fejedelemség és a Magyar Királyság ütközőzónájába került. 1557-ben a Habsburg csapatok lerombolták, amely azóta is romos állapotban hirdeti egy dicsőbb kor emlékét. A Perényi család emlékét őrzi a 16. században épült Perényi-kastély, amelyet a 17. század végén barokk stílusban alakítottak át. A település központjában álló hatalmas méretű gótikus templom a Perényi család kegyúri temploma volt.

A templom kövei a Fekete-hegyről származnak. A templom belsejében a szovjet éra elképesztő pusztítást okozott, több évtizeden keresztül raktárként használták, a berendezését elpusztították, az itt tárolt vegyi anyagok mélyen beitták magukat a falakba. A kommunizmus egyházellenes megnyilvánulásainak több példáját láthatjuk Kárpátalján, amely katasztrofális károkat okozott az itt álló műemlékeken. A közeli Szőlősvégardó középkori templomát egyszerűen lebontották, más templomokat ateista múzeumokká, kiállítóterekké alakítottak. A leggyakoribb megoldások közé tartozott, amikor Isten házáat raktárként, tornateremként, istállóként, terménytárolóként adták át a közösség számára.

Mindezek következményeként nem sok középkori részlete maradt fent a nagyszőlősi római katolikus templomnak. Említésre méltó a szentélyben lévő gótikus ülőfülke és szentségtartó fülke, valamint a csúcsíves kapuja, amely 1500 körül készült és szoros analógiákat mutat a kassai Szent Erzsébet dóm kapujával.

A városi séta után újra bringára ülünk és visszaindulunk a tiszaujlaki határátkelő felé, ugyanazon az úton, amelyen ide érkeztünk. Az ukrán-magyar határt Tiszaújlak és Tiszabecs között lépjük át.

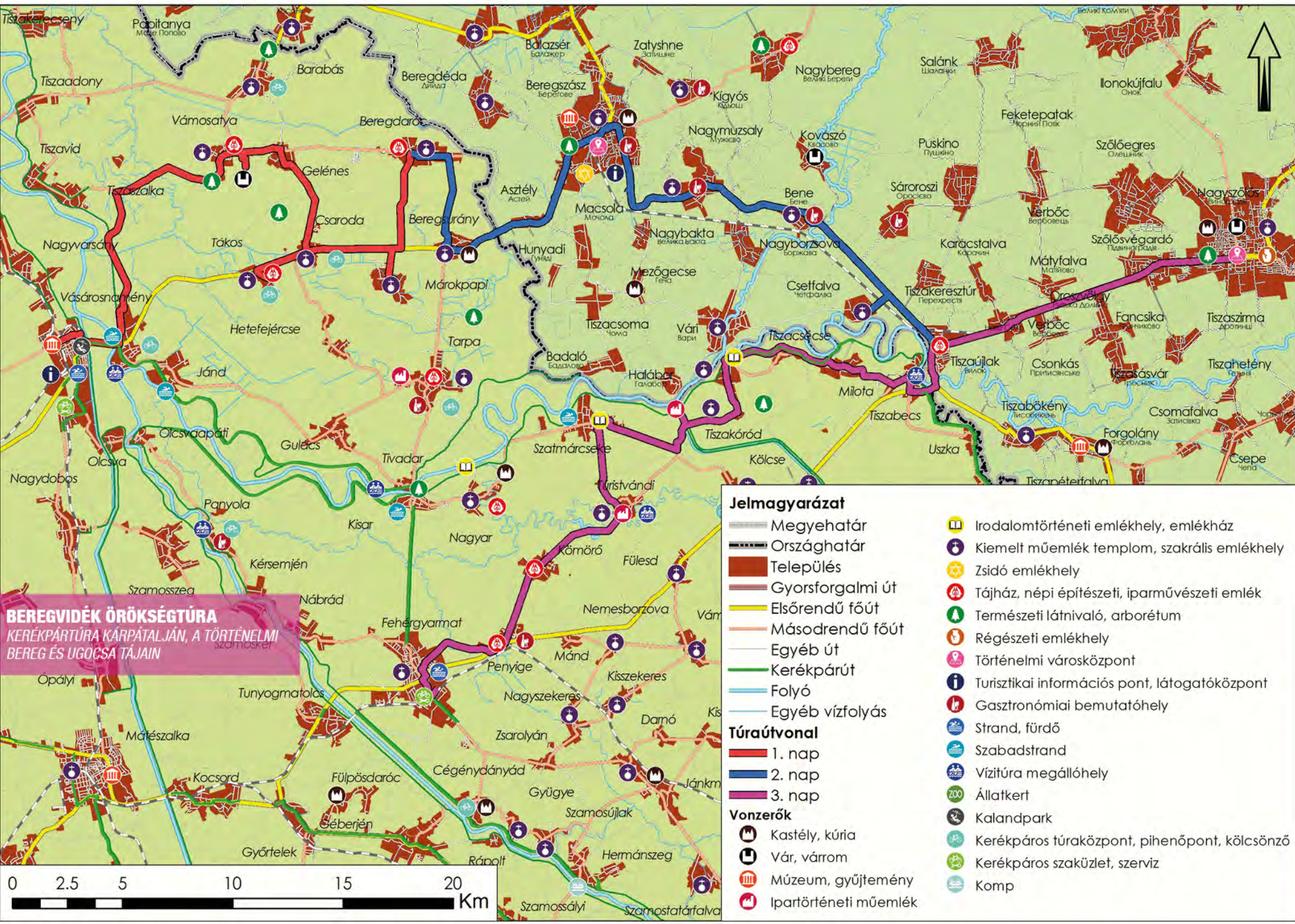
Nagyszőlősi Kankó vár

Benei református templom

Nagyszőlősi római katolikus templom

TÁV HOSSZA: 43,5 KM

ÚTVONAL: Vásárosnamény - Vámosatya (17,3 km) - Tákos (11,2 km) - Csaroda (3,2 km) - Márokpapi (5,2 km) - Beregdaróc (6,6 km).

LÁTNIVALÓK: Beregi Múzeum és a Hunor Hotel vadászati kiállítása; Vámosatyai református templom és a Büdi várrom; A tákosi „MezítlásbasNotre Dame”; A mosolygó szentek temploma Csarodán; Márokpapi református temploma; Beregdaróci református templom.

MÁSODIK NAP
A TÁV HOSSZA: 58,3 KM

ÚTVONAL: Beregdaróc - Beregszász/Берегово (17,2 km) - Nagymuzsaly/Мужієво (7,6 km) - Bene/Бене (6,1 km) - Csetfalva/Четфалва (7,1 km) - Nagyszőlős/Виноградів (20,3 km).

LÁTNIVALÓK: Beregszász történelmi belvárosa; Kismuzsalyi romtemplom; Nagymuzsalyi református templom; Benei református templom; Csetfalval református templom; Nagyszőlősi római katolikus templom, Perényi-kastély, Kankó vára.

HARMADIK NAP
A TÁV HOSSZA: 65,5 KM

ÚTVONAL: Nagyszőlős/Виноградів - Tiszaújlak/Вилок (15,9 km) - Tiszabecs (4,4 km) - Milota (3,4 km) - Tiszacsécse (3 km) - Tizsakóród (4,2 km) - Szatmárcseke (10,2 km) - Túristvándi (9,4 km) - Penyige (10 km) - Fehérgyarmat (5 km).

LÁTNIVALÓK: Tiszacsécsei Móricz emlékház; Tizsakóród, Túr bukógát; Szatmárcsekei csónakfejfás temető; Túristvándi vízimalom.

A TÚRA TELJES HOSSZA: 160,3 KM.

A beregvidék emlékhelyek örökségtúra útvonala letölthető a www.oroksegtura.hu weboldalon.

ÖRÖKSÉGTÚRA A BODROG-MENTÉN ÉS A BODROGKÖZBEN

EGY ISMERETLEN VILÁG A ZEMPLÉN ÉS A FELSŐ-TISZA-VIDÉK PEREMÉN

A túra során a Zemplén keleti oldalán haladunk keresztül a Felső-Tisza-vidék észak-nyugati szegletébe, folytatva a régió kulturális és természeti örökségének felfedezését a Bodrog folyó mentén. Ezúttal egy olyan vidéket ajánlunk a túrázók figyelmébe, amelynek egyes részei az ismeretlenség homályába burkolódnak, míg más területei bejáratott túraútvonalnak számítanak. Talán az az egyik leghihetlenebb ebben az örökségtúrában, hogy szó szerint településről, településre haladva, találkozhatunk valami nagy jelentőségű és látványos örökség helyszínnel. A túra sűrű lesz, a táj változatos, a terep nem nehéz, többségében síkság és kisebb hegyek váltakoznak. Egyet garantálhatunk, ezen a túrán olyan műemlékekkel, történelmi emlékhelyekkel, természeti kincsekkel találkozhattok, amely felkeresése maradandó emlékeket fog adni számotokra. A Felső-Bodrogtúrában a magyarság szinte egy homogén nemzetiségű területet alkot, így nyelvi vagy kommunikációs nehézségekkel nem kell számolni a túra során. A Bodrog folyó mentén Sátorajáuhelytől egészen Tokajig, az EuroVelo11 nemzetközi kerékpárúton tekerhetünk, amelynek egy része jelzett mellékutakon halad, más része pedig kiépített kerékpárutak. Ezt leszámítva az örökségtúra többi szakaszánál csak egy két helyen van kiépített kerékpárút, aszfaltozott vagy stabilizált

töltéskorona, az út nagy részét alacsony forgalmú mellékutakon tesszük meg. Az örökségtúrát indíthatjuk Tokajból vagy Kisvárdáról, mindkét városnak kedvező a vasúti megközelítése, amennyiben vasúttal érkezünk az indulóponthoz. A hatékonyabb időbeosztás érdekében a kisvárdai indulást javasoljuk. Ennek az örökségtúrának a főszereplője a Bodrog folyó, amely a Tisza jobb parti mellékfolyója. A Bodrog a szlovákiai Zemplén falu határában egyesül a Latorca és Ondava összefolyásából keletkezik, de vízgyűjtő területéhez tartozik az Ung, Laborca és Tapoly folyó is összefolyásából keletkezik. Felsőbereckinél érkezik Magyarországra, Tokajnál pedig beleömlik a Tiszába miután keresztül szelte keleti irányból az egész Hegyalját. Az örökségtúra a Bodrog folyó mentén lévő területek, valamint a Bodrog és a Tisza folyó között elterülő úgynevezett Bodrogtúrában felfedezését szolgálja, amelyek 1920 előtt Zemplén vármegye részét alkották. Az egykor összetartozó Bodrogtúra

területét magyar-szlovák határ vágja ketté. A Magyarországhoz tartozó Alsó-Bodrogtúra és a Szlovákiához tartozó Felső-Bodrogtúra, valaha egy összefüggő természeti és néprajzi tájegységet alkotott, melynek a központja Királyhalmec volt. Ma a Felső-Bodrogtúra központja továbbra is Királyhalmec,

míg Alsó-Bodrogtúrában Cigánd, a Bodrog-menti területek esetében az egykori vármegyeközpont Sátorajáuhely és Sárospatak a legnagyobb városok. A két Bodrogtúra, mindkét országban a legszegényebb régiók közé tartozik és a múltban is nehéz sorsú vidék volt. Ennek oka, hogy a zempléni síkon kanyargó Tisza, Bodrog, Latorca, Laborcz, Ondava és Tapoly folyók tavasszal szinte tengerré változtatták a Bodrogtúrában, az árvizek elvonulása után pedig nagy kiterjedésű tavak maradtak, melynek súlyos hatása volt a gazdálkodási lehetőségekre nézve is. Ennek a helyzetnek a megoldására már igen korán, az 1860-as években elindultak a vízrendezési munkálatok. Na de vágjunk is neki útunknak.

Mint javasoltuk, Kisvárdáról érdemes indítani a túrát. Kisvárdáról a Bodrogtúra felé, Döge, Szabolcsveresmart, Kékcse irányába célszerű útnak indulni két okból. Egyrészt a Kisvárdai-Kékcse útvonal bár rövidebb, de rendkívül forgalmas. Másrészt a Szabolcsveresmart felé vezető útról egy csodálatos panoráma nyílik a rétközi-tóra. A rétközi-tó, amelyet korábban fehér tónak neveztek, több mint 10 ezer évvel ezelőtt keletkezett és egy igen nagy kiterjedésű vízfelületnek számított. A 19. században lezajló folyószabályozások és vízrendezési munkáknak esett áldozatul az 1880-as években, amely során szabályozták a Tiszát és lecsapolták a kisebb tavakat. Csakúgy, mint a Bodrogtúrában, a Rétközben is jelentős vízrendezési munkák zajlottak le, amely teljesen átalakította a táj szerkezetét. Egy évszázaddal később már éreztette hátrányát a nagy vízfelületek lecsapolása. Az aszályok enyhítése érdekében a lecsapolt tó helyén, a tó egykori medrének felhasználásával 1991-ben alakították ki a szabolcsveresmarti víztározót, amely a Felső-Tisza-vidék legjelentősebb víztározója volt sokáig, mígnem 2014-re szinte teljesen kiszáradt. Néhány éve nagyszabású beruházás valósult meg a tó élőhelyvédelmi rekonstrukciója érdekében, amely rendkívül látványos eredménnyel járt. Érdemes tehát végig te-

kerni a rétközi-tó mentén, amely számos kikapcsolódási lehetőséget is nyújt az oda érkezőknek. Ezek közül kiemelkedik az impozáns kialakítású erdei iskola és élménypark, amely a Hobbit-lak névre hallgat.

A II. Rákóczi Ferenc hídon keresztül lépünk be a célterületünkre, a Bodrogtúrába, amely Kékcse és Cigánd között köti össze Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyét. A Magyarországhoz tartozó Alsó-Bodrogtúrában négy örökség helyszínt felkeresése mindenképpen ajánlott, amelyek egymás után lévő településeken sorakoznak 25 kilométeres távolságon belül. Azonban szeretnénk felkészíteni a túrázókat, hogy igen szolgáltatásihiányos területről van szó, így komolyabb vendéglátóegységekre, éttermekre, szálláshelyekre nem sok eséllyel lehet számítani. Első bodrogtúrában állomásunk a Cigádon található Bodrogtúrában Múzeumportá, ahol egy rendkívül színvonalas kiállítás segítségével, mélységében ismerkedhetünk meg a történelmi Bodrogtúrában történelmével, természetföldrajzi és néprajzi sajátosságaival, a régió sorsfordító eseményeivel, az itt élők mindennapaival, népi kultúrájával. Egyszerűen olyan háttérinformációk birtokába kerülhetünk itt, amelynek a teljes örökségtúra időtartama alatt jó hasznát vehetjük. A Bodrogtúrában Múzeumportá 2015-ben elnyerte az év kiállítása és az év múzeuma díjat, amely kétségtelenül jelzi, hogy a múzeum a legígéretesebb szabadterei skanzenek közé tartozik. A következő Alsó-Bodrogtúrában állomás a szomszédos Pácini település. Pácini vára a Felső-Tisza-vidék és a Zemplén egyik legjelentősebb reneszánsz emléke. Az örökségtúra jó lehetőséget kínál, hogy közelebbről megismerkedjünk a reneszánsz kastélyépítészet sajátosságaival, hiszen Pácini, Borsiban és Sárospatakon is a legszebb példái láthatóak ennek az építészeti stílusnak. A pácini várkastély művészettörténeti jelentőségét az adja, hogy az idők során megőrizhette a korszakra jellemző építészeti sajátosságait, amit az 1977 és 1987 között elvégzett munkák során a kastély későreneszánsz stílusú rekonstrukciójával törekedtek bemutatni.

Különösen figyelemre méltóak a kastélyt körbe vevő tornyos-védőfolyosós-lőréses falak és a pártázatos, sgraffitós díszítésű tornyok, amelyek a reneszánsz jellegzetes stílusjegyei. A fal bejáratánál felvonóhíd és farkasverem található. Az épületben történeti kiállítás segítségével ismerkedhetünk meg a kastély múltjával és építetőivel. Az idő fogytán, folytassuk útunkat az Alsó-Bodrogházban. A következő célpont Karcsa, ahol Magyarország egyik legizgalmasabb templomával találkozhattok.

Ha meglátjátok a karcsai református templomot számos kérdés kezd foglalkoztatni benneteket. Hogyan került ide, ebbe az egykor lápos, mocsaras Bodrogházba, ez az ódon, nem megszokott formájú, igen magas művészi színvonalú épület, amelyet izgalmas kőfaragványok díszítenek? Kik építhették? Hogyan kerültek erre a kőben szegény vidékre a templom építőanyagát jelentő kövek? A templom alapításáról, építési körülményeiről számos verziót találhatunk, amely a templom építését tündérekkel, a johannitákkal, vagy a Kaukázusig visszatekintő ősmagyar kapcsolatokkal hozzák összefüggésbe. Annyi biztos, hogy a karcsai templom a magyarországi román templomépítészlet egyik nagyon fontos és igen problematikus emléke, melynek szűkebb környéken nincsen sem jelentőségben, sem kvalitásban hozzá mérhető építészeti emlék. Talán ezért sem meglepő, hogy az építési körülményeire sokan, sokféle választ próbáltak adni. Így voltak ezzel az itt élő emberek is, akik egy csodálatos mesét hagytak az utókorra a templom építésével kapcsolatban, hiszen nehezen tudták elképzelni, hogyan is kerülhetek ide a templomot alkotó vaskos kövek. Eszerint az egykor mocsaras, lapos vidéken kanyargó Karcsa folyó kristálytisztá és mély vizében, vízitündérek éltek egy várban. A tündérek szomszédságába gonosz boszorkányok költöztek. Ekkor úgy döntöttek, hogy más vidékre távoznak, de emléket hagynak szeretett falujuk számára. A víz alatti tündérpalotájukat lebontották és vastag vörös márványtömbjeiből felépítették a templomot.

Két tündérlány ezüst harangot is hozott a templomra, akit üldözőbe vettek a boszorkányok. Az üldözés közepette a tündérek a vízbe ejtették a harangot, amely a legenda szerint minden száz évben megkondul a tündérek emlékére. E gyönyörű történet mellett mi most röviden ismertetjük a legvalószínűbb forgatókönyvet a templom építésével kapcsolatban.

Az 1180-as években említik először Karcsát és templomát az oklevelek, amelyben III. Orbán pápa a kereszties lovagok magyarországi házait közvetlenül fennhatósága alá helyezi. A szentföldi alapítású Johannita lovagrend, vagy eredeti nevén a Szent János Ispotályos Lovagrend 12-16. század között működött, gyökerei a bencés szerzetesrend által alapított jeruzsálemi Szent János ispotályig vezetnek vissza. Az ispotályok alapítása a Szentföldre vezető zarándokutak mentén és a Szentföldön nagyon elterjedt volt a 11. századtól. Ám ezek az ispotályok nem a mai szó értelme szerinti kórházak voltak, hanem olyan menedékházak, ahol a zarándokok, öregek, betegek, szegények, sőt árvák is ételt, szállást és ápolást kaptak. A Szent János ispotály az első kereszties hadjárat során erősödött meg és vált önállóvá a bencés rendtől, melynek tagjait ispotályosokként hívtak. A Szent föld bizonytalan katonai helyzetéből adódóan a rend katonai jellege fokozatosan erősödött, a 12. század közepén vált lovagrenddé. Ettől kezdve nevezik Johannita lovagrendnek, amely egy évszázad alatt a középkor egyik leghatalmasabb gazdasági és politikai tényezőjévé vált. A magyar királyság területén az első Johannita lovagok II. Géza korában, a II. kereszties hadjárat időszakában telepedtek le és alapítottak rendházakat. Erdemes azonban itt kitérni Györffy György történész gigantikus terjedelmű Szent István monográfiájában szereplő a karcsai templomra vonatkozó utalásra. Eszerint a templom alapítása a II. Géza által alapított Szent István ispotályos kanonokrenddel (stefaniták) van összefüggésben, amely még a kereszties háborúkat megelőzően Szent István által létrehozott Jeruzsálemi zarándokházból nőtte ki magát.

Karcsai rotunda templom

A kanonokrend anyaegyháza a jeruzsálemi ispotály lett. A magyarországi központja az Esztergom melletti Szentkirály monostor. A régebbi kutatás mind a jeruzsálemi, mind az Esztergom melletti ispotályos közösséget a Johannitáknak tulajdonította. Azonban az újabb kutatások szerint II. Géza – aki a korabeli források szerint hű követője volt a lovageszményeknek és ápolója a Szent István kultusznak – a Jeruzsálemben Szent István király alapítványát újíttotta meg. A Szent

nita lovagrendhez köt. Mindez azonban már közelebb vezet bennünket ahhoz a kérdéshez, hogyan kerül egy ennyire magas színvonalú épület a mocsaras, lápos Bodroghöz területére. Ahogy a templom kutatója Gervers-Molnár Vera is felhívja rá a figyelmet, a templom a befejezetlenség érzetét kelti. Ennek oka, hogy az épület három építési periódusát, három különböző műhely végezte. A rend nehéz anyagi körülményei miatt a második és harmadik periódust sem tudták az eredeti

elképzelések szerint felépíteni, ezért több kényszermegoldást alkalmaztak. A templomot éppen annyira fejezték be, hogy használni lehessen. A templom láttán, ami egyből feltűnhet szemünknek, a téglából épült kör alakú szentély és a kőből épült hajó furcsa kapcsolódása. Ezt a különös kinézetű, kör alaprajzú szentélyt rotundának vagyis körtemplomnak nevezik. Magyarországon és Közép-Európában is, a kerek templomok nem ritkák a román korban, csak a Magyar Királyság területén több, mint 60 templom tartozik ebbe az emlékkörbe. Azonban a karcsai, a kiszombori és a gerényi – a Kárpát-medence három leghíresebb rotundája – alaprajzi elrendezése rendkívüli hasonlóságot mutat. A Kaukázus területén nagyon gyakori volt a körtemplomok építése. Emiatt szokás a Kárpát-medencei rotundákat összefüggésbe hozni a kaukázusi emléke-nyaggal, de erre semmilyen hiteles történeti adat nem szolgál. Mindenesetre amikor a

Nagykövesdi vár

István ispotályos kanonokrend tehát nem lovagrend, hanem kanonokrend volt, amely Szent Ágoston reguláját követte. Jeruzsálem elestével a jeruzsálemi magyar ispotály elpusztult, a lovagok hazatértek a Szentföldről. Az esztergomi központ tovább működött és filiákat hozott létre, ilyen lehetett Karcsa is. A Szent István kano- nokrend tartozékai a török hódítás időszakában mind elenyésztek, egyetlen fennmaradt emléke a Karcsán található templom, amelyet a közvélemény a Johan-

kis karcsai körtemplom már kicsinek bizonyult, hozzá toldottak egy kőből épült hajót, amelyet megszakítással két periódusban épített, két különböző műhely. A régészeti ásatások azt is bebizonyították, hogy a templom eredetileg három hajós albazilikális épületnek épült, de ez sem valósult meg. Az épület szerkezeti felépítése is arra vall, hogy középtornyot is terveztek, de ez a torony sem épült fel soha. Az utolsó periódusban épült meg a hajó nyugati fala és a díszes kapuja, amelyet Ger-

vers-Molnár Vera lombard és francia mintákat ismerő műhelynek tulajdonít. A templombelsőben, a déli pillér alsó fejezetében egy faragott kőszobor mindenképpen figyelemre méltó, amelyen verekedő emberpár látható, melyet egy harmadik alak figyel. Művészettörténészek szerint a heves verekedés a jó és a gonosz küzdelmét jelképezheti, vagy esetleg az 1054-es egyházszakadást ábrázolja.

Talán kicsit sokat is időztünk Karcsán, de vannak örökséghelyszínek, amelyek jelentőségére nem lehet eléggé felhívni a túrázók figyelmét. Az utolsó állomásunk az Alsó-Bodroghözben Karos, amely szintén egy ilyen település. Karos nyugati határában 1986 és 1990 között tárták fel a Kárpát-medence eddig ismert leg- gazdagabb honfoglalás-kori temetőjét, melynek helyén nemzeti sírkert található. Néhány éve pedig látogató- központ is épült a faluban, ennek a régészeti emlék - anyagnak a bemutatására. A Felső-Tisza-vidék rend- kívül gazdag honfoglalás-kori temetőkben, leletekben. A legjelentősebb leletek Karos mellett Rakamazról, Bashalmról, Ibrányból, Tiszabezdedről, Eperjeskéről, Tiszaeszlárról, Beregszászról és Tarpáról származnak. Karos jelentősége azonban még inkább kiemelkedik az amúgy is jelentékeny Felső-Tisza-vidéki leletek kö- zül. Karoson nagy számban kerültek elő az egymás- hoz közel lévő, férfi többségű sírok. A sírokból jelen- tős mennyiségű fegyver és méltóságjelvény került elő. De kiemelkedik három rangos tárggyal rendelke- ző sír, amelyek minden bizonnyal vezéri sírok voltak. A karosi temető tehát honfoglalás és kalandozások ko- rában élő vezérek és családtagjaik, valamint a kíséret harcosainak sírjait őrizte. A sírok hierarchia szerint he- lyezkednek el. Kiemelkedő rangú és gazdagságú férfi nyugodott az 52. sírban, melynek helyét emlékmű őrzi. A mellette talált tárgyak alapján valószínű, hogy jelen- tős szerepet töltött be a 10. század nagy fejedelmei között. Előterében áll a hét vezér szimbolikus sírja, ko- rabeli kialakításban, és egy szimbolikus turul madár. A férfiak erős felfegyverzettsége, méltóságjelvényekben

való gazdagságuk azt jelezheti, hogy e temetőben a fe- jedelmi kíséret különböző rangú vezetői, családtagjaik és háziszolgáik, valamint helyzetüknél fogva többnyire nőtlen kíséző harcosaik nyugodtak. Közülük kerülhet- tek ki a kalandozó hadjárat vezetői és résztvevői is. A gazdag leletanyag jelzi a Felső-Tisza-vidék katonai és stratégiai jelentőségét a honfoglalás korában. Egyér- telműen kimondható, hogy a jelenleg ismert leletanyag tükrében kétséget kizáróan a legnagyobb hatalmi cent- rumnak tekinthető. Azonban felmerül a kérdés, hogy miért pont a periférikus fekvésű Felső-Tisza-vidék- nek lehetett geopolitikai jelentősége ezekben az évti- zedekben. A legújabb kutatások szerint ezt azzal le- hetséges magyarázni, hogy ekkor még a honfoglalók fennhatóságuk alatt tartották a Kárpáttól keletre eső Etelköz területét, vagyis a korábbi szállásterület nem egyik napról a másikra került ki a magyar érdeklődésből. Ebben a megközelítésben a Felső-Tisza-vidékről az Etel- köz és a Kárpát-medence egyaránt jól megközelíthető.

Karos és Bodrogszerdahely között néhány éve elkészült egy összekötő út, amelyet csak néhány helybéli autós használ. Ezen az úton biztonságosan lépünk át a magyar-szlovák határon, az Alsó-Bodrog- közből, a Felső-Bodroghozbe. Az első település a Fel- ső-Bodroghozben Bodrogszerdahely, amely 2200 fős lakosságával Királyhelmece után a Bodroghöz második legnagyobb települése, ahol több vendéglátóhely és közszolgáltatás működik. Bodrogszerdahelytől Ki- rályhelmece felé haladva a 13. században épült nagy- kövesdi vár romjai uralják a horizontot, amely a Bod- roghözi síkságból kiemelkedő 277 méteres Tarbucka dombság tetején áll. A Bodroghözben két vár (Nagy- kövesd, Királyhelmece), egy földvár (Zemplén) és két várkastély található (Pácin, Borsi), tehát ez a viszony- lag kis terület bővelkedett erősített helyekben, várak- ban, várkastélyokban. A nagykövesdi várat a Bodrog- köz legnagyobb birtokosa a Baksa nemzetség építi a 13. század végén. Történetét közel 300 éven keresztül nagyban meghatározta a nemzetségből származó

Sóvári és Szerdahelyi családok közötti torzsalkodás, amely miatt a vár gyakran cserélt gazdát. Érdekes fejezet a vár életében az 1450-es évek, amikor Jan Giska huszita zsoldosvezér 1451-ben elfoglalja, amelyet Hunyadi Mátyás seregeinek csak 1459-ben sikerül visszafoglalnia. Száz évvel később a Szapolyai-párt és Habsburg-párt között dúló polgárháború keresztüzébe kerül a vár, amelyet többször megostromolnak. A császári generális parancsára, a megtorlás jegyében 1673-ben robbantak fel az erődítményt, mivel az akkori tulajdonosa Soós György része volt a Wesselényi összeesküvésnek. A több, mint háromszáz-ötven éve romokban álló várból remek kilátás tárul elénk, emiatt a túrázók közkedvelt megállóhelye. Mára a háromszög alaprajzú erődítménynek már csak három tornya áll, az összekötőfalak teljesen leomlottak, a külső várnak pedig már nyomát sem lehet látni.

Nagykövesdről Őrös, Nagygéres, Kisgéres irányába folytatjuk útunkat. Mielőtt begurulnánk Királyhelmece, érdemes megállni Kisgéresen. A település határában ugyanis egy akáclichtben található a kisgéresi pincesor, amely a Tokaj-Eperjesi hegység szlovákiai területének egyik legnagyobb pinceegyüttese. A pincesor különlegessége, hogy a vulkáni tufába lettek kivájva a pincék több száz évvel ezelőtt. 83 pincebejárat, vagy ahogy a helyiek hívják, „torok” található a pincesoron,

amelyből 364 meredek furat vezet le a mélybe. Bár a bejáratok közösek, minden furatnak saját gazdája van. Az itt megtermelt bor egyedisége abban rejlik, hogy a 10-11 fokos hőmérsékleten az élesztőgombák lassan dolgoznak, amely sajátos ízt kölcsönöz a bornak. A kulturális látnivalókban rendkívül gazdag első túranap a Felső-Bodroghöz szívében Királyhelmeceen ér véget, ahol szállások, éttermek állnak a túrázók rendelkezésére. Királyhelmece, a történeti Bodroghöz természetes központja volt. A 7600 lelkes járásközpont, több, mint 70%-a magyar nemzetiségű. A város nevezetessége és szimbóluma a mohácsi csatavesztést követően Perényi Péter által épített, rövid életű csonkavár, amelyet már 1548-ban felsőbb utasításra lebontanak.

A túra második napjára mindössze négy örökség-helyszín megtekintését ajánljuk. Elsőként a Királyhelmece-től 7 kilométerre található, a Latorca folyó partján fekvő Leleszre érdemes ellátogatni. A Felső-Bodroghöz legjelentősebb örökség-helyszíne a leleszi monostor, amely a szélesebb környék történelmének meghatározó intézménye volt a 19. század első feléig. Ez oda-vissza egy 14 kilométeres kitérőt jelent, de beiktatását a túrába mindenképpen ajánljuk. A leleszi premontrai prépostságot 1180 körül alapították. A vándorprédikátor mozgalomból kinőtt, aszketikus életmódot folytató premontrai rend 1120-ban a Franciaországi

Prémontrében alakult meg. A premontraiak II. István magyar király meghívására 1130-ban telepedtek le Magyarországon. II. András jelentős birtokokkal látta el a rendet, valamint meggyilkolt feleségének Gertrudisnak egy részét (egyes feltételezések szerint a szívét), a prépostságban helyezte nyugalomra, hogy a felesége lelki üdvéért folyamatosan misét mondjanak. A rendnek kiterjedt birtokhálózata volt a Bodroghözben, melynek megtartásáért évszázadokon keresztül harcot kellett vívniuk a szomszédos birtokosokkal. Ezek a küzdelmek több alkalommal elfajultak és megrohamozták, kifosztották a monostort, meggyilkolták a szerzeteseket. Így már érthető, lesz számotokra miért épült a templom köré kerítőfal. A prépostság meghatározó szerepet töltött be a magyarországi premontrai rend életében. Több személy került ki a leleszi prépostságból, akik premontrai rend magas rangú tagjaivá váltak. A dombtetőn álló rendházhoz épült hozzá a templom. A monostor eredetileg román stílusban épült. De ez a tatárjárás során elpusztult, amelyet a 13. század második felében gótikus stílusban építettek újjá. A templomot a 14. század első felében építették, melynek égbe szökő tornya igen impozáns látványt nyújt. Az épületegyüttes legrégebbi és leglátványosabb része a kolostor keleti szárnyában lévő kápolna, amelyet 1400 körül falképekkel díszítenek. A 18. század első felében került sor a templom barokk átépítésére.

Királyhelmece és Újhely között végig a 79. számú úton tekerünk. A Felső-Bodroghozra jellemző síkvidékkel szemben itt néhány ponton már számíthatunk kisebb szintemelkedésre, különösen Bodrogszentestől. A Felső-Bodroghoz másik legjelentősebb középkori műemléke a bodrogszentesi református templom, amely Lelesztől 14 kilométerre található.

A templom különösen hangulatos környezetben, a falu határában egy dombtetőn áll. Román stílusban épült a templom tornya, valószínű az 1220-as években, még a hajóban és a szentélyben szemléletesen láthatóak a 15. századi késő gótikus átépítések. Különösen látványos a román stílusú torony béli kapuja, valamint kettős és hármastorony nyílászárói, amelyet félköríves párkány és fűrészfogdísz ékesít. A gótikus átépítés során készültek el a mérműves ablakok és a szentély hálóboltozata. A 16. században reformátussá lett a templom. Ennek a korszaknak a lenyomatát hordozza a 1794-ben készült impozáns festett, kazettás mennyezet és karzat. A templom felújítása 2005-ben vette kezdetét és 2017-ben fejeződött be, amely során a fa berendezések restaurálására is sor került. Mára a bodrogszentesi református templom, a Bodroghöz legjobb állapotú egyházi műemléke.

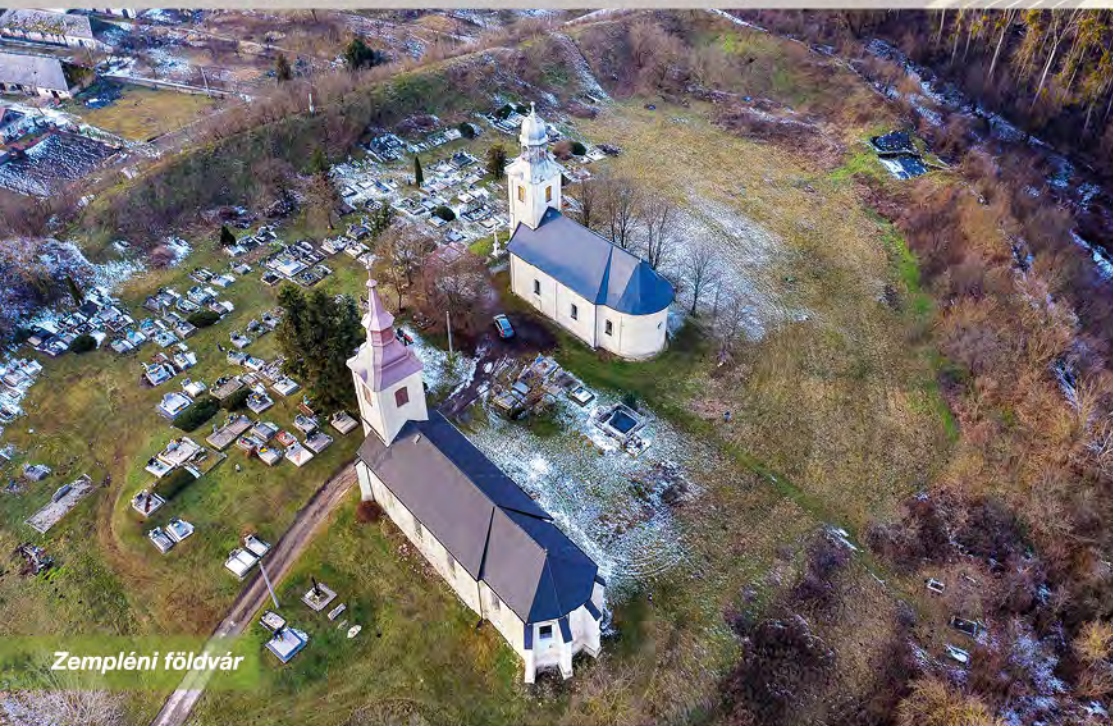

Leleszi premontrai templom

Bodrogszentesi református templom

Bodrogszentes után, nyugati irányba Bodrogszentmária, Szomotor és Szőlőske irányába folytatjuk útunkat. Mielőtt elmennénk Borsiba, még mindenképpen javasunk egy 16 kilométeres kitérőt tenni. Szőlőske előtt forduljatok el Ladamóc irányába, ahol enyhe emelkedőre kell számítanotok egészen Zemplénig. A főúttól 8 kilométerre található a kicsiny Zemplén falu, amely földvárával az egykori Zemplén vármegye

Zempléni földvár

névadója és központja volt egészen a 17. századig. A zempléni földvár a település belterületén található, de a rátalálás nem egyszerű. No nem azért mert valami eldugott helyen áll, hanem azért mert házak veszik körbe, aszfaltozott út vezet be a belsejébe, így egykori sáncai szinte beolvadnak a környezetbe. Onnan ismer-

hetitek meg már távolról, hogy a földvár belsejében két templom is áll egymás mellett, szóval keressétek a tornyokat. Az államalapítás korába jön létre a várszerkezeti rendszer a Magyar Királyság területén, amely az egész Árpád-korban meghatározza a katonai, védelmi, közigazgatási, egyházszerkezési és településfejlesztési folyamatokat. A Kárpát-medencei földvárak építési idejük szerint különböző képet mutatnak. Vannak olyan földvárak, amelyek a bronzkorban már álltak, másokat

germánok vagy szlávok építettek. Bronzkori, de főleg szlávokhoz köthető régészeti leletek Zemplénben is nagy számban kerültek elő. Ennek az az oka, hogy a földvárak a meglévő, többségében felhagyott településekre épültek. Zemplén esetében a nagy számú szláv leletből arra következtek a régészek, hogy korábban egy szlávok által birtokolt erőd állt itt, amelyet a honfoglalás során a magyarok elfoglaltak. A II. világháború után elinduló földvárkutatások, régészeti ásatások azonban számos földvár esetében bebizonyították már, hogy keletkezésük a 11. század első felére, az államalapítás és a Né-

met-Római birodalommal folytatott küzdelmek időszakára tehető, vagyis a belső konszolidáció megteremtése és a külső fenyegetés elhárítása hívta őket életre. A zempléni földvár építése is az államalapítás korára tehető. A Kárpát-medencei földvárak nagy része folyók, utak, jól védhető pontok mellett épült fel, de nem

magaslatokra, mint a 13. század második felétől a kővárakra jellemző. Így van ez a zempléni földvár esetében is, amely a Bodrog folyó partján elhelyezkedő stratégiai pontra épült. A földvárak valójában fából készült, földdel feltöltött várak voltak. Mivel az évszázadok alatt a fa elkorhadt, mára csak a földsáncok látszanak. Ezért is nevezzük őket földvárnak. A zempléni földvár, a kazettás szerkezetű földvárak csoportjába tartozik, ahol a fagerendákat máglya szerűen csapolták egymásba és az így létrejövő kazettákat töltötték fel földdel. Az így létrejövő 5-7 méter magas sáncokat, mellvédek és járósínt zárta, melynek sarkaiban őrtornyok fürkésztek a vidéket. A földvárak a katonai, védelmi feladatok ellátása mellett fontos igazgatási centrumok is voltak, ezért többségükben rangosabb kőépületek alapjai kerültek elő az ásatások során. Elsősorban a várispánság központi épületei épültek a várak belsejében, illetve a legkorábbi templomaink is itt kaptak helyet. A zempléni földvár területén lévő temető lehetetlenné tette a várbelső átfogó régészeti kutatását, így korábbi kőépületek alapfalai egyelőre nem kerültek elő. Ami tudvalevő, hogy a zempléni földvárban működött a zempléni főesperesi székhely, amely alá az esperesség területén lévő plébánia templomok tartoztak. A földvár belsejében jelenleg két templom is látható.

A református templomra különösen szeretnénk felhívni a figyelmet. A fentiek tükrében már nem igényel különösebb magyarázatot, hogy beláthatóság miatt is itt épült fel a templom. A református templom elődje már 1020-ban állt, mint presbiteri templom. A jelenleg látható gótikus stílusú templom szentélyének külső falán egy rendkívül szép freskót tártak fel néhány évvel ezelőtt a kutatók, amelyet mindenképpen érdemes megnéznetek. Meg fogtok talán lepődni, hogy mit keres egy freskó a templom külső falán, de a középkorban, a templomokat nem csak belső hanem külső freskókkal is díszítették. Még egy érdekességre szeretnénk felhívni a figyelmeteket. Egy korábbi tudományos axióma szerint a földvárak alkonya a tatárjárással köszöntött be, amely

rávilágított ezeknek a váraknak a technológiai elavultságára. Mint közismert IV. Béla második államalapítása, már a nehezen megközelíthető magaslatokra épített kővárak építésével zajlott le, amelyek nem állami hanem magán kézben voltak. A legújabb kutatások tükrében megdőlni látszik ez az álláspont, hiszen a tatárjárás során egyetlenegy komolyan ostrom sem zajlott, így a várak nem semmisültek meg a mongol támadás hatására. Sőt éppen a földvárak szolgáltak a katonai gyülekezőpontok helyszínéül. Bizonyítja ezt, hogy a várszerkezeti rendszer a tatárjárás után fél évszázaddal még fennállt. A földvárak világának leáldozása mögött inkább azok a társadalmi folyamatok álltak, amely során a várak magán kézre kerülnek és felbomlott a várszervezet intézményrendszere. A földvárakban közvetlenül az ispán és ezáltal a király szolgálatába tartozó várnépek éltek, akik megélhetését, a katonai szolgálat fejébe biztosított várföldek adták. A zempléni földvár tartozékai a Bodrogszentes területére terjedtek ki, amelyek az itt szolgáló katonák megélhetését jelentették. A zempléni vár várföldjeit II. András és IV. Béla adományozta el a leleszi prépostságnak és a környék magánbirtokosainak, amely megpecsételte a vár sorsát is. A zempléni erődtípményt még egészen a 17. századig használták védelmi célokra. A későbbiekben ugyanis a földváron belül egy kővárat építenek fel, amelyet Perényi Péter és Thököly Imre is elfoglalt, sőt a hajdúk és császári katonák sem kímélték. Ennek a várnak a nyomai hosszan fennmaradtak, a földvár közepén egészen a 19. század közepéig egy őrtorony állt, miután összeomlott a református templom építési munkái során felhasználták. Zemplén után visszatérünk Szőlőskére, ahonnan Borsit vesszük célba.

Az örökségtúra Felső-Bodrogszentes szakaszának utolsó állomása Borsi, ahol egy csodálatos reneszánsz várkastély található. A kastély jelentőségét és ismertségét az adja, hogy II. Rákóczi Ferenc itt született 1676-ban. Emiatt a Bodrogszentesi túrák, kirándulások általában elmaradhatatlan állomása Borsi. Az U alaprajzú kastély 1563-1638 között épült az addig két egymástól függet-

lenül álló, Henyei és Zeleméri kúria összeépítésével. 1616-ban kerül a kastély a Rákóczi család tulajdonába Lórántffy Zsuzsanna és I. Rákóczi György házassága révén. A 17. század első felében készülnek el az épület erősítési munkái, ekkor épült meg a kör alaprajzú bástya, később az északi sarokbástya. A kastély az 1660-as évekig tartó időszakában élte virágkorát. Az épület állapota rendkívül leromlott a 17. század végére. A Wesselényi összeesküvés bukása után császári csapatok megszállják az épületet, 1688-ban pedig a kurucok felgyújtják. A kastély árkádos folyosói a 18. század végén épültek. Az 1940-es években zajlott le a kastély felújítása, amely jelentős átépítésekkel járt. A II. világháborút követő társadalmi, gazdasági változások hatására a teljes pusztulás határa került. Raktárt és általános iskolát alakítottak ki benne, majd funkcióvesztetté válik, később kiállításokat alakítanak ki benne, de állapota igencsak leromlott. A fordulópontot a 2013. év jelentette, amikor Magyarország és Szlovákia államközi megállapodást kötnek a kastély teljeskörű felújításáról, amely 2017-ben veszi kezdetét. Az igényes és szakszerű helyreállítás a legnagyobb határon túli műemlékvédelmi programnak tekinthető, amely lehetővé teszi, hogy ez a kimagasló művészettörténeti és történeti értékű kastély a régi fényében tündököljön. A kastély megtekintése után térünk vissza Magyarországra, Újhelynél lépjük át a magyar-szlovák határt. Mivel Sátoraljaújhely és környéke bővelkedik szálláshelyekben és vendéglátóhelyekben, így a túra második napján itt érdemes felütni szállásunkat.

De mindenekelőtt nézzünk körbe ebbe a történelmi jelentőségű városban. Sátoraljaújhely a történelmi Zemplén egykori központja és egyik legrégebbi települése, amely rengeteg pusztulást és veszteséget élt át az évszázadok során. Eredeti Sátorhalma nevét, a sátorhegyen álló várról kapta. A település az Újhely nevet arról kapta, hogy a tatárjárás éveiben a teljes falu elpusztult, a házak porrá lettek, az emberek elmenekültek. A tatárok elvonulása a környező erdőkbe me-

nekülő lakosság visszaköltözött, de az újjáépítés már a település jelenlegi helyén, a Szárhegy lábánál zajlott a Bodrog folyó és a Rongyva patak találkozásánál. A 14. század közepén épült fel a várhegyen a település vára, amelynek régészeti kutatása jelenleg is zajlik. A 14-15. században sokszor cserél gazdát a település, évtizedeken keresztül királyi tulajdonban van, majd a Perényi, Pálóczy család lesz a birtokosa. A 16. században ismét a Perényi család tulajdonába kerül a település, Perényi Péter ekkor nagyszabású erődítési munkálatokba kezd, amely a vidék legjelentősebb várává teszi. A 16. század közepén a Szapolyai-párt és a Habsburg-párt polgárháborús éveiben robbantották fel a várat, melynek még álló falai az 1834-es földrengés során omlottak le, majd 1865-ben az utolsó maradványokat is elpusztították tréfából az itt állomásozó katonák. Rendkívül hangulatos a város főtere, ahol érdemes egy hosszabb várostörténeti sétát ejteni. A város főterén álló római katolikus templom előzményének számító templom az 1480-as években épült, amely az 1770-es években tűz martaléka lett. A leégett templom helyén, a korábbi templom anyagának felhasználásával épült fel a ma is látható épület. A főter másik impozáns épülete a városháza. A 13. század végére városi rangot kap. Újhely, gazdasági jelentősége az évszázadok alatt folyamatosan nőtt, míg végül a 18. század közepén vármegye központtá vált. A 18. század közepén kezdték építeni a vármegyeházát, amely a település egyik legrégebbi és legszebb épülete, jelenleg a városházának ad otthont. Érdemes ellátogatni a Kazinczy Ferenc Múzeumhoz is, amelyet 1984-ben alapítottak, falai között pedig megismerkedhetünk a Zemplén történeti, helytörténeti és természeti értékeivel. Sátoraljaújhelyen járva nem feledkezhetünk meg a település életében meghatározó szerepet betöltő pálos, később piarista rendről. A város életének fontos fordulópontja, amikor II. András a pálosoknak adományozza település mellett a területet, ahol klastromot alapítanak. A pálosok évszázadokon keresztül meghatározó társadalmi, kulturális és gazdasági szereplői voltak Újhelynek, az ő nevükhöz kötődik

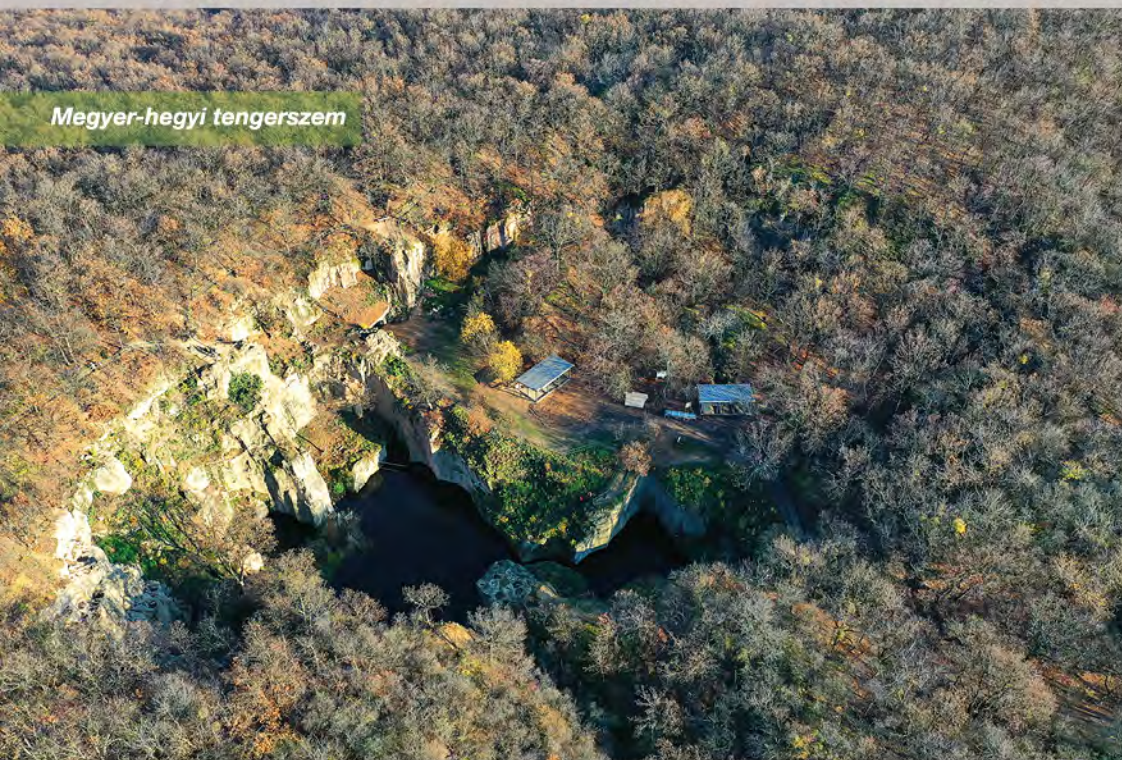
a Rongyva-menti mocsarak lecsapolása, a szőlőművelés fejlesztése, vagy az első iskola működtetése. A rendet a 16-18. század során, a vallásháborúk évszázadaiban többször érték atrocitások, még végül II. József a türelmi rendeletével minden vagyonukat elvette, iskoláikat átadta a Tokajból ide telepített piaristáknak. A Deák utcában álló, ma piarista templom elődjét a pálosok építették a 14. században Nagy Lajos adománnyából gótikus stílusban. A templomot a törökök 1566-ban felgyújtják, amelyet ma is látható formájában a pálosok a 16. század második felében újjá építenek. A templomot a rendház és a piarista gimnázium, többszintes épülete veszi körbe. A templom egyik legfontosabb látnivalója az országban egyedülálló stukkómennyezet. A városhoz tartozó Magas és Szár-hegyen működik a Zempléni Kalandpark, amely az ország egyik legizgalmasabb kalandparkja. Itt található Közép-Európa egyik legmagasabb beltéri mászófala, leghosszabb téli-nyári bób pályája, a Magas és Szár hegyet összekötő 1,5 km hosszú átsúszó és zárt kabinos kötélpálya, a hegyre pedig 1,3 km hosszú libegőpálya visz fel. A Kalandpark területén sípálya, símúzeum is működik, a tanösvényen végig járva pedig megismerkedhetünk a Zemplén növény- és állatvilágával. A Szár-hegyen járva tekintsetek meg a Magyar Kálváriát is, melynek kialakítása 1934-ig nyúlik vissza. Az emlékmű a trianoni diktátumot követő Magyar Királyság szétdarabolásának fontosabb „stációit” mutatja be. Felmerülhet bennetek a kérdés, hogy vajon miért pont itt van elhelyezve ez az emlékmű. A trianoni határmegvonás a várost közvetlenül érintette, hiszen a Rongyva pataknál húzták meg az új államhatárt, így a várost az új határok kettészelték. Így vált le Sátoraljaújhelyből és került akkor Csehszlovákiához Újhely, amelyet 1100-an laknak ma.

Az örökségtúra harmadik napján a Bodrog mellett haladunk végig Sátoraljaújhely és Tokaj között, a Zemplén keleti oldalán, az Eurovelo 11-es kerékpárúton. A kerékpárút Sátoraljaújhely és Sárospatak között jó minőségű, a forgalomtól leválasztott bringaut,

Sárospataki vár

Sárospataktól Tokajig viszont a régi 37-es utat jelölték ki kerékpározható mellékútnak, ahol szintén alacsony forgalomra kell csak számítani. A harmadik nap első és egyben legidőigényesebb állomása Sárospatak, a Bodrog-parti Athén, amely műemlékekben, kulturális örökségekben, történelmi értékekben, gyűjteményekben rendkívül gazdag kisváros. Sárospatak az Eperjes-Tokaji hegység és az Alföld találkozási pontjánál, fontos kereskedelmi és hadi utak mentén fekvő

Megyer-hegyi tengerszem

Tokaj-Hegyaljai település, amelynek felvirágzása a 16. században veszi kezdetét, amikor Tokaj-Hegyalja a törökök által elfoglalt szerémségi borvidék szerepét átvette. A város és egyben a régió legjelentősebb lát-

ványossága a Sárospataki vár. A város alapításában Németalföldről ide telepített vallonok mellett, fontos szerepet töltött be az I. András által épített vár, ahol II. András és Szent Erzsébet is született. Ebből adódóan rendkívül erős a városban Szent Erzsébet kultusza. A vár 1390-es években kerül elsőként a Perényi család kezébe, akik majd a mohácsi csata után lesznek újra az akkor gazdátlanul váló vár urai. Nagyszabású átépítését, amely alapjaiban változtatta meg a közép-

kori vár szerkezetét, a 16. század első felében a Perényi Péter és fia Gábor végezték el, a vár magjának számító öt szintes vörös torony kialakításával, amely egyesítette a lakótéri és hadászati funkciókat. A vörös torony látogatása csak idegenvezetővel lehetséges, de higgyétek el nem szabad kihagyni, hiszen a magyarországi reneszánsz építészet legszebb példáját itt ismerhetitek meg. A vöröstorony mellett Perényi nevéhez fűződik a lakószárnyak megépítése, illetve a terület városfállal, olaszbástyákkal, árkokkal történő megerősítése, melynek eredményeként egy fallal övezett

szabálytalan ötszög alakú erőd jött létre. A sárospataki vár a 16. század egyik legkorszerűbb erődítményének számított, ehhez fogható erődített városok, csak a török veszélynek kitett dél hátárnál voltak ezt megelőzően.

Az erődítményt már a korszak legmodernebb haditechnikai újításaival, olaszbástyás rendszerrel alakították ki. A 16. század második felében a Dobó, a Lorántffy, majd házasság révén 1614 után a Rákóczi Zsigmond birtokába kerül, aki az ismeretlenségből a 16. század végére az arisztokrácia legfelsőbb körébe emelte a családot. A Rákóczi-család csaknem száz esztendő uralma volt a város és Sárospatak fénykora, ebben az időszakban országos jelentőségű politikai, művészeti és kulturális kisugárzó hatása volt a várnak. A vár a Rákóczi kultusz legfontosabb magyarországi emlékhelye. Az épület falai között működő Rákóczi Múzeum izgalmas és látványos tárlatokkal, műtárgyakkal várja a látogatókat, amelyből a legjelentősebb a Rákócziak dicső korát bemutató kiállítás.

A Sárospatakon a középkorban gazdag egyházi élet folyt, domonkos, ferences, egy ideig Ágoston-rend is működött. A település legrégebbi, jelenleg is álló műemléke a vár mellett található Szent Erzsébet római katolikus gótikus stílusú, három hajós bazilika, amely a 15. században épült.

A szomszédságában található Szent Erzsébet ház, amelynek területén valaha az árpád-házi királynék udvarháza volt, ma egy igen jelentős római katolikus egyházi gyűjteménynek, könyvtárnak és levél-

tárnak ad otthont. A római katolikus emlékek mellett igen jelentős a reformáció öröksége is, hiszen Sárospatak a magyarországi reformáció egyik központja. A Perényi, Dobó és Lorántffy-család személyében a reformáció erős patrónusokra talált Patakon. A magyarországi reformációban és oktatástörténetben fontos szerepet játszott az 1531-es alapítású Sárospataki Református Kollégium. Az intézmény a korai újkor egyik legfontosabb szellemi műhelye és legmodernebb

Bodrogolaszi római katolikus templom

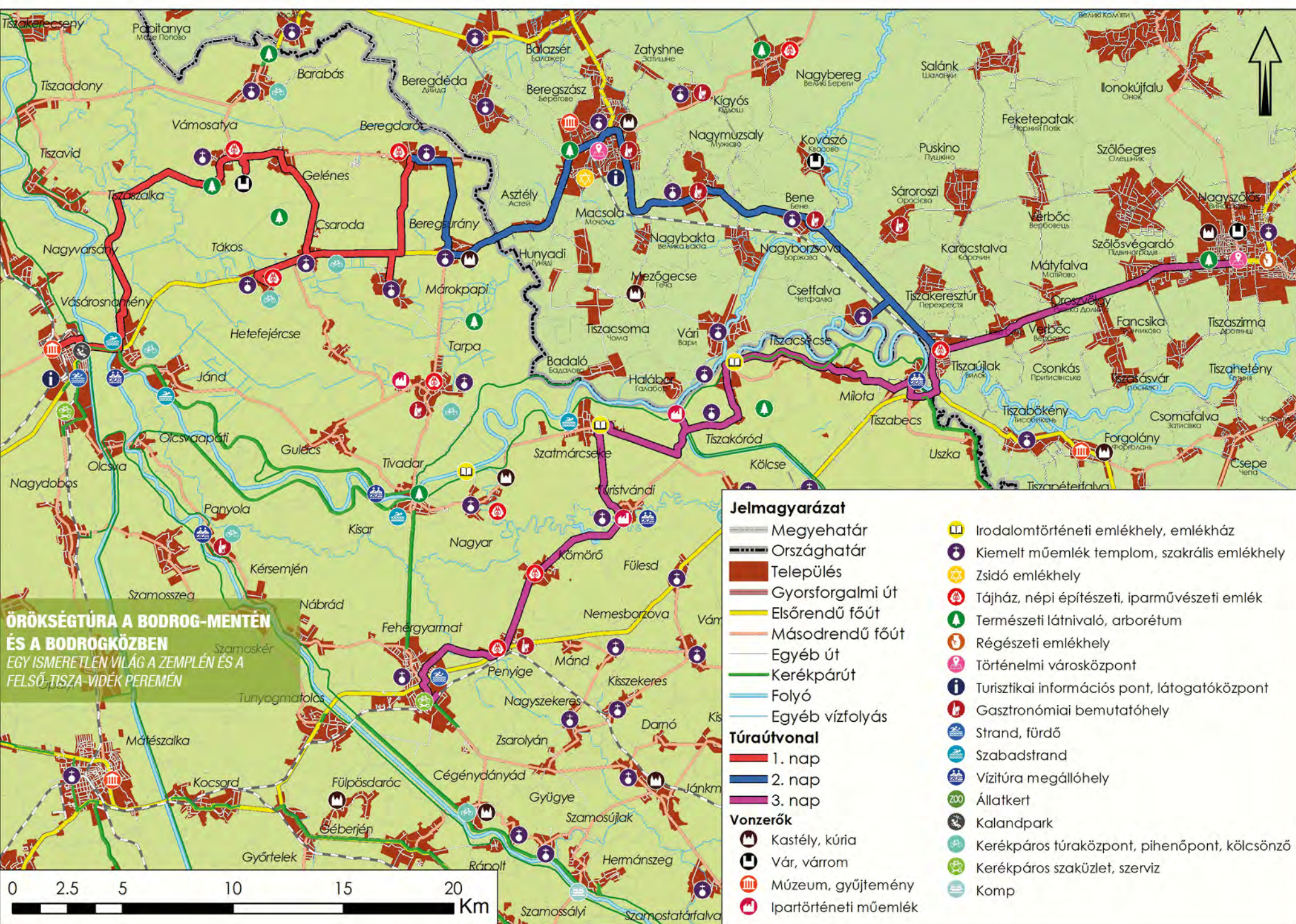
oktatási központja volt, ahol olyan közeleti és irodalmi kiválóságaink tanultak, mint Bessenyei György, Kazinczy Ferenc, Tompa Mihály, Móricz Zsigmond, Gárdonyi Géza, Kossuth Lajos, Teleki László vagy Szemere

Bertalan. A Kollégium tudományos gyűjteményeinek, könyvtárának és múzeumirészlegének megtekintését mindenkinek jó szívvel ajánljuk. Sárospatakot belvárosát elhagyva érdemes még útba ejteni a város külterületéhez tartozó Megyer-hegyi tengerszemet, amelyet egy kisebb 1 órás gyalogtúra keretében fedezünk fel. A Megyer-hegyen a 15. századtól egészen a századfordulóig zajlott kőfejtés. A felhagyott bányafejtés gödrében kialakult bányató (amelyet tengerszemnek neveznek) sajátos botanikai, zoológiai és földtani értékeivel, egyedülálló jelentőségű, természetvédelmi terület.

Sárospatakot és a megyeri tengerszemet elhagyva mindenképpen térjünk be a Bodrog partján fekvő Bodrogolasziba, amelyen áthalad az Eurovelo kerékpárút is. A szomszédos Olaszliszkához hasonlóan, Bodrogolaszi nevét azokról az olasz és vallon telepeseiről, hospesekről kapta, akiket IV. Béla a tatárjárás előtt telepített ide királyi vincellérként. A faluban egy dombtetőn álló, a 12. században épült római katolikus templomot vallon telepések építették. Különösen figyelemre méltó az erődítési célból kerítőfallal körülvett román stílusú templom félköríves szentélyes épület alaprajzi elrendezése és lőrészerű nyílású, ívsorral díszített ikerablakos tornya, amelyek hűen tükrözik a romkori templómépítéssel sajátosságait. Az örökségtúra zárásaként az EuroVelo kerékpárúton Vámosújfalú, Olaszliszka, Szegi, Bodrogkisfalud, Bodrogkeresztúr érintésével érkezünk meg Tokajba. Ezen a szakaszon nem kell komolyabb színtemelkedésekre számítani, de szinte végig kisebb emelkedők jellemzőek az útra, amelyek kimerítőek lehetnek egy idő után. Tokajban zárjuk a Bodrog-menti és Bodrogközi örökségtúrát.

Hercegkúti borospincék

**ÖRÖKSÉGTÚRA A BODROG-MENTÉN
ÉS A BODROGKÖZBEN**
EGY ISMERETLEN VILÁG A ZEMPLÉN ÉS A
FELSŐ-TISZA-VIDÉK PEREMÉN

Jelmagyarázat

- Megyehatár
- Országhatár
- Település
- Gyorsforgalmi út
- Elsőrendű főút
- Másodrendű főút
- Egyéb út
- Kerékpárút
- Folyó
- Egyéb vízfolyás

Túraútvonal

- 1. nap
- 2. nap
- 3. nap

Vonzerők

- Kastély, kúria
- Vár, várom
- Múzeum, gyűjtemény
- Ipartörténeti műemlék

- Irodalomtörténeti emlékhely, emlékház
- Kiemelt műemlék templom, szakrális emlékhely
- Zsidó emlékhely
- Tájház, népi építészeti, iparművészeti emlék
- Természeti látnivaló, arborétum
- Régészeti emlékhely
- Történelmi városközpont
- Turisztikai információs pont, látogatóközpont
- Gasztronómiai bemutatóhely
- Strand, fürdő
- Szabadstrand
- Vízitúra megállóhely
- Állatkert
- Kalandpark
- Kerékpáros túraközpont, pihenőpont, kölcsönző
- Kerékpáros szaküzlet, szerviz
- Komp

TÁV HOSSZA: 84,5 KM

ÚTVONAL: Kísvárda - Döge (5,4 km) - Szabolcsveresmart (6,9 km) - Kéköse (5 km) - Cigánd (10,8 km) - Pácin (13,3 km) - Karcsa (4,3 km) - Karos (6,7 km) - Bodrogszerdahely (6,8 km) - Kiskövesd (4,3 km) - Nagykövesd (1,9 km) - Nagygéres (9,3 km) - Kísgéres (4,1 km) - Királyhalmec (5,6 km).

LÁTNIVALÓK: Rétközi-tó, Bodrogközi Múzeumporta; Pácini Mágocsy-kastély; Karcsai református templom; Karosi honfoglaláskori temető; Nagykövesdi vár; Kísgéresi pincesor.

MÁSODIK NAP
A TÁV HOSSZA: 59 KM

ÚTVONAL: Királyhalmec - Lelesz (7,1 km) - Bodrogszentes (12 km) - Bodrogszentmária (6,4 km) - Szomotor (4,3 km) - Ladamóc (9,1 km) - Zemplén (4,2 km) - Szőlöske (7,9 km) - Borsi (2,7 km) - Újhely (2,9 km) - Sátoraljaújhely (2,3 km).

LÁTNIVALÓK: Királyhalmeci csonkavár; Leleszi premontrei templom; Bodrogszentesi református templom; Zempléni földvár és református templom; Borsi Rákóczi-kastély; Sátoraljaújhely történelmi városközpont; Sátoraljaújhelyi Kazinczy Múzeum; Sátoraljaújhelyi Piarista templom és rendház; Sátoraljaújhelyi Kalandpark; Magyar Kálvária.

HARMADIK NAP
A TÁV HOSSZA: 61 KM

ÚTVONAL: Sátoraljaújhely - Sárospatak (13 km) - Megyer-hegyi tengerszem (6 km) - Bodrogolaszi (11,5 km) - Vámosújfalud (6,9 km) - Olaszliszka (3 km) - Szegi (6,9 km) - Bodrogkisfalud (2,6 km) - Bodrogkeresztúr (2,9 km) - Tokaj (8,4 km).

LÁTNIVALÓK: Sárospatak Rákóczi Múzeum; Sárospataki Bazilika; Szent Erzsébet Ház; Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei; Megyer-hegyi tengerszem; Bodrogolaszi római katolikus templom, Olaszliszakai római katolikus templom és zsidó emlékhely

A TÚRA TELJES HOSSZA: 204,5 KM.

A Bodrog-mente és bodrogközi örökségtúra útvonala letölthető a www.orksegtura.hu weboldalon.

CSILLAGTÚRÁK A FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN

EGY NAPOS KERÉKPÁROS KIRÁNDULÁSI LEHETŐSÉGEK

Ebben a fejezetben egy napos csillagtúra lehetőségeket mutatunk be. A bringatúrák a Felső-Tisza-vidék ikonikus látnivalóit fűzik fel egy napos bringás kiránduló útvonalakra. Az útvonalak kijelölésénél kiemelt figyelmet fordítottunk a közlekedésbiztonságra. A csillagtúrák aszfaltozott töltéseken, bringautakon és alacsony forgalmú mellékutakon haladnak keresztül, így családok számára is jó szívvel ajánljuk. Ezeket a túraajánlatokat elsősorban azok számára ajánljuk, akik itt szállnak meg és egy napos kirándulások keretében szeretnék bringával felfedezni a vidéket. Amennyiben nem hoztatok magatokkal bringát, adunk néhány tippet, honnan tudtok bérelni.

Csillagtúra a Középkori templomok útján

A csillagtúra útvonala Vásárosnaményt, Tákost, Csarodát, Márokpapit, Beregdarócot, Geléneset és Vámosatyát köti össze. A túra nagy részén a forgalomtól elzárt aszfaltozott töltésen, illetve alacsony forgalmú mellékutakon haladunk. A csillagtúra elsődlegesen a Középkori templomok útja egyik leglátványosabb szakaszának felfedezését célozza. Felső-Tisza-vidék

a középkori templomok földje, középkori eredetű egyházi műemlékekben a Kárpát-medence egyik leggazdagabb régiója. Lenyűgöző szépségű, parányi kis ékszerdobozok sorakoznak ezen a folyókkal szabdalta vidéken. De a templomoknak nem csak a mennyisége, hanem a minősége is lélegzetelállító. Ami pedig igazán különlegessé teszi ezeket a gyönyörűen díszített templomokat, hogy többségében református gyülekezetek használatában áll, ahol a középkor és a reformáció korának öröksége egyszerre látható. Ennek az egyházi örökségnek a turisztikai útvonallá fejlesztését célozza a Középkori templomok útja tematikus útvonal, amelynek legizgalmasabb szakasza éppen itt a Beregben látható. A Középkori templomok útja 2017-ben elnyerte Magyarország legígéretesebb kulturális úticélja címet az Európai Bizottság által kiírt „European Destinations of Excellence” (EDEN), azaz „Kiváló Európai Desztinációk” díjjal. A csillagtúra egyik állomása Vásárosnamény a Bereg központja, ahol számos szolgáltatás áll rendelkezésünkre. A városban található hotelszobák, panziók, vendégházak, éttermek, igényes kiállítások, múzeumok, műemlékek, strandok, fürdők, kölcsönzői ideális bázissá teszik Vásárosnaményt, ahonnan kiindulva felfedezhetjük az egész beregi régiót. Ha a hangulatos, autentikus falusi szálláshelyeket preferáljuk

Tákoson, Csarodán és Gelénesen érdemes szétnézni. Beregdarócon található a Felső-Tisza-vidék egyik legnagyobb üdülőközpontja, amely ideális centruma lehet családi és baráti kirándulásoknak. Bárhol is szállunk meg, van néhány látnivalója a Beregnek, amelyet nem hagyhatunk ki.

A csillagtúra egyik legszebb állomása Tákos, amely református templomáról vált nemzetközi szinten ismertté, amelyet úgy emlegetnek erre felé, hogy a mezítlábas Notre Dame. Hogy miért is kapta ezt a nevet, mindenki meg fogja érteni, ha belép ebbe a parányi kis 18. században épült templomba. A tákosi templom sárból és fából készült paticsfala, malomkőre épült szószéke és Asztalos Lándor Ferenc asztalosmester kimagasló művészi színvonalon készült kazettás mennyezete és faragott padozata bámulatos összhangot teremt. A csillagtúra másik kihagyhatatlan állomása, a Csarodán található árpád-kori templom, amelyet sokan csak a mosolygó szentek templomának hívnak. Gyönyörű környezetéből a Csaronda-patak árteréből kiemelkedő templom nevét a templom északi falán található szentekről kapta, amelyeket készítője mosolygó szájjal, kedves arccal ábrázolt. A templom falai számos freskót őriztek meg a középkorból, de lenyűgöző látványt nyújtanak a 17. századból származó virágmintás falfestések is. A Márokpapiban található református templom, arányaival, fa harangtornyával, az ablakok körül tekerő virágmintás kifestéseivel az egyik legszebb középkori eredetű műemléke a Beregnek. Beregdaróc gótikus korból itt maradt templomát szintén érdemes megtekinteni. Vámosatya határában egy 16. században virágzó vár romjai állnak, melynek régészeti ásatásai nemrégiben fejeződtek be. A vámosatyai református templom kecses haranglábával, a templom méreteivel, a Felső-Tisza-vidék leghangulatosabb középkori eredetű templomai közé tartozik.

Tarpai református templom

Családi csillagtúra a Beregben

Van még egy ajánlatunk, ha a Felső-Tisza-vidék beregi tájegységén jártok. Ezt az útvonalat elsősorban azoknak ajánljuk, akik Tivadaron, Tarpán, Vásárosnaményban, Beregdarócon, Gulácson, Jándon, Tákoson vagy Csarodán szállnak meg és szívesen bringára pattannak, hogy egy nap alatt felkeressenek néhány valóban izgalmas helyszínt. Ezt az útvonalat érdemes egy családi bringatúra keretében felfedezni, hiszen végig a forgalomtól elzárt területen, aszfaltozott töltéseken vezet az út, ahol a gyerekek biztonságban vannak. Nincs is jobb, mint gyermekeinkkel, szeretteinkkel, barátainkkal megélni a felfedezés örömét, közösen küzdeni a kilométerekkel. Ezen a csillagtúrán családbarát programokat ajánlunk, kevesebb műemléklátogatást, több családi élményt. Ezúttal Vásárosnamény, Tákos, Csaroda, Márokpapi után déli irányba, Tarpa felé vezet az utunk, onnan pedig Tivadarba. Tivadarból Gulács és Jánd irányába zárul a kör Vásárosnaménynál.

Vásárosnamény-Gergelyugornyai szabadstrand

Erre a csillagtúrára érdemes fürdőruhát vinni, hiszen a túra alatt három tiszai szabadstrandot is útba ejthetünk. A gergelyugornyai szabadstrand Vásárosnaményhoz tartozik, amely a Felső-Tisza-vidék legjobban kiépült strandja. A fiatalok leginkább ide szeretnek jönni, így ha mozgalmas életre vágytok itt a helyetek. Ezzel szemben a szomszédos Jándhoz tartozó strandot inkább a családok preferálják, mivel csendes és nyugodt, további előnye, hogy fokozatosan mélyül a meder, így ez tekinthető a legbiztonságosabb partnak. A tivadari szabadstrand, a Felső-Tisza-vidék egyik leghangulatosabb strandja, amely a tiszai híd lábánál a Tisza kanyarulatában fekszik. Annak megfelelően mérlegeljük, melyik strandot szeretnénk kipróbálni, hogy hol szeretnénk egy nagyobb pihenőt tartani a túra során. Ha a tiszai szabadstrandok helyett inkább a fürdőket preferáljuk, Vásárosnaményban a Szilva Termál és Wellness fürdőt érdemes felkeresni. Kulturális látnivalók közé mindenképpen iktassuk be a tákosi és a csarodai református templomokat, amely még azoknak is látványos, izgalmas lesz, akik annyira nem rajonganak a műemlékekért. Tarpán három látványosságot is érdemes megtekinteni. Egyrészt, ha szeretnénk a bringa helyett egy kicsit gyalog túrázni, másszuk meg a tarpai Nagyhegyet, amely Márokpapi és Tarpa közötti főút mellett található. A 156 méteres Nagy-hegy egykor működő vulkán volt, amely a Beregi-sík kiemelkedő geológiai érdekessége, a belső-kárpáti vulkáni övezet része. A hegy talaja azonos a tokaji Kopasz hegyével, így

nem véletlenül találhatóak a hegyen szőlőültetvények. A mára már felhagyott bányarészeket védett állatok és növények lakják, a hegy oldalát pedig szőlőültetvények, gyümölcsösök és apróbb prэшázak tarkítják. Tarpán a település központjában található Magyarország egyik utolsó eredeti helyén álló, 18. században épült szárazmalma, amelyet lónyúzó malomként emlegettek. Hogy miért? Ha elmentek Tarpára, a helyi idegvezető ezt igen szemléletesen be fogja mutatni.

Ha már Tarpán jártok érdemes felkeresni az itt álló református templomot, amely a Felső-Tisza-vidék egyik legnagyobb gótikus eredetű temploma. Igazi érdekességét a déli falon lévő freskók jelentik, amely méreteiben és művészi kvalitásában is figyelemre méltó. A túra legdélebbi állomása Tivadar, amely takaros házaival, hangulatos utcáival, szabadstrandjával remek célállomása a túrának. Ha megmártóztunk a Tiszában, induljunk Gulács és Jánd felé egészen Vásárosnaményig, ahol végig töltésen tehetjük meg az utat. Ha egy igazán gyerekbarát programot szeretnénk beiktatni, keressük fel Vásárosnaményban a Hunor Hotel vadászati kiállítását.

Szamos-menti csillagtúra

A Felső-Tisza-vidék folyói mellett, egymástól karnyújtásra lévő, hangulatos, csendes kis falvak között, csodálatos természeti környezetben vezet utunk arra a vidékre, amely a vizek birodalma és a középkori templomok földje. A Felső-Tisza-vidék vízitúra útvonalai, főnyes szabadstrandjai igen népszerűek, de kevesen tudják, hogy ez a térség büszkélkedhet Magyarország egyik leghosszabb kerékpárút-hálózatával, amely bár árvízvédelmi célokból épült, a kerékpáros túrázók számára óriási élményt nyújt. A folyók mentén több száz kilométer hosszan tekeregnek a töltéseken az aszfaltozott töltéskoronák, amelyek kitűnően, és ami fontos, távol az autós forgalomtól,

biztonságosan bringázhatóak. Ezen a vidéken nem kell tartanod a fárasztó hegymenetektől vagy meredek lejtőktől. Ezt a csillagtúrát azoknak ajánljuk, akik Fehérgyarmat környékén (Tunyogmatolcs, Penyige, Panyola, Cégénydányád, Szamosújlak, Gyügye) vagy Csenger környékén szállnak meg és egy napot szívesen szánnak arra, hogy bringával fedezzék fel a szatmári tájat.

A csillagtúra célja a Szamos-mente meghódítása, a szatmári táj felfedezése. Az út a Szamos-menti töltésen, a forgalomtól elzárt területen halad végig Cégénydányád, Gyügye, Szamosújlak, Szamostatárfalva és Csenger között. A Szamos-menti túra egyik legizgalmasabb állomása a klásszicista stílusban épült cégénydányádi Kőlcsey-Kende kúria, amelyet hatalmas, természetvédelmi oltalom alatt álló angolpark vesz körül. A kúriában látványos kiállítások és felkészült tárlatvezetők segítik megismerni a Felső-Tisza-vidék természeti értékeit és a természetvédelmi jelentőségét. Felkapaszkodva az aszfaltozott szamos-menti töltésre, egymás után sorakoznak a szatmári területek legszebb középkori templomai. Elsőként a Cégénydányádtól mindössze 4 km-re található gyügyei református templomba térünk be, melynek műemléki helyreállítását 2004-ben Europa Nostra díjban részesítették. A díjat a kulturális örökség mintaértékű megőrzése és helyreállítása, a kulturális örökséggel kapcsolatos kutatás, a kulturális örökség iránti elkötelezett szolgálat jegyében osztják ki 1978 óta az Európai Unió tagállamaiban, amely az európai műemlékvédelem legrangosabb kitüntetésévé vált. Magyarországon az elmúlt évtizedekben több, mint 30 díjazott volt, melyből három itt a szatmári területeken, egymástól karnyújtásnyira található. gyügyei református templom műemléki helyreállítása mellett, a szomszédos szamosújlaki és sonkádi református templom helyreállítása is elnyerte a díjat, amely jelzésértékű számunkra, hogy ajánlatos felkeresni ezeket a helyszíneket. A Szamos-menti csillagtúrába mi a gyügyei és a sza-

mosújlaki Europa Nostra díjas templomok megtekintését ajánljuk. A két Europa Nostra díjas templomtól 10 kilométerre utunkat keresztezi egy harmadik parányi kis középkori templom, amely mellett szintén nem érdemes elmenni. A szamostatárfalvai református templom a Felső-Tisza-vidék egyik legkisebb középkori temploma, melynek homlokzati díszítése rendkívül érdekes látványt nyújt. A csillagtúra legdélebbi pontja Csenger, ahová a Szamos-menti aszfaltozott töltésen juthatunk el. A Szamos-mente legszebb műemléke a csengeri református templom, amely monumentális méretével, egekbe szökő nyolcszög alaprajzú tornyával, vakolatlan homlokzatával már messziről felhívja magára a figyelmet. A 14. században épült templom homlokzatán ugyanaz a díszítés fut végig, amellyel Szamostatárfalván is találkozhatunk. Belépve a templomba, megismerkedhetünk a Felső-Tisza-vidék egyik legkorábbi és legnagyobb kazettás mennyezetével, amely 1745-ben készült. Ha már Csengerben járunk mindenképpen érdemes időt szánni a település belvárosára, ahol a Mako-vecz iroda által megálmodott épületeknek köszönhetően hangulatos és egységes városkép fogadja a látogatókat. Érdemes egy ebédre vagy frissítőre beülni a város éttermeibe, kávézóiba, hogy legyen elegendő erőnk a visszaútra. Két úton indulhatunk vissza Fehérgyarmat irányába. Vagy ismét a biztonságos Szamos-menti töltést választjuk, vagy Csengersima felé vesszük az irányt, utána pedig Csegöld és Jánkmajtis felé folytatjuk utunkat. Ez utóbbi esetben egy rövid szakaszon meg kell bírkóznunk a 49. számú úttal Csenger és Csengersima között, amely fokozott figyelmet igényel. Szinte mondanunk sem szükséges, de Csegersimán, Csegöldön és Jánkmajtison is megtekinthetünk egy-egy remek középkori templomot. A csengersimai református templom a Felső-Tisza-vidék egyik legismertebb műemléke. A templom az öt körülvevő vizekből egy szigeten emelkedik ki, amely valóban magával ragadó látványt nyújt, csakúgy

mint a templom 18. században készült berendezései. Csengersima és Csegöld között alacsony forgalmú mellékutakon vezet az út. Csegöldön található a Felső-Tisza-vidék egyetlen görög katolikus felekezethez tartozó középkori temploma, Jánkmajtison pedig nagyon szép gótikus eredetű római katolikus templom mellett pihenhetünk meg, mielőtt megérkezünk szálláshelyünkre.

Csillagtúra Szatmárban

Bringatúra során a Szatmár kultikus emlékhelyeinek felkeresésére indulunk. Ezeknek a helyszíneknek a felkeresése és kihúzásuk a bakancslistáról szinte kötelező érvényű azoknak, akiket erre a tájra hoz az élet. A csillagtúra útvonala Fehérgyarmatot, Penyigét, Túristvándit, Szatmárcsekét, Nagyat és Tivadar köti össze, tehát elsősorban azoknak ajánljuk, akik ezekben a kis szatmári falvakban szállnak meg. Szóval bringára fel és vágjunk neki az ismeretlen felfedezésének, amelyet Móricz Zsigmond, e táj szülőte Magyarország utolsó Tündéri mezejének nevezett. Ezt a csillagtúrát érdemes családnak meghódítani, hiszen különleges élményben lehet része a gyerekeknek.

Fehérgyarmat a szatmári vidék egyik centruma, melynek központjában álló 15. században épült református temploma, a Felső-Tisza-vidék egyik emb-

lematikus műemléke. A négy fiatornyos templom és az azt körülvevő árnyas park impozáns látványt nyújt, ahol érdemes megpihenni. Fehérgyarmatról Tivadar felé vesszük az utat. A két települést kerékpárút köti össze. A Felső-Tisza-vidék egyik leghangulatosabb faluja a pár száz lelkes Tivadar, mely népszerűségét leginkább a Tiszának köszönheti. A tivadari szabadstrand a híd lábánál, a folyó kanyarulatában található, ha kedvünk van hozzá merülnünk el a folyó hűsítő hullámai között. Ezt követően Kistar, Nagyar, Szatmárcseke, Túristvándi, Kömörő, Penyige és Fehérgyarmat között végig alacsony forgalmú, árnyas, hangulatos mellékutakon haladunk végig, ahol jelentősebb autósforgalommal nem kell számolnunk.

Nagyar fontos irodalomtörténeti momentumokkal szolgál az utazók számára. A néphagyomány szerint a település határában álló Petőfi fa alatt írta Petőfi Sándor Tisza című versét. A Petőfi fa a település Szatmárcseke felőli oldalán található, így Nagyat elhagyva mindenképpen álljunk meg a fát körülvevő emlékparkban. A Nagyaron található 1879-ben klasszicista stílusban épült, néhány éve igényesen felújított Luby-kúria és az épületet övező rózsakert. A kúriában szabadulószoza, interaktív játékok várják az érdeklődőket. Ha fiatalabbak is vannak velünk, mindenképpen térjünk be a Luby-kúriába, ahol remek szórakozás vár az egész családra. Ezt követően érkezünk meg Szatmárcsekére. A szatmárcsekei csónakfejfás temető Magyarország egyik leghíresebb

történelmi emlékhelye. Ha a Felső-Tisza-vidéken jársz ide mindenképpen el kell jönnöd. A temető hírnevét két tényezőnek köszönheti. Egyrészt az 1200 tölgyfából készült fejfák eredetére a tudomány a mai napig keresi a válaszokat. A helyi hagyományok úgy tartják, hogy a temetőt a rendszeres áradások és belvizek következtében csak csónakkal lehetett megközelíteni, így a sírok fejfáit csónak alakúra faragták. Egyes feltételezések szerint a fejfák stilizált emberarcokat ábrázolnak.

Más álláspont szerint ennek a temetkezési szokásnak az eredete a magyar őstörténet világába kalauzol vissza bennünket. Bárhogya is legyen a szatmárcsekei temető a legszebb néprajzi és kulturális emlékeink közé tartozik. De van még egy momentum, ami miatt mindenképpen be kell iktatni Szatmárcsekét a csillagtúránkba. 1815 és 1838 között ugyanis szatmárcsekei birtokán élt és alkotott Kölcsey Ferenc, ahol a Himnusz is írta. A csónakfejfás temetőben lelt végső nyugalomra a magyar költőóriás, a reformkor meghatározó alakja, melynek a Kölcsey mauzóleum állít emléket.

Szatmárcsekéből ismét alacsony forgalmú mellékutakon juthatunk el Túristvándiba, ahol az Öreg-Túr partján található Közép-Európa legnagyobb még ma is működőképes favázas vízimalma. A 18. században épült, festői környezetben álló malom különlegessége, hogy az Öreg-Túr vize a lapátokkal nem felülről, hanem alulról érintkezik. A vízimalom a mai napig működőképes állapotban van, amelyet a helyi idegenvezető be is fog mutatni. Túristvándit elhagyva Kömörő és Penyige felé vesszük az irányt, melynek hangulatos utcácskái számos parasztházat őriztek meg. A csillagtúra utolsó állomásán, a Szenke-patak partján fekvő Penyigén érdemes még megállni és ellátogatni a Lekváriumba, ahol megismerkedhetünk a szatmári szilva misztériumával. Jó kalandozást kívánunk Tündérmező tájain, a szatmári vidék misztikus emlékhelyeinek felfedezéséhez.

Gyúgyei református templom

Nagyari Luby kastély

Jelmagyarázat

Megyehatár

Országhatár

Település

Folyó

Egyéb vízfolyás

Gyorsforgalmi út

Elsőrendű főút

Másodrendű főút

Egyéb út

Kerékpárút

Vasút

Útvonalak

Csillagtúra a Középkori templomok útján

Csillagtúra a Beregben

Szatmári csillagtúra

Szamos-menti csillagtúra

Vonzerők

Kastély, kúria

Vár, várom

Múzeum, gyűjtemény

Ipartörténeti műemlék

Irodalomtörténeti emlékhely, emlékház

Kiemelt műemlék templom, szakrális emlékhely

Zsidó emlékhely

Tájház, népi építészeti, iparművészeti emlék

Természeti látnivaló, arborétum

Régészeti emlékhely

Történelmi városközpont

Turisztikai információs pont, látogatóközpont

Gasztronómiai bemutatóhely

Strand, fürdő

Szabadstrand

Vízitúra megállóhely

Állatkert

Kalandpark

Kerékpáros túraközpont, pihenőpont, kölcsönző

Kerékpáros szaküzlet, szervíz

Komp

0

2.5

5

10

15

20

Km

A detailed map of the Upper Tisza region in Hungary, showing various towns, rivers, and transportation routes. The map is color-coded to highlight different cycling routes: a red line for the 'Csillagtúra a Középkori templomok útján', a blue line for 'Csillagtúra a Beregben', a purple line for 'Szatmári csillagtúra', and an orange line for 'Szamos-menti csillagtúra'. Numerous icons represent points of interest such as castles, museums, and natural landmarks. A scale bar at the bottom left indicates distances from 0 to 20 km. A north arrow is located in the top right corner. A red box in the bottom left corner of the map area contains the text: 'CSILLAGTÚRÁK A FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN EGY NAPOS KERÉKPÁROS KIRÁNDULÁSI LEHETŐSÉGEK'.

CSILLAGTÚRA A KÖZÉPKORI TEMPLOMOK ÚTJÁN
HOSSZABB ÚTVONAL: 53,4 KM – RÖVIDEBB ÚTVONAL: 40,2 KM

HOSSZABB ÚTVONAL: Vásárosnamény - Tákos (13 km) - Csaroda (3,4 km) - Márokpapi (6 km) - Beregdaróc (6,6 km) - Vámosatya (9 km) - Vásárosnamény (15,4 km).

RÖVIDEBB ÚTVONAL: Vásárosnamény - Tákos (13 km) - Csaroda (3,4 km) - Gelénes (5 km) - Vámosatya (3,4 km) - Vásárosnamény (15,4 km).

LÁTNIVALÓK: Tákosi református templom; Csarodai református templom; Márokpapi református templom; beregdaróci református templom; Vámosatyai református templom és Búdi várrom.

CSALÁDI CSILLAGTÚRA A BEREGBEN
A TÁV HOSSZA: 56 KM

ÚTVONAL: Vásárosnamény - Tákos (13 km) - Csaroda (3,4 km) - Márokpapi (6 km) - Tarpa (6,1 km) - Tivadar (7,8 km) - Gulács (4,5 km) - Jánd (8,5 km) - Vásárosnamény (6,7 km).

LÁTNIVALÓK: Tákosi református templom; Csarodai református templom; Tarpai Nagy-hegy; Tarpai szárazmalom; Tivadari szabadstrand; Jándi szabadstrand; Gergelyugarmyai szabadstrand; Hunor Hotel vadászati kiállítás.

SZAMOS-MENTI CSILLAGTÚRA
A TÁV HOSSZA: 53,4 KM

ÚTVONAL: Fehérgyarmat - Cégénydányád (7,2 km) - Gyügye (1,8 km) - Szamosújlak (1,7 km) - Szamostatárfalva (8,8 km) - Csenger (6,2 km) - Csengersima (3,7 km) - Csegöld (5,8 km) - Jánkmajtis (5,7 km) - Fehérgyarmat (12,5 km).

LÁTNIVALÓK: Cégénydányád, Kölcsey-Kende kúria; Gyügye és Szamosújlak Europa Nostra Díjas református templomai; Szamostatárfalva református temploma; Csengeri református templom és Makovecz városközpont; Csengersimai református templom.

SZATMÁRI CSILLAGTÚRA
A TÁV HOSSZA: 40,1 KM

ÚTVONAL: Fehérgyarmat - Tivadar (9,3 km) - Kisar (1,1 km) - Nagyar (3,4 km) - Szatmárcseke (7,3 km) - Túristvándi (5,2 km) - Penyige (10 km) - Fehérgyarmat (3,8 km).

LÁTNIVALÓK: Fehérgyarmati református templom; Tivadari szabadstrand; Kisari látogatóközpont; Nagyar Luby kúria és a Petőfi fa; Szatmárcsekei csónakfejés tető; Túristvándi vízimalom; Penyigei Lektárium.

A csillagtúra útvonala letölthető a www.oroksegtura.hu weboldalon.

SZATMÁR-BEREGI ÖRÖKSÉGTÚRA

TELJESÍTVE:

.....évhónap

és

.....évhónap

között.

SZENT LÁSZLÓ ÖRÖKSÉGTÚRA

TELJESÍTVE:

.....évhónap

és

.....évhónap

között.

TÖRTÉNELMI EMLEKHELYEK ÖRÖKSÉGTÚRA

TELJESÍTVE:

.....évhónap

és

.....évhónap

között.

BEREGVIDÉK ÖRÖKSÉGTÚRA

TELJESÍTVE:

.....évhónap

és

.....évhónap

között.

Vegyetek részt játékunkban, és váljatok ti a Felső-Tisza-vidék örökség-túrázójává. A kiadványban szereplő Szatmár-Beregi örökségtúra, Szent László örökségtúra, Történelmi emlékhelyek örökségtúra, Beregvidék örökségtúra, Bodrog-menti és Bodrogközi valamint legalább egy csillagtúra teljesítése esetén, a kiadvány hátoldalán található igazoló szelvények kitöltésével keressétek fel a Középkori Templomok Útja Egyesület, a Vásárosnaményi Tourinform iroda, a Magyar Kerékpáros Turisztikai Szövetség vagy a Nyírségi Turista Egyesület valamelyikét. Mind a hat örökségtúra teljesítése esetén tárgynyereményekben részesítenek benneteket.

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ

Középkori Templomok Útja Egyesület

Tel.: +36 30 446 8383; e-mail: kozepkoritemplomokutja@gmail.com

web: www.oroksegtura.hu

Facebook: facebook.com/oroksegtura

Tourinform Vásárosnamény

Tel.: +36 45 570 206; +36 70 363 1628; e-mail: vasarosnameny@tourinform.hu

web: www.beregszive.hu; Facebook: facebook.com/TourinformVasarosnameny

Instagram: instagram.com/tourinformvn

Magyar Kerékpáros Turisztikai Szövetség

e-mail: info@maketusz.hu;

web: http://maketusz.hu;

Facebook: https://www.facebook.com/Magyar-Kerekparos-Turisztikai-Szovetség-Maketusz

Nyírségi Turista Egyesület

Tel.: +36 20 988 7872; e-mail: balint@nyirturista.hu; web: www.nyirturista.hu

Facebook: facebook.com/nyirsegturista

Tiszántúli Református Egyházkerület

Tel.: +36 52 614 512; +36 30 355 7076; e-mail: deak.attila@ttrre.hu;

web: www.ttrre.hu;

Facebook: facebook.com/tizsantulireformatus egyhazkerulet

